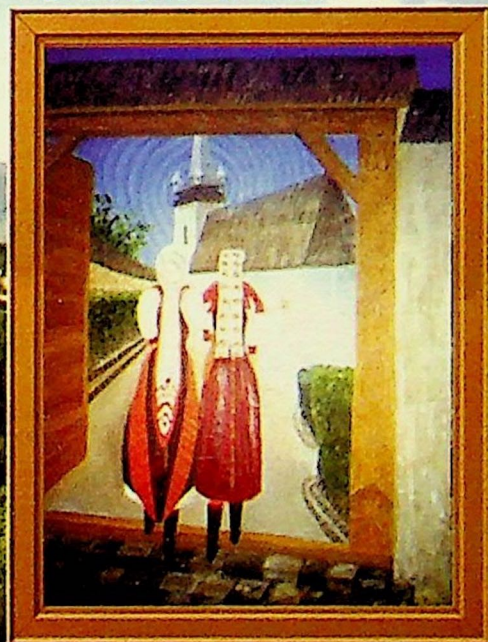

Kalota szentkirály
-Zentelke

Okos Márton

Okos Márton

*

Kalotaszentkirály-Zentelke

A szerző magánkiadása

Szedés, tördelés: *Kovács Lebel István, Okos Márton*

Borítóterv, grafikai szerkesztő: *Kovács Lebel István*

© Okos Márton, 2002.

Bevezető

Mikor a falu pusztulásának 150. évfordulója alkalmából a rövid kis ismertetőt megjelentettem, még arra gondoltam, amint ezt meg is írtam, hogy rövidesen követni fogja e munkát egy sokkal részletesebb és szakszerűbb monográfia a szakma részéről. Mivel ez nem történt meg, így kénytelen vagyok megjelentetni a második bővített kiadást, mert az egyre nagyobb számú turistacsoportok is mind jobban igénylik.

E kiadványban az ikertelepülés múltját próbálom röviden bemutatni a teljesség igénye nélkül, elsősorban a múlt századi eseményeket és a '89-es változások utáni újrakezdést részletezve. Sőt azt is mondhatom, hogy nem titkolt szándékom felkelteni a szakemberek (történészek, néprajzkutatók, szociológusok) érdeklődését, és ösztönözni őket egy szakszerű monográfia megírására. Én elsősorban kordokumentumokat (sajnos nagyon kevés van, mert 1848-ban és 1944-ben minden elégett) próbáltam időrendi sorrendbe rendezni, hogy a falu lakói és az egyre nagyobb számú turista megismerje e település múltját a tények függvényében.

Szilágy megyében járva, és Ippen átmenve, mindig arra gondolok, hogy Kalotaszentkirály-Zentelke bejáratához a kölcsönös tisztelet és fennen hangoztatott egyenlőség jegyében jogosan kiírható, hogy ez a település viszont a magyar nemzet egyik mártír helye. De épp így, a tudás mankójába kapaszkodva, saját és egymás múltját és kultúráját megismerve leszünk képesek, egyéni sérelmeinken felülemelkedve kölcsönösen megbocsátani, és egymás mellett békében élni. E gondolat jegyében köszöntöm a kedves olvasót a képzelt történelmi sétán Kalotaszentkirály-Zentelkén.

2002. májusa

Kalotaszeg, ahogy nagyjaink látták

Van egy tájegység a Kárpát-medencében, amelyről elmondhatni, hogy sok szempontból egyedülálló jelenség a magyarság életében. Az alábbiakban szeretnék idézni nagyjaink közül néhány véleményét e tájegységről. Itt van mindjárt az elején Kalotaszeg nagy szülöttjének, Ravasz László püspöknek, a nemcsak földrajzinak beillő meghatározása: *„Kalotaszeg olyan, mint egy óriás karéj kenyér. Körülveszik a Gyalui s Bélesi havasok és a Vigyázó előhegysege, s lassan ereszkedik le négy völgybe a Sebes-Körös, Nádas, Almás és Kalota patakja mentén, nyugat, kelet és észak, dél felé. Közepét egy komor fennsík foglalja el, közepén Bánffyhunyaddal, széle körös-körüil hirtelenül hegyes, lankás, katlanos, távolból a Vigyázó hófehér homloka néz el felette, míg az egészet bezárja a négy víz négy kapuja.”*

Először talán a XIX-ik század közepén 1854-ben Kőváry László, Bem tábornok haditudósítója irányította rá a figyelmet a kalotaszegi viselet történelmi értékeire: *„E nép jelleme, öltözete, ünnepele még mind visszasugározza a régiek emlékét... Az ősmagyar párta még csak itt van divatban. A különben is szép nőkön a legnagyobb tisztaság ömlik el. Öltözetük szabása még nincs divat alá vetve.”*

Nem véletlen, hogy a XIX-ik század második felétől kezdve sokan voltak, akik úgy látogattak el Kalotaszegre, hogy valami megfoghatatlan varázserőt érezve engedelmessé váltak a vonzásnak. Gyarmathy Zsigáné Hory Etelka, Kalotaszeg nagyasszonya írja:

„Munkácsy 1891 őszén Kolozsvárra érkezett, a honnan kirándulósokat tervezett a vidékre. Akkor gyűjtötte a típusokat a honfoglalást ábrázoló nagy képéhez.

Természetesen elsősorban Bánffyhunyadot ajánlották.

— Bánffyhunyadi? Oda nem megyek; inkább szeretnék Kalotaszegre menni.

— Mester! Hiszen Bánffyhunyadi Kalotaszegnek a főhelye, mint Kolozsvár Erdélynek...

— No, ha Kalotaszeg, akkor oda elmegyek!

És a mi nagy örömiinkre megnevezte azt is, hogy Kalotaszegen hova fog menni.

El is jött. Este érkezett... Másnap éppen betivásár napja volt: a vidék magyarsága, a havasok oláh népe mind Bánffy-Hunyadra gyűl ilyenkor. Munkácsynak volt mit nézni a sajátos színes sokaságon. De aztán a sokaság is megnézte jól azt a fehér hajú különös urat, a ki lépten-nyomon arra kényszerít valakit, hogy adja oda a rongyos bocskorát, mert ő azonnal újat vásárol helyette. Darócztot, inget, mindent le akart kérni az emberekről újért, vagy pénzért... S míg Munkácsy elszedegette a vásári nép különböző ruhadarabjait, Écsy ugyancsak fényképezett. A sötét szekrény mindegyre megtelt lemezzel; akkor haza futott és a pinczében működött; ismét a piacra rohant. Ez így tartott ebédig. Délben jött Munkácsy teljes meglelégedéssel, mert nemcsak sok ócskaságot gyűjtött, de akadt több olyan típusra is, a mi neki nagyon tetszett...

És Munkácsy Párisba érkezése után szép levelet írt a szép magyar varrásról, mely díszre az ő sátorának.

Én pedig a – Honfoglalás-t nézve –, annak főalakján elmerengok és visszaemlékszem egy csinos barna férfira, a kit többször láttam a bánffy-hunyadi vásárokon.”

Azt hiszem, e sorok után szorosán ide kíváncsoznak Kós Károly szavai. „A kalotaszegi magyar emberfajta – elfogultság nélkül – egyike a szép magyar emberfajtának... Szinte bizonyos, hogy a mai kalotaszegi magyar népviselet egykor egész Erdély, sőt talán Magyarország magyarságának is viselete volt. Bizonyos az, hogy a múlt század harmadik negyedében a Küküllő menti vármegyei jobbágy székelő nép asszonyai még viselték a kalotaszegi muszujt.”

Úgy gondolom, az előbbieket mintegy összefoglalva a legszebb festői képet rajzolja meg szavakban Kós Károly alábbi idézete, mely Ady Endre első kalotaszegi látogatását írja le:

„Délelőtt érkeztek, és Szentkirály meg Zentelke kálvinista népe éppen a templomból igyekezett kifelé. És aki valaha látta Kalotaszeg magyar népét templomba vonuláskor, avagy templomból széledéskor, aki tudja, hogy Szentkirály-Zentelke magyarsága egyike a gyönyörű kalotaszegi nép leggyönyörűbbjének, és ez a falu maga is a legszebb közül való, aki elképzei a szentkirályi kálvinista templomot, ahogyan a dombon, a lombok között áll, a domb alatt a kanyargó Kalota vizét a nagy út hídjával, azontúl a lombos, virágos színesen ékes falut, melynek népe páratlan ősi viseletében, méltósággal, lassan jő ki a cinteremből és kanyarodik le a templomdomb útján a hídra, az elhiszi nekem, hogy ennél csodálatosabb kép alig-alig lehetséges.

A templomdomb oldalából, a Kiszely-féle öreg kerthől fogta meg ezt a képet Ady Endre lelke. És elvonulva a társaságtól megszületett a vers: A Kalota partján.”

Azt hiszem nemcsak Ady, de a magyar irodalom egyik leg-szebb verse született meg a fenti alkalomkor:

*Pompás magyarok, templomból jövet,
Mentek át a Kalota folyón
S a hidat fényben majdnem fölemelte
Az ölelő júniusi nap.
Mennyi szín, mennyi szín mennyi kedves
És tarkaságban annyi nyugalom*

Az előbbiekhöz hasonlóan Móricz Zsigmondot is ámulat-ba ejtette a vidék, mikor 1942-ben erre járt: „Az első csoda számomra az, hogy a kalotaszegieknek ez a viselete és faluja ma is megvan. De a második csoda az, hogy ebben a ruhában és faluban ilyen modern gondolkodású emberek laknak... Mennyi lelki gazdagság, idealizmus kell ilyen művészet megteremtéséhez és fenntartásához. És milyen erőt mutat ez a fajta, amely egyszemélyben földműves, iparos és kereskedő is.”

Itt él a magyarságnak e páratlan értékekkel bíró része több, mint harminc településen egy nyelvi szigetet alkotva. De a sziget partjait a körbevevő óceán egyre inkább mossa. Erre már a múlt század elején föl hívták a figyelmet, így Malonyai Dezső: „A falvak nincsenek távol egymástól s a nép egységes magyar sziget a környező oláh

tengerben; a tenger erős, fenyegető hullámverése szüntelen ostromolja a szigetet, eddig nem bírt véle, de ha nem gondoskodunk kalotaszegi véreinkről, ha anyagi szorongattatásukban segítségükre nem sietünk, majd segít rajtuk, mert rászorulnak, a szorgalmasan szervezkedő oláh tőke és annak mi adjuk meg az árát keservesen.”

Szinte hihetetlen hogy már egy század telt el a vészharangok kongatásától, és Kalotaszegen még léteznek a hagyományok, él a magyarság. De azt hiszem ahhoz, hogy az új évezred globális kihívásainak meg tudjon felelni, és ne tűnjön el, feltétlenül szükség van külső támogatásra. Nem segélyezésre gondolok, hanem olyan működő tőkére, befektetésekre, melyek mindkét fél számára előnyösek. Vigyázat! A késlekedés végzetes hiba, hisz az olasz, francia, sőt az arab tőke is jelen van különböző vállalkozások formájában kihasználva az olcsó, de megbízható kalotaszegi munkae-
rőt. Most amikor az RMDSZ és a magyar vezetés komoly hangsúlyt fektet arra, hogy a magyarok otthon a lakóhelyükön érvényesüljenek, nem lehet magára hagyni azt a népcsoportot, melyről az előbbieken nagyjaink szavait idéztem.

Ugyanezt sürgeti Sebestyén Kálmán történész 1995-ben megjelent írása is:

„A hatalom ezen a tájon mindig különösen agresszív volt, ugyanis tudta, hogy Kalotaszeg magyar etnikai sziget a román tengerben. Olyan sziget, mely összekötő híd a magyar Alföld, Bihar és Kolozsvár, valamint Székelyföld magyarsága között. Egyetlen olyan láncszem, amely bizonyos etnikai kontinuitást biztosíthat.

Kalotaszeg azonban elég nagy sziget ahhoz, hogy a tenger hullámai egykönnyen el ne mossák, de elég kicsi ahhoz, hogy az anyaország gondoskodását kiérdemelje.”

Egyetlen demokratikus magyar kormány, népben és nemzetben gondolkodó, a fenti halhatatlanok emlékét tisztelő ember sem vállalhatja, hogy passzivitásával hozzájáruljon Cs. Szabó László víziójának beteljesüléséhez: *„Negyvenezer lélekből fonták a hidat, Kalotaszegnek hívják. Ha beszakadna, Nagyvárad és Kolozsvár közt elmerül a magyar szó.”*

Első említések a középkoron át

A honfoglaláskor bejött 108 ősnemzetségből (Horváth István: *Magyar gyökeres nemzetségek* című könyve szerint) a Szamoson inneni részeket a *Kalota, Sombor, Berend és Bors* nemzetségek foglalták el. Ezek közül is a Kalota nemzetség a Sebes-Körös és a Kalota patak szegletjébe, rövidítve Kalotaszegre telepedett le, amelyet még több más okmány is említ. A Kalota nemzetségből ágaztak ki a későbbiek folyamán a *Kemény, Gyerőfi, Mikola, Kabos, Radó, Valkai, Vitéz, Veres* és más ősi családok, amelyek később felvették a keresztyénséget.

A település eddig ismert első írásos említése 1288-ból való, mikor Kun László király a gyerőmonostori Mikola fiainak adományozza a már társegyházként szereplő Kalotaszentkirály-Zentelkét (Fehér Gy. *Codex dipl.* V. 3. 434.). Csak érdekességként jegyzem meg, hogy Bukarest első írásos említése 1459-ből való. A Bécsi-Kódex 1291-1296 a *Kalotba-Szegeletben* a következő eklézsiákat sorolja fel: *Sebesvár, Remete, Huniad, Saárosvásár, Farnas, Almás-Monostora, Bábony, Bökény, Középluk, Valkó, Gyerő-Monostora, Derese, Zent-Király, Zenteluk*. Ekkor ez a vidék a nagyváradi püspökséghez tartozott.

1337-ben Pál nevű papja 2 garas pápai tizedet fizetett: „*Paulus sacerdos de villa Sencral solvit II. grosos*” (*Monumenta Vaticana* I/1. 89. Györffy György: *Az Árpádkori M.o. történeti földrajza* I. 669.). 1474-ben már *Sentkyral* néven írják. Valószínű, hogy a település neve a templom védőszentjére, Szent Istvánra utal. Miután István királyt 1083. november 5-én szentté avatták országszerte több település vette fel a Szentkirály nevet az ő tiszteletére. Ez azt jelenti, hogy a település jóval korábbi, mint az első ismert írásos említése. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy ez a névadás csak Szent László szenté avatásáig (1192. június 27.) volt használatos. Ezt követően a két szentté avatott király konkrét nevét kapta a település. Időközben, hogy az azonos nevű helységeket megkülönböztessék

a tájegység nevét ragasztották a Szentkirály elé. Így alakult ki a település mai neve, melyet tudomásunk szerint a Kolozsmonostori Konvent egyik íródeákja írt le először.

1523. január 2-án *Kalothazenthkyral* formában:

„*Thwry Péter (e) özvegye: Margit és leánya: Anna, aki Thwrry Benedek felesége, a Zenthelke melletti Kalothazenthkyral-on (Kolozs vm) lévő birtokrészt 150 Ft-ért örök áron eladja Ghyerewassarhel-i Ghyerewffy Satalielnek (e).*”

Valójában a *Kolozsmonostori Konventben* már korábban is előfordul a név egyszerűbb változatban. Első alkalommal:

1440. május 28. körül:

„*Bogath-i Péter (e) és fia: László – Jara-i Balázs útján – tiltja Almos-i (!) Chyre fiait: Lászlót, Barnabást és Istvánt, hogy a nekik elzálogosított Zenthkyral és Monyorokerek (Colozs vm) birtokbeli részeit újból zálogba vessék Losoncz-i Bán fia: Istvánnak (e), mielőtt őket ki nem elégitették. – Non solvit.*”

A továbbiakban nézzünk meg néhány feljegyzést a fenti Konventből, melyekből igen érdekes adalékokat tudunk meg a települést és környékét illetően:

1440. november 17.

„*Zenthkyral-i néhai Jakab fia: János a Zenthkyral, Monyorokereke és Hymthelke (Colozs vm) birtokbeli részeit átengedi testvéreinek: Veronikának, aki Gerenwasarhel-i Rado fia: Györgyhöz ment feleségül, de kiköti, hogy ha a házasság gyermektelen maradna, e birtokok Veronika halála után reá szálljanak vissza.*”

1449. november 21.

„*Zenthkyral-i János Almas-i várnagy – testvérei (fr. c): Mihály és Miklós, továbbá Gerenmonostor-i Rado Györgyné: Bely-i Jakab leánya: Veronika nevében is – tiltja Gerenmonostor-i Kabos Pétert és Tamást Zenthkyral-i (Colozs vm) részüik birtokbavételétől.*”

1459. november 1.

„Zenthkyral-i János Almas-i várnagy társai (*concastellanorum suorum*): Farkas Miklós és Péter nevében is – a Vagio és Tamás deák Zeek-i királyi sókamarásokkal (*salium regalium camerarios*) való perében – fogott bírák közbenjárására – kötelezi magát, hogy 15 napon belül Coloswar-on 40 arany Ft-ot fizet Tamás deáknak. Ha ezt elmulasztaná, tartozzék 100 arany Ft-ot fizetni és Zenthkyral-i (*Colos vm*) birtokrészét Tamás deáknak átengedni.”

1461. október 6.

„Bonczhydu-i Nagy (*magnus*) Gáspár – Lossoncz-i Bán fia: néhai István fia: János és György (*egregiorum*) nevében – Tiltja Zenthkyral-i Jánost és Rado Györgyöt, valamint Simon-i Gált a Zenthkyral határán lévő Malwabercz nevű szántó, kaszáló, erdő, továbbá Zekelyo (*Colos vm*) birtok birtorlásától.”

1471. június 1.

„Gerevmonstra-i Rado fiai: András – fiával: Zsigmonddal – és György – fiával: Domokossal együtt – fogott bírák útján az alábbi módon gyeznek ki a Lossoncz-i néhai Bán István fiai: László, János és György (*egregii*) ellen különféle hatalmaskodásaikért indított perükben. Kölcsönösen érvénytelenítik mindenféle, korábbi nyilatkozataikat, és menteseknek nyíhánítják egymást kártételeik összes következményei alól. Bán fiai a Rado fainak június 29-én (III. d. Lad. Reg.) általuk fizetendő 40 arany Ft, 200 jub és nyolc ökör fejében zálogként lekötik Chynko-i (*Colus vm*) részirtokukat. Jobbágysai közül mindkét fél nyolc-nyolc alkalmas személyt választ, hogy ezek a birtokaik közötti határvonalat kijelöljék és a Kalotha folyót, ott ahol folyását megváltoztatva módosította a határt, visszavezessék a régi medrébe. Bán fainak Keresfen-i vámosai a jövőben semmiféle vámot sem fognak szedni Rado András és György Monyorokereki és Zenthkyral-i jobbágysaitól.”

1473. február 3.

„Lossoncz-i néhai István bán fia: György (e) Hwnyad mezővárosban, Salvasara, Nyarzo, Damos, Zenthelke és Remethe (*Colus vm*) birtokban lévő részeit 82 arany Ft-on zálogba veti testvérének (fr.c): Jánosnak (e).”

1487. március 26.

„*TothEwr-i István – fia: Pál, János és Miklós, továbbá felesége: I-lona, valamint a Warad-i káptalan ügyvédvalló levele értelmében MeregJo-i Bothos Wayda Petru – felesége: Dorotea nevében is –, MeregJo-i Wayda Stefan – felesége: Ana nevében is –, Kezeplak-i Espan Benedek – felesége: Anghleta, valamint Thwr-i Péter és felesége: Margit nevében is – kijelenti, hogy Kemynd-i István – felesége Anna, testvére (fr. c.): Kenrynd-i Balázs, valamint Madaraz-i László özvegye: Affra és ennek leánykája: Zsófia nevében is – teljesen visszafizette neki azt a 70 jó magyar arany Ft-ot, amellyel néhai Madaras-i (!) László Zenthkyral, Monyorokerek, Hynthelke és Zekelljo (Colos VIII) Kalathazeg-i birtokbeli részeit Lossoncz-i néhai Bamfy János (e) Wgra-i Györgytől kiváltotta, és amely összegben a fenti birtokokat nekik tovább zálogosította.*”

1515. január 10.

„*A Colosmonostra-i konvent Zapolya-i János (sp et m) szépesi (Scopusiensis) örökös ispánnak, erdélyi vajdának, székely ispánnak, királyi főkapitánynak: II. Ulászló király 1514. December 2-i parancsára (3585. sz.) Kabos Ozsvát királyi és Mátyás frater pap konventi kiküldött január 1-én (f. II, in Circumcis.) Zenthelke-n és Hwnyad-on (Colosum) mint az erdélyrészi birtokok főbb helyein (loca scilicet principaliora) megkísérelte Bamfy János és atyjafia (fr.): Báthor-i István iktatását, de Bamfy László Kalothazeg-i officiális: Walko-i Tamás ellentmondott. Január 3-án (f. IV, in oct. Job. Ev.) viszont Bozczas-i György Naghsalw-n (Carazna VIII), mint a magyarországi részekbeli birtokok főbelyén, Bozczas-i Mihály, Zekell János és Bylgezd-i Kys Antal jelenlétében bevezette ugyan az adományosokat, de január 8-án (f. II. p. Epiph.) Bamfy Péter (e) és András, valamint Bamfy Ferenc Doboka-n lakó jobbagya: Czewtewl Imre a konventben ellentmondott ennek az iktatásnak is. Ezért Bamfy Ferencet és fiát: Kristófot, Bamfy Istvánt és fiát: Lászlót, Jánost, Miklóst, végül Bamfy Lászlót és fiát: Miklóst augusztus 1-re (ad oct. Jacobi) színe elé idézte.*”

1515. június 10. előtt

„*Balaszfalwa-i Cheriny Pál, Bykal-i Wytez Tamás, Solyomkew-i Menhar László, Manyk-i Strigy Benedek, Kerezthwr-i Tamás és Zenthe-*

gyed-i Walkay Péter választott bíró által Hwnyad mezővárosában Lossoncz-i Banffy László, István, Péter és Kristóf között 1000 Ft kötés terbe alatt létrehozott megállapodás testvériük: néhai Banffy János ingó és ingatlan javainak felosztása felől. A birtokrészek és jobbágyok kisorsolása után Sebes várát és a hozzá tartozó vámokat István és Kristóf használja addig, amíg Walcko várát helyreállíthatják. Azután ezeket is felosztják. Nagy szükség idején azonban addig is tartoznak a többi testvért családjukkal és javaikkal együtt befogadni a várba. Bánffy János állatait, terményeit, a halakból bevett pénzt június 10-re (dom. P. Corp. Chr.) Walazuthra gyűjtik össze és ott osztják fel. A Zenthelke-i nemesi lakóházat, a benne levő kis és nagy szobát, egy kis és egy nagy bolth-ot, pitvart (pretorium), a pinceajtó feletti kis lakószobát, konyhát, nagy pincét Banffy László és Péter kapta, a kis pince a faházakkal és a most kezdett kőház alapjaival együtt Bánffy Istvánnak és Kristófnak jutott, akiknek ezen felül még 100 Ft is jár. Az istállókat három részre osztották.”

1519. április 15.

„Lossoncz-i Banffy László (e) fia: Miklós (e) Zenthelke-i udvarházát, Hwnyad mezővárosbeli, valamint Zenthelke, Damos, Nyarazzo, Kethesth, Remethe, Sahvassara, Malomzeg, Marthonlaka (!), Waralya, Naghsebes, Kyssebes, Chyche, Kalotha, Boch, Bekemn és Czgyanfahva (Colos vm) birtokbeli részeit zálogként leköti Bathor-i Zanyzloffy Istvánnak (e) a tőle kölcsönzött 500 Ft biztosítékaként.”

1531. április 22.

„Gergely pap, korábban Zenthkyral, most Egeres plébánosa kérésére káptalanja: György, valamint scolasticus-ai: Márton, Pál és Ambrus, továbbá János pap vallják, hogy uruk: Gergely pap a Zenthkyral-i lakosokat Warad-ra a vikárius elé idéztette tartozásaik, mégpedig félévi fizetése és a paplakra tett költségeinek megtérítése végett, jóllehet Bonczhyda-i Banfy László és Miklós (egregiorum) zaklatásai következtében ott nem tölthette ki az esztendejét. A vikárius az alespereshez utasította, mire Zenthelke-n lakó Rvssa István és Andok Gáspár, valamint Zenthkyral-on lakó Hada Gergely és Kyrál Márton (providi) kijelentette, hogy ők személyiükben vállalják e tartozások megfizetését, de a többiekért nem állhatnak jót. Mikor Gergely

pap megjelent Zenthkyral-on, hogy követeléseit behajtsa, Banfy László és Miklós rátámadt és meg is ölte volna őt, ha az éj leple alatt el nem menekül. A banfyak azt is hangoztatták, hogy Gergely pap familiárisait szintén megölik, ahol megkaphatják őket. Mindezek miatt tiltakoznak.”

1551. augusztus 5.

„Naghfalv-i Lossonczy Banffy Miklós (e), a Walko várára teendő költségei miatt, 24 jobbágytelkét régi pénzben számított 50 és új pénzben számított 250 Ft-on zálogba adja Apaffy Gergelynek (e) és feleségének: Gerendy Erzsébetnek. E jobbágyok: Hwnyad mezővárosban: Thothgevrgh Lukács, Balogh Máté, Kozma Ferenc, Kerekes István, Balas Ferenc özvegye, Ferencz Gergely, Pochy András; Zentelke-n: Warga Mihály, Máté és Amb-rus egy házban; Damos-on: Naghpal Bálint; Salvasara-n: Nagh Illés, Kelemen Tamás, Márton és János; Marothlaka-n: Petre Ioan, Bwchya Ioan; Fyld-en: Bothos György és Tamás; Kalotha-n: Keepyro Tamás és János egy házban, valamint Dombra András; Beken-ben: Borza Gál; Boch-on: Erdely István és Kozta Luypsa; Borsa-n (Doboca vm): Mathyws János.”

Temploma minden valószínűség szerint az 1241-es tatárjárás után épülhetett újra. A Debreceni László által megtalált félköríves hajóablak, valamint a hajó három sarkának kváderes szegélye is igazolja, hogy a templom a XIII. századból való. A templomnak van egy Mátyás király korából származó harangja, mely az 1848-as pusztulást követően került ide, de sajnos pár éve elrepedt, így ma már nincs használatban. E harangot Kós Károly egyik feljegyzésében *Mátyás-harangnak* nevezi.

A Mátyás-barang

A település, hasonlóan a többi kalotaszegi faluhoz, a XVI. század közepe körül lett reformátussá, aminek azóta is megmaradt.

II. Rákóczi György 1660-ban Gyalu melletti katasztrófális veresége következtében Kalotaszeg, így Szentkirály-Zentelke is elszenvedi a második tatárjárást.

De a megpróbáltatások itt nem értek véget. Mint Miháltz Elek írja, 1896-ban a *Protestáns Közlönyben*, Zentelkére újabb szenvedés várt. Igaz most már nem a török-tatártól, hanem az ellenreformáció megkésett szorgalmazóitól:

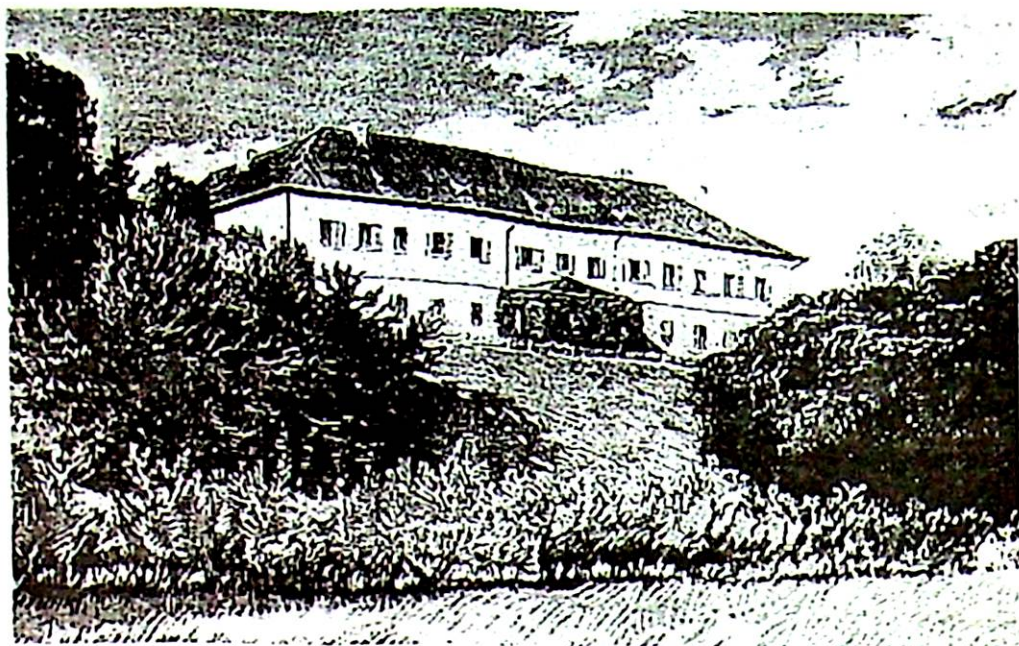
„Zentelkét a Kalota nemből kiágazott Mikola-Valkai családok bírták, ezeknek védelme alatt békében voltak, majd később, mikor a birtok a Bánffyakra szállt, ezek sem zavarták a velük egyhitű és egynyelvű jobbagyaikat, sőt közülök különösen Bánffy Farkas, ki Zentelkén nyaralt,

mint különben az erdélyi reformátusok statua-kurátora, a két egyesült egyházat sokban segítette. A pap és a kántor tarthatás végett a felső malom szombati vámját ezek javadalmozására átengedte. Igyekeztek is a kalotaszentkirályiak a zentelki udvarnak mindenekben kedvét megnyerni előzékenységeik által. Az udvart és jobbágyságait magukhoz édesgetni, kapcsolni s még az Urasztalánál való megjelenésnél is elsőséget engedtek nekik.

Nem így a másik birtokos.

A Valkai családnak 1731-ben történt magvaszakadásával minden javai a fiskura szálltak, amelytől inscriptio útján azt a Jósika család nyert el. Ezen katolikus családnak tagjai mindent elkövettek jobbágaik megtérítésére, udvari katolikus papot hoztattak, harangokat öntött s jobbágaikat büntetés terhe alatt kápolnájukban járni erőltették s a magyarókeréki hivek református hitben megmaradtak, egyedül a kalotaszentkirályi birtokos nemességnek, kik közül többen befolyásos megyei hivatalnokok, alispánok, szolgabírák, pénztárnokok, assesorok voltak, köszönhető akik a hitben meggyengült zentelki hitrokonokat bátorították, oltalmazták s érdekeikben a hatalmas Jósikákkal is szembe mertek szállani. A magyarókerékiek tömegesen avertáltak s csak a különben is csekély papi bérnek felére való csökkenése által tudta őket ismét egy szentkirályi nemes, Zámbo, a református hitben megtartani.”

A múlt századokban a templom mellett a falu másik neves épülete a Bánffy kastély volt, mely Zentelke észak-nyugati szélén állott. Trianon után, az 1921-es földreformot követően a '30-as években lebontották, és a környező román falvakba széthordták, ahol építkeztek belőle. Sikerült annyira széthordani, és eltüntetni (a kondukátor által megálmodott faluromboláshoz híven), hogy a helyszínen semmi sem maradt belőle. Pedig nem volt az akármilyen épület, ha már az 1715-ben történt leltározásnál (az elkészítésénél közreműködtek Zilahi Márton és Gyarmati István nemes személyek) a következő olvasható a Bánffy család levéltárában:

A zentelkei Bánffy-kastély

Bánffy Farkas összes javainak urbáriumma

A zentelkei udvarház

Kétszegbe van kőből rakva, jó erős kőfallal környülvéve, bejazatja pediglen egészen jó zsendelyes.

Vagyon az udvarnak napkelet felől, kétfelé nyíló jó deszkás kapuja, melynek vannak vassarkai bevederekkel, retesz, reteszfüvel, melyen békólakat áll. A kapu felett vagyon friss, zsendelyes galambház.

Vagyon a kapu mellett belől, bal kéz felől két istálló, az egyik borona fenyőfákból rakva, jó padolással, az másiknak pediglen sövényből font oldala.

Vagyon a kapu mellett jobb kéz felől friss, kőből rakott konyha, melynek egyik részében az szin alatt vagyon egy tömlőc, a másik részében pediglen szakácsok háza, abban kemence.

Vagyon a konyhán túl, az házak végiben egy derék hintószin. Vagyon az házak alatt hat részben való pince az pincének külső jó, erős tölgyfa deszkából való, annak fasarkai erős retesze, reteszfüje, melyen jó erős lakat áll.

Vagyon az pincetorka felett szép, kőből rakott tornác, mely tornácobemenvén, vagyon az sötét nagypalota, melynek egyik ajtaja szolgál az süi-

tőháza. Az sütőház mellett vagyon két friss, kőből rakott bolt, az egyikben vagyon jó kemence. Mindeniknek ablakai jó, bérelt fenyődeszkából való ajtók, vassarkai, hevederei, kilincse és vas fordítója. A belső boltnak ajtaján vagyon retesz reteszfüvel, melyen lakat áll. Vagyon az sütőház mellett egy kis bolt, amellest salvo honore dicto, kamaraszék.

Ezen sütőházból nyílik ajtó az mosóházra, az ajtónak vassarkai, hevederei, kilincse és zárocskája. Vagyon itt kemence és egy ablak. Ezen házból nyílik igen szép gyontáros, bérelt ajtó az leányok házában, melynek egyik ajtaja nyílik az nagypalotára, a másik ajtaja pediglen az asszony őnagysága házára. Minden ajtók igen szép gyontárosok, vassarkok és hevederek, kilincsek és fogantyúik. Padlása szép, írott s festett deszkákból való. Vagyon ebben az házban jó kemence, egy deszkaágy, egy bitván asztal lábostól, négy jó karszék.

Lévén ezen túl az asszony őnagysága háza, melyben vagyon hasonló kemence, egy jó deszkaágy, egy asztal lábostól, két fogasocska. Vagyon ennek két üres ablaka, padlása szép festett és írott. Az ház földé pádimentumos. Vagyon ezen háznak oldalkamarája; annak is bérelt ajtaja, vassarkai, hevederei, retesz, reteszfü rajta. Nyílik egy ajtó, mely igen szép gyontáros, vassarkai, hevederei, kilincse és fogantyúja a nagypalotára.

A nagypalotának vagyon igen szép írott, festett padlása, három üres ablaka, mellyékei virágokkal megékesítve. Egyik ajtaja szolgál az sütőpalotára, másik ajtaja pediglen az bolthajtásos házakra. Az ajtók igen szép gyontárosok, vassarkok, hevederek, kilincsek és fogantyúik.

Bemenvén az felső bolthajtásos házban, vagyon szép kerek asztal lábostól, két jó ágy, három egyesszék, egy jó, hosszú pad. Az ház földé pádimentumos. Vagyon jó kemence, jó fűtőjével együtt, két bitván üveges ablak, az harmadik lantorna. Nyílik ezen házból az középső bolthajtásos házra egy fejér, bérelt ajtó.

Az középső bolthajtásos ház is pádimentumos, jó kemence vagyon benne fűtőjével együtt. Két bitván, üveges ablaka. Ezen házból nyílik egy régi, gyontáros ajtó az végső bolthajtásos házba, mely háznak vannak két üres ablakai. Vagyon benne jó kemence, fűtő nélküil. Az szegeletiben vagyon két bolt, azokra nyíló ajtó; annak vassarkai, hevederei, retesz, reteszfü, lakat áll rajta. Vagyon ismét ezen bolthajtásos háznak az udvarra kinyíló ajtaja.

Vagyon az udvarnak a templom felől szép zsendelyes bójazatú nagy ajtaja, melynek vagyon retesze, reteszfüje és erős fazárja.

Vagyon az udvarház mellett jó gyámolos és lészás kert, mely veteményeskertnek mondatik. Abban vadnak igen szép meggyfák. Vagyon az udvar előtt falábakra csinált felház.

Malom

Vagyon az udvarház mellett lefolyó patakon felyülcsapó kétköví malom, melyen most is örölbetni. Vasai s kerekei alkalmasak. Vagyon egy kis molnárbáz is, abban kemence.

Halastó

Vagyon a malom mellett bitván, régi halastó.

Majorház

Vagyon az udvarházzal általellenben egy contignatio alatt boronából felrótt majorház, melyen vagyon két ház, mindeniknek oldalkamarája. Az egyikben a majorné lakik, abban kemence is vagyon. Vagyon a majorháznál két tehén, szárnyas majorság felesen. Vagyon egy contignatio alatt öt részben sertésnek és szárnyas majorságnak való pajta.

Kertek

Vagyon a majorház mellett tormás- és törökbúzaskert, melyben vadnak szép gyümölcsfák. Vicinusa napkeletről Bánffy György uram őnagysága puszta ház helye, napnyugatról az falu utcája. A majorháznál is vagyon egy veteményeskert, külön részben, de mind a két kert a majorházzal egyiitt egy telek.

Csűröskert

Vagyon az udvarházon felyül jó lészás s gyámolos csűröskert. A csűröskertnek vagyon erős tölgyfa kapuja, azon fenyő levélkapu. A kertebe vagyon egy jó csűr.

Vagyon a csűröskert mellett vadaskert és szép gyümölcsöskert külön-külön részekben szakasztva. A gyümölcsöskertben vagyon egy boltbajtásos puszta pince, fedél nélkül

Valószínű, hogy a XVIII. és a XIX. században történelmünk több nevezetes és híres személyiségei is megfordulhatott a kastélyban, mint ahogy lakója volt Bánffy Dénesné Báthory Anna is. Aztán 1848 novemberében hírhedt lakói is voltak, mint arra egy másik kortárs, Gyarmaty Zsigáné is visszaemlékezik, a múlt század végén, mikor az újjáépített kastélyról ír:

„Uj-Remetének is Zentelkének is az új királyi ajtonálló-mester és zászlós úr, gróf Bánffy Grörgy az ura.

Az igazán kék hegycsúcsok között, fiatal fenyők üde zöld környezetéből tömören emelkedik ki a szép zentelki kastély, melynek ablakaiból oly gyönyörű a kilátás. A ki onnan néz szét a tájra, az aztán megérti, hogy miért dicsérik annyit Kalotaszeg vidékét.

A kastélyt gróf Bánffy György gubernátor építette a bonczidai kastéllyal egy időtájt. Később a Jósika bárók tulajdona lett. A forradalom alatt, mikor a páros salút, Szentkirályt és Zentelkét hamuvá égette a havasokról lerontó oláh tömeg, a kastélyban is mindent feldúlt: a pincékben patak módjára folyt a régi borok arany nedve, a termekben pedig lándzsákkal seszegették le a falak híres freskóit, s mikor már a vad tömeg dübe mindent összerombolt, akkor tüzet adott a kastélynak. Néhány évig fedél nélkül állt a nagy épület, s így összhangban volt az elpusztult kettős faluval. Később a Jósika bárók befedették és az itt lakó Jósikák közül az utolsó, br. Jósika Samu a jelenlegi miniszter lakhatóvá tette az alsó részt és rendbe hozta a regényes fekvésű gyönyörű kertet.

Az utóbbi időkben ismét bánffy-birtok lett Zentelke. A nagy építőnek egyenes utóda és névrokona, a mostani tulajdonos, gróf Bánffy György vásárolta vissza ősenek kastélyát, s az összerombolt emelet gyönyörű termeit régi fenyőkbe helyezte vissza. A múlt évi királylátogatás alatt úri kényelemmel, magyaros vendégszeretettel fogadta vendégeit. A gróf vendége volt Pápay, a kabinetiroda főnöke és a külföldi attachék.

Ész a tömör szép kastély emeleti pompás termeinek páratlan kilátásával, a földszint kalotaszegi szobájával és regényes fekvésű kertjével nagyon, nagyon szép.”

Ma mikor egyre nagyobb hangsúlyt kap a nemzetközi politikában a régiók kapcsolatának fontossága, mikor egyre jobban virágzik településünkön a faluturizmus, akkor sajnálhatjuk csak igazán a Trianon utáni új hatalom művészet és építészet iránti közönyét netalán ellenszenvét.

Nem sok hiányzott, hogy a XVIII. század végén az ikertelepülés gyászos napokat áljen át. Az 1784-es Horea vezette parasztlázadás pusztítása épp, hogy elkerülte a falut, ami elsősorban Csáki János Kolozs vármegyei főispán gyors intézkedésének köszönhető. Részlet a „*Mezőségi (?) Névtelen: Tekintetes nemes Kolos vármegye nemes rendjének az oláh támadás alkalmatosságával Táborba lett szállásoknak rövid, de igaz leírása: – Hora elküldötte volna némely meghitt embereit Bánfi Hunyad körül való némely helységekre, hogy azok oly készen légyenek, hogy Hora maga is ottan a Szent Katalinnapi vásárkor meg fog jenni, és így újabb erővel magokat egybecsatolván, az Almás és Egregy folyó vizeti mellett lemenvén folytassák pusztításokat... Az Onyetz Gábrilla spion kezesei, úgymint Plese Ignat, Hajduk Péter, Bolos Von és Robotin, meghittetvén és examináltatván Bánfi Hunyadon, amidőn visszaérkeztek álbakról másodrendben úgymint 26-dik 9-bris, igaz lelkek szerint azt beszéllették, hogy az álbáki és az ott körül lakó tolvaj oláhok közönségesen azt mondták nékik, hogy 24-dik 9-bris már ők az Hóra vezérlése alatt eljöttek volt Albákon innét Szupt Petrásza nevezetű völgybe, oly feltett szándékkal, hogy a Bánfi Hunyadi Katalin-vásárra üssenek, szálljanak pedig bé Zentelkére és Kalota Szent Királyra a pusztítás végett, de megrítték nékik azt a hírt, hogy Bánfi Hunyadra és a körül való helységebe már bészállattak a nemesek, melyen megrettenvén ismét visszatértenek.” (A Horea vezette 1784. évi parasztfelkelés a források tükrében. A forrásokat összegyűjtötte Nicolae Edroiu, Magyar András, Kriterion könyvkiadó, Bukarest, 1984.)*

Érdekes következtetéseket vonhatunk le az Erdélyben 1820-21-ben megtartott jobbágyösszeírás kapcsán. Nemcsak azt tudhatjuk meg, hogy kik voltak a földbirtokosai, de értesülhetünk a jobbágyok és zselérek számáról, valamint ezek kötelezettségeiről. Ezt elemezve következtetni tudunk Kalotaszentkirály-Zentelke la-

koinak számára az említett időszakban. Nézzük, mit jegyeztek fel Zentelkéről.

„1820-ik esztendő április holnapjának 25-ikén Nemes Kolos Vármegyében Zentelkén kezdődvén az urbarialis conscriptio Sombori István és Kabos János erequens magistratualis conscriptorok által.

Jelen voltak a földes uraságok részéről.

- a.) *A Mgos L. B. Bánffy Familia részéről közönségesen inspector Ttes Endes Ferencz úr.*
- b.) *K. Gubernator Gróf Bánffy György úr eő Eix-iája részéről udvarbíró Szpéteri Kristof és Jeremiás Imre urak.*
- c.) *L. B. és Gublis Consiliaricus Bánffy László úr eő Nga. részéről udvarbíró Horváth Dániel úr*
- d.) *L. B. Bánffy Pál úr eő Nga. részéről udvarbíró Boros Gábor úr.*
- e.) *L. B. Bánffy Elek úr eő Nga részéről udvarbíró Eperjesi Sándor úr.*

Helységbeli bírák és lakosok voltak az alább megnevezendők, a kiket és a formulare szerént megeskettvén, vallanak e következőekben.

Az 1-ső kérdésre: Valyon és minémű urbarium vagon ma folyamathan és mióta hozatott bé?

Urbarium nálunk tudunkra nintsen, nem is volt soba.

A 2-ikra: A hol semmi urbarium most nintsen, a szolgálatok a parasztoktól az azok éránt költ egyezések szerént vétettnek é fel, vagy pedig a bé vett szokás szerént? Az efféle szokás vagy pedig az iránt költ egyezések mitől fogva kezdettek és vétettek bé? Valyon a mostani contractusok, vagy urbariumok előtt mások nem voltak é? És ha voltak, azok milyenek voltak és a mostani kötelezshéli szokás mikor kezdődött el?...

Mint hogy semmi egyezés és contractusról nem tudunk semmit, tehát csak a bé vett szokás szerént tesszük a szolgálatot.

A 3-ikra: A hol semmi urbarium vagy egyezés nintsen a bé vett szokás szerént való adozások és tartozások miben állnak és azok mikor s mi moddal hozatattak bé?

- a.) *A M.gos Gróf és Kir. Gubernator Bánffy György úr és eő. Ex-iaja kezén lévő colonusok adnak: Esztendőnként 3. tyukot 30 tojást, minden ház után egy colonus 1 véka szűrt zabot, ezen kiviül a marbás emberek két vonó marhától 1 véka vonó zabot, amely colonusnak csak egy tehen van, az 1/2 kupa vaját a kiknek egyen fehyül vagyon az egy kupát. Ad ezen kiviül rendes szolgálataikon fehyül fontunk 3 font kendert v. szösszöt.*
- b.) *Báró Bánffy László úr eő M.sga részín lévőek adnak esztendőnként 3 tyukot 30 tojást egy véka füst zabot, és újra még egy véka zabot, a zab dézsma elengedésiért fonunk 3. font kendert v szösszöt.*
- c.) *A B. Bánffy Pál úr eő M.sga részín lévőek mindenekben egyformán vagynak a B. Bánffy László eő M.sga colonussaival.*
- d.) *A B. Bánffy Elek úr eő M.sga colonussai adnak 3 tyukot 30 tojást 1/2 kupa vaját, mint hogy sem füst sem dézsma zabot nem adnak. Esztendőnként ad a gyalogos két véka zabot, a két ökrös négy vékát, ha több marhájok volna is, többet nem adnak. Fonnak 3 font kendert v. szösszöt esztendőnként.*

Az egész comunitás in concreto szolgál azon földes úrnak kinek részín vagyon a bíró minden háztól négy tenyérrel való napszámot a Lapis bércezen a földes uraság által adatott bokros helyért negyven napszámot tenyérrel szolgálunk a földes uraknak, kik ezt a proportione poszteszorii osztják.

A 4-ikre: Egyenként ezen helységeknek minémű hasznai és viszont mitsoda terhei vagynak?

Beneficiumok ezek.

Határunknak egy része jó, más része trágya nélküil nem jó. – Vagynak három fordulóink név szerint a damosi, botsi és az alsó forduló, az alsó legkisebb a második és harmadik igen egyforma. A damosi és alsó fordulókat könnyen trágyázhattunk, mint hogy nem lévén nagyon oldalasok a trágyát megtartják. A botsi forduló tanulságáért nehéz trágyázható és oldalasága miatt a trágyát sok helyen nem tartja. Középszerű termésből egy vékáról aratunk egy kalangyát, mely megereszt 6 vékát. Fígész határunkban terem

tiszta és elegendő ősz búza, ros és minden nemű tavaszi gabona. Határunkat két marhával teljességgel nem művelhetjük.

Rétyeink jók. Vagynak egy negyed részét ugyan a vízfakadás gyakran elmossa, de közakarattal ezen segíteni lehetne. Sarjút is kaszállhatunk rajtok, két marha bírlalásra jó szénát terem, egy harmad része veresége miatt csikófarkas és sásos. Vagynak széna füveink is.

Vásár magában helységeinkben ugyan nem esik, de jó vásáros helyeink itt közel elegendők vagynak. U. M.:

Bánffy Hunyad helységeinktől fél orányira ahol minden termésünket marháinkat s egyéb pénze tehetőket esztendőnként 6. országos és minden héten 1 heti vásárokon kész pénzen el adhattuk, és minden szükségeseinket magunk számára megszerezhettük; A körül lévő havasokról oda minden épületekre és mesterségre való fákat vihettük és eladhattuk. Uttya könnyű vagyon hasonló jó vásáros hely ehhez.

Feketető ahol a többeken feljül nevezetes marha vásárok esnek tőlünk egy Státionyi távolságra fekszik. Uttya a majd bé végzett rakott út, gyakran kereskedtünk és könnyen jó...

Kolosvárt mely van helységeinktől két statoria, uttya nagyobb része rakott és

K. Monostoron ez is hasonlólag hozánk 2 statio. Uttya a kolosvári út.

N. Váradon is jól kereskedhetik akinek modgya van fuvarozással deszkát zsendelyt és egyéb épületre valokat ott jól el lehet adni, és visszaterit is lehet jó bérért hozni. Fekszik négy s fél statoria uttya jó rakott út.

Vagynak még körülettünk ezeken kívül még több jó vásáros helyek.

N. Almás, N. Sombor, MGyMonostor, Abrud, Gyalu, Zilah és Kraszna. Ezek közül a legközelebb valokba fél nap alatt a legmesszebb valokba más félnap alatt a gyalog ember elmehet.

Legelő helyeink tehenek, vágó marhák, tulkok és borjúk tartására és bírlalására elegendő vagyon, a kaszállás előtt is. Ökör tilalmast is minden esztendőben tartunk; melyet váltólag szakasztunk ki a nyomásból. A nyomáson kívül még vagyon legelőnk az úgynevezett Lapis hérczen. Az uralomnak határunkban nintsen tiltott erdeje ennél fogva csak a megírtakban legeltetünk, tartunk kevés lovakat. Vagyon Ökör csordánk, tehen és bornyú csordánk, jub és sertés nyájunk.

Itató helyeink számosak és jók vagynak.

Épületre való erdők nintsen de szakaszt ki az uraság a magáéból tüizelni és marhalegeltetni való erdőt a Lapis bérczen. Robbotánkon kívül taxa szín alatt negyven nap tenyérrel való szolgálatért melyet az egész közönség közönségesen prestálja.

Vagyon ezen kívül egy bokros, vesszős erdeje melyet az irtóványnak nevezziünk. Ebből kertelni való és tűzi fát hordhatunk több hasznát is lehetne venni ezt az uraság is használja.

A szomszéd határokon különösen a Mgos. familia erdejében az idegenek előtt való elsőbbséggel és azoknál valamivel oltsoban makkoltatthatunk.

Királyi tized nálunk nem volt és az uraságot sem tudjuk, hogy arról árendát fizetett volna valaha.

Gyümölcsösünk belső telkeinken vagyon ahol ha az idő viszontagsággal nem árt komlónk és gyümöltsünk bőven terem, káposztás és egyéb veteményes kertyeink is ott vagynak.

Erdők lévén nádos helyre szükségünk nintsen.

Só kamara Bhunyadon hozzánk fél órányira vagyon ahhoz az akna három statio, uttya nagyobb része rakott a többi is készüendő menő utunkban is terhet vihethünk és különösen Kolosvárt az ilyen alkalmatossággal épületre való havasi fáinkat kész pénzért jól el adhattuk. Hunyadról hasonló úton Élesdig a só hordásból pénzt nyerhetünk, ezeken kívül akinek módgya van szekerevégre járni, érkeznék hozzánk M. országról kereskedő portékák, bor és szükség idején gabona terhek, fuvarosságból könnyen pénzt szerezhethet. Dészkával és létel melyeket a szomszéd havasokról oltsón meg szerezhethünk. N. Váradig, Kolosvárig sőt más helyeken is jutalmason kereskedünk, és kész pénzt nyerhetünk. A korcsomálárlás is meg vagyon nálunk Sz. Mihály naptól fogva karátsonig engedve, melyből mind az helység közönségesen mind külön külön hasznót vehethünk.

Ványoló és fűrész malmok számosak vagynak a környékbe vagyon Bhunyadon egy kinyitott kereskedő bolt. Vagynak ugyan ott és helységeinkben is asztalos és kerek mester emberek, szabók és szüitsök. A szomszéd Körös vizén akinek tettszik, tutajjal kereskedhetik. Szomszédáságunkban Farnason, Bikalon meglehető jó bor termő szőlő hegyek vagynak. B. Hunyadon valamivel alább való, a legtávolabb lévő ezek közül két órányira van tőlünk. Ezen helyeken napszámsággal pénzt szerezhethünk.

Meszet a szomszédban Marótlakán elegendőt kapunk. Műmagunk ott a meszet nem égettyük hanem hordgyuk különösen a vármegye számára vékáját egy pénzért. Kender áztatóink jók és elegendők vagynak. A helységben vagyon Mgos. G. és K. Gubernátor Bánffy György úr eö Ex.iájának egy két kövű malma, úgy B. Bánffy Pál úr és Nságának, ebbe szűkséget nem látunk.

Maleficium helységünkben nintsen.

Az 5-ikre: Egy egész telken lakó colonusnak hány és milyen szántó földgyei és kaszáló réttyei vagynak és mindenik hold föld hány bétsi mérőjű? és valyon a kaszáló réteken lehet é sarjut kaszálni?

A colonusoknak mind belső mind külső fölgyeik különbözők és erdélyi vékával élvén és a földek fértségét árral számlálóan sem a bétsi mérő sem a hold földnek mennyiségét nem tudgyuk, következőleg azt sem tudhattyuk hány bétsi mérő mégyen egy hold földbe. A damosi és alsó fordulónak része jó, a botsinak fele jó, a többi része sovány, sarjut téttyeinknek egy részin kaszálunk, földjeinket az uraságok nem változtatták.

Az 6-ikra: Eddig elé külön külön minden szolgáló ember hány napi szolgálatot tett? és azokat hány jármos marhával tette? továbbá az ök jövedelekek és menetelek feltudottak szolgálattyaokba, vagy nem?

A mű szolgálattunk az egész helységben a régi szokás szerint egyformán vagyon. Minden colonus szolgál egy héten három napot kinek modgya van marhával maga erején, kinek nints czimborál a marhátlanok tenyérrel. Szántásra is kinek modgya van négy ökörrel kinek nints kettővel mégyen a robottára.

Az 7-ikre: Valyon az urbaniális tized és Dézsmát vagy a hol addig is szokásba volt a kilenczed. mióta és nevezett szántó mikből adatatott és valyon ezen tized vagy kilenczed adása ezen vármegyében lévő más uradalmokban szokásban vagyon é? E felett a parasztyok azon kiviül más (tartozásbéli adományok) színe alatt eddig elé a földes uraknak esztendőnként mit adtanak? és nevezetesen az amit a földes úr alatt a szín alatt kész pénzűil, vagy naturákban töliük fel vett, miből állott?

A Mgos G. és K. Gubernator Bánffy György úr eö Ezziája részére szolgálók adtak tizedet minden mezei termésből u. m: Búzából, rosból, árpá-

ból, törökbúzából, zabból, alakorból, törkölyből, borsóból lentséből habból paszulyból és kenderből. nem értődven ide a kerti vetemények. Méhből, juhból ketskéből is dézsmáltunk egyébből nem és ezt örökké így értük.

A Mgos L. Báró Bánffy László és Pál úr eö Nsgok colonusi úgy a L. Báró Bánffy Elek úr eö Nsga részén lévők is mindenekben az elsőbkekhez hasonlólag dézsmáltunk eleinktől reánk maradt szokásnál fogva, hogy más helységeken miképpen dézsmálnak mi arra nem ügyeltünk. A még mondottakon kívül mi senmi szín alatt egyéb adománt nem adtunk.

A 8-ikra: Ezen helységeken hány pusztá telkek vagynak? azok miolta mi okból és ki által használtattak?

Pusztá telkek egész helységünkben egy sintsen.

A 9-ikre: Valyon a szolgáló emberek az erdőket úgy kaszálhatták é, hogy abbólkereskedhessenek is, és továbbá az uraságnak az helység határon kívül lévő erdejét használhatták é? Végre a telkeknek szabad el adása és vevése szokásban van é?

Erdőink nem lévén arra való az erdölést kereskedésre nem használhattunk. A Mgos. földes uraság más határon lévő erdejét kérelemmel épületre ingyen használhattunk. Különösen segíteni szoktak a keletzeli erdőből fenyő fával a Pargetből és Oszolyból tölgyfával épületre ingyen, de kereskedésre nem vagyunk szabadok véle. A telkekkel szabad eladása és vevése nálunk telyeséggel nem volt és nem szabad most is és soha szokásba nem volt.

Coloni Excell. C. R. Gubernatoris Georgii Bánffy (Ezután következik a jobbágyok felsorolása).

Coloni (jobbágyok); Varga János, Bálint István, Vintcze Ferencz, Id. Lovász Márton, Ifj. Lovász Márton, Lovász Nagy András, Bálint György, Huszár Pál, Bálint János, Rigó Pál, Ifj. Lovász István, Lovász Ferencz, Id. Lovász István, Varga György, Rigó Theodor, Rigó János.

Inquilinus (zsellér): Kováts György.

Subinquinini (telek nélküli zsellér): Rigó Péter, Ifj. Lovász András, Közép Lovász András, Rigó Gábor.

Coloni ill: L. B. Ladislai Bánffy.

Ifj. Vintze István, Okos János, Özvegy Okos Pálné, Vintze György, Vintze András, Vintze Pál, Balás János, Vintze András, Vintze Márton, Vintze János.

Coloni ill: L. B. Pauli Bánffy.

Id. Vintze István, Vintze Gáspár, Okos István, Rigó Pál, Ifj Okos János, Péter Márton, Póka Ferencz, Id. Vintze János.

Telek nélküli zsellér: Péter István.

Coloni ill: L. B. Aleric Bánffy.

Ifj. Kiss Pál, Kiss Andrásné, Benk Pál, Benk István, Id. Kiss Pál, Kiss Péter, Benk György, Kiss Márton, Kiss János.

(Végül van egy összesítés mely szerint van 43 jobbágy család, 1 zsellér és 5 telek nélküli zsellér család Zentelkén).

Felesküitt bírának és parasztoznak nevei:

<i>Vincze István</i>	<i>helység bírása</i>
<i>Kis Márton, Vincze Gáspár,</i>	
<i>Vincze György, Özv. Vincze István,</i>	
<i>Okos János</i>	<i>bírák</i>
<i>Bálint György, Huszár Pál,</i>	
<i>Vincze Ferencz, Id. Okos János,</i>	
<i>Id. Vincze János, Rigó György</i>	
<i>Kis Pál, Benk István</i>	<i>öregék</i>

Hogy ezen vallomások általunk lelki esméretiünk és szerént anyai magyar nyelven felvétettek felolvastattak és a felesküitt bírák hitiünk és öregek által. nem lévén az helységnek pecsétje és mást nem tudván a felesküitt lakosok. Magok kezük vonásokkal megerősítettek usualis petsétiünk és subscriptiunk által recognoszcalyuk azzal a hozzá adással, hogy a Mgos familia részéről

Felvilágosítottok, és Párancsokhoz Hívás

Vincze István +		Földes György +		} Özeget
Olcsó István +	} Párancs	Báthly György +	} Özeget	
Vincze György +		Olcsó István +		
Vincze György +		Vincze István +		
Dr. Vincze István +		Dr. Vincze István +		
Olcsó István +		Báthly György +		
		Olcsó István +		
		Dr. Vincze István +		
		Báthly György +		
		Olcsó István +		
		Dr. Vincze István +		

Hogy ezen Valamennyi alattunk lelté simorétünk és di-
 stinkt perenté Magyar Nyelvben felvilágosítottok
 oktatottak és a felvilágosítottok és Özeget által f. Mon-
 téban az helységnek jelölték és sűrű Nem tudom a
 felvilágosítottokhoz f. Magyar nyelvben nem ismertem meg or-
 szágot illuális Petriátunk és Subscriptionok által
 recognoscantur, az az hova adták. Hogy a Magyar
 Comitatus által jelen lévő személyeknek valamely
 Nouvelles Reflexions Nem. Valamennyi nyelvben sűrű
 gesnek sűrűnk Valamennyi ide be'vini. Vigyél ter-
 tetek. Die 1ta Juny Anno 1820

Sombori István és Kabos János
 Mindkettőnk ki nevezett urbarialis conscript.

jelen lévő személyeknek semmi oly nevezetes reflexioja nem voltanak melyeket
 szükségesnek itéltünk volna ide be'írni.

Signál Zentelke die 1. Juny Anno 1820.

Sombori István és Kabos János
 mindkettőnk ki nevezett urbarialis conscript.

1820-ik esztendőben június hónapjának 2-án Nemes Kolos Vármegyében K. Sz. Királyt kezdődvén az urbarialis Conscriptio Sombori István és Kabos János Egzsekvens Magisztratus Conscriptorok által.

Jelen voltak a Földes Uraságok részéről:

- a.) K. Gubernátor Gróf Bánffy György Úr ö Ezlája részéről Árendator Sz Péteri Kristóff
- b.) L. Báró és Gubernialis Confiliarius Bánffy László Úr ö Maga részéről Udvar Bíró Horváth Dániel Úr.
- c.) Tekintetes Zámbo Antal Úr.
- d.) T. Zámbo Sándor Úr.
- e.) T. Zámbo Elek Úr.
- f.) T. Gyarmathi Dénes Úr.
- g.) T. Néb Úr
- h.) T. Endes Ferencz Úr.

Helységbeli bírák és parasztok voltak é következendők, kiket a formulare szerént megeskettvén, vallának é következendőkben:

Az 1-ső kérdésre: Vallyon és minémű Urbarialis szolgálat vagyonna folyamatba, és az miolta hozatott bé?

Urbarium nállunk nintsen, nem is hallottuk, hogy lett volna soha.

2-ikra: Az hol pedig most urbarium nintsen a szolgálatok adásaikból az azok eránt költ eggyezések szerént vétessék é fel? Vagy pedig a bé vett szokás szerént? az efféle szokás vagy pedig az eránt költ eggyezések mitől fogva kezdődtek és vétettek bé? Vallyon a mostani Contractusok vagy Urbariumok előbb mások nem voltak é? és ha voltak azok millyenek voltak? és a mostani kötelezésbeli szokás mikor kezdődött el.

Nállunk semmi eggyezés és Contractus nintsen a szolgálatokat a régi szokás szerént tessziük.

3-ikra: Az hol semmi Urbarium vagy eggyezés nintsen a bé vett szokás szerént való adózások és szolgálások miben állanak? és azok mikor s mi móddal hozattak bé?

A mi régi szokás szerént való pressarionk áll egyendiinként ezekből.

G. Bánffy György Úr ö Ezlája részin lévő Colonisok adnak 3 tyukot 30 tojást 1 véka füst zabot minden két vágó marhától 1 véka vonó zabot és 1 kupa vajjat.

B. Bánffy László Úr részén valók 3 tyukot 30 tojást 1 véka zabot a désmá zabot megváltjuk 1 véka zabbal fonnak minden esztendőben 3 fontot és szőnek 12 singet.

B. Bánffy Pál úr Colonussi adnak 3 tyukot 30 tojást füst zabot 1 vékát, a zab désmát megváltjuk 1 véka zabbal 3 fontot fonnak és szőnek 12 singet.

T. Zámbo Antal Úr emberei 2 tyukot 20 tojást fonnak 3 fontot.

Zámbo Elek Úr részén valók 3 tyukot és 30 tojást fonnak 3 fontot vagy 25 singet szőnek.

Zámbo Sándor Úr emberei 2 tyukot és 20 tojást.

Zámbo Ferencné Asszony részén 2 tyukot 30 tojást 3 fontot fonnak és szőnek 25 singet.

Zámbo Lajos árvái részére 2 tyukot 20 tojást fonnak 3 fontot és szőnek 12 singet.

Zámbo Krisztina Sombori Lajosné emberei 1 tyukot 10 tojást fonnak 3 fontot és szőnek 10 singet.

Mlgos Horváth Dániel Úr Colonussi nem adnak – fonnak 3 fontot.

Mohai István Úr emberei semmi Daciát nem adnak.

Horváth Dániel Úr emberei adnak 10 tojást 1 tyukot 3 fontot fonnak és szőnek 20 singet.

Székelly Moyses Úr emberei nem adnak semmi Daciát.

Guthi Krisztina successorai emberei nem adnak semmit.

Pállfalvi Elek Úr emberei nem adnak Daciát.

A Kiszelly Farkas Úr és Kiszelly László árvái részére adnak 2 tyukot 20 tojást és 3 fontot fonnak.

Gyarmathi Dénes Úr részére adnak 2 tyukot 20 tojást 3 fontot fonnak és szőnek 10 singet.

Endes Ferencz Úr részére nem adnak Daciát.

Gyarmathi Sándor Úr s Ferencz részére 2 tyukot 20 tojást 3 fontot fonnak és 10 singet szőnek.

Néb successorai részére nem adnak Daciát.

Gergely Dénes Úrnak adnak 2 tyukot 20 tojást fonnak 3 fontot szőnek 10 singet.

Kajsza István Úrnak adnak 2 tyukot 20 tojást fonnak 3 fontot és szőnek 10 singet.

A nagy pusztítás

A település eddig ismert legnagyobb pusztítását és pusztulását 1848 novemberében szenvedte el. Ekkor a forradalom és szabadságharc nemzetiségi villongásai a két települést nagyon súlyosan, szinte végzetesen érintették.

Miután Jelasics támadó szándékkal átlépte Magyarország határát és a szeptemberi balázsfalvi nagygyűlésen az erdélyi románok a Habsburg ház mellé álltak, a magyarság egyszerre többfrontos védekezésre kényszerült. Erdélyben a románok és szászok támogatását is élvező Puchner generális támadásba lendült, és a magyar forradalmi csapatok őszire visszaszorultak Erdély nyugati határához. Kolozsvár kardcsapás nélküli feladását követően a magyar csapatok a Királyhágónál vetették meg lábukat. Így Kalotaszeg Felszeg része az első arcvonalba került. Ily előzmények után az érzékelhető veszélyt látva fordult Vay Miklóshoz, Erdély királyi biztosához Kalotaszentkirály-Zentelke védelmében Berzenczey őrnagy:

Nagy Méltóságú Királyi Biztos Úr!

Folyó év november hó 6-káról küldött hivatalos parancsolatajai Nagy Méltóságodnak az 1958 szám alatt köszönettel vettem. De már ezen rendelkezés vétele előtt biztos hírek és kémeim által értesítve lévén az oláhok megrohanási szándékokról a következőleg rendelkeztem. A mákói és egeresi századokat M. Monostor és Valkó fedezésére a K. Szentkirályi századot pedig ezekkel érintkezésbe tettem - mire hiteles hírek érkeztek, hogy az ellenség Nagy Kalotára beérkezett s már Szentkirályra is bevárandó. Én siettem e becsületes magyar helységet e vad rohamtól megmenteni, és a hunyadi 1-ső bikali és soboki századokkal ki is indultam délután 3 órakor K. Szentkirályra hol semmi veszélyt nem látva, a szentkirályi réten Kalotával átellenbe táborba szállottam, és az egész helységet elő örökkel elláttam. De fájdalom a mákói és egeresi század, melynek Kalota felé kellett volna nyomulni rendelésem szerint, hogy az ellenség körül zárassék elhagyta állásait B. Hunyadra

vonva ki magát – úgy a hunyadi első század is. Már várom a Biharból érkező 446. számból honvédeket kikének segítségek nélkül a sokkal nagyobb számból álló csapatok csaknem fegyvertelen seregemmel megtámadnom lehetetlen, annyival is inkább, hogy az ellenség az eddig neutrális Kalotára vonta ki magát. Etsedezem azért Nagy Méltóságodnak méltózzon sürgönyileg e honvédcapat parancsnokságának rendelkezni, hogy ily veszélyes állásba maradjanak e vidéken míg az ellenséget elzárva szegény magyar helységeinket a végpusztulástól megmentsük. Addig is míg e tisztelt parancsolat megjöhetne a megérkezett honvédek és az almási és körösfői századot indítom Kalota ellen, hogy még ma vagy holnap szélyel verhessem e rabló csordát. Ugyancsak az 1958-ik szám alatt köldött parancsolatját Gyarmathy Sándor segéd tisztemmel megtétem s a leggyorsabb elszállításokra Kolozsvárra ment is 200 előfogat. Az inneni tovább szállításokat valamint élelmezéseket a jelenleg itten lévő Fő Bíró Újvári Károlynak felelet terbe alatt megrendeltem. A Monostor és Csúcsa helységeihez intézett tribuni felszólításokat ide mellékelve tisztelettel küldöm.

Bánfi Hunyad 7-ik Nov. 848.

*Berzenczei Antal
őrnagy*

Nos hogy a következő napokban mi történt, azt a kortárs koronatanú id. Kilyén Ferenc akkori magyarvalkói lelkész a református egyház anyakönyvének 44-ik lapján így írta le, mely megjelent 1892-ben a *Történelmi Lapok 1848–49* című kiadványban Mihálcz Elek közreadásában:

Borzasztólag emlékezetes esemény

1848 év november hó 6-ik napján az albáki oláh rablócsorda néhány oláh pap és 3 rablófőnök vezérletük alatt a havasról lerohanván, itten e helységben is tetemes károkat okoztak, az udvart, a perczeptori házát mindentől kirabolták, mi nekik megtetszett, kivált a percseptori házból pénzt is sokat vittek el; a mit el nem vihettek vagy vinni sem akartak, azt az utánuk tóduló falusi tolvajok hordták el. A helységhez tartozó mindenik ma-

lomból a vasakat az utolsó szegig elvitték, némelyikének gerendáját elvágták, a követ összetörték, a malombházakban talált minden gúnyanemiit elvittek, 7 kövér sertést is elraboltak és megölték. Ezeket mind 6-án éjjel művelték, a házak felverésén kívül, mert azt 7-én fényes nappal vitték véghez. Vezetőjük voltak e helység (M. Valkó) két gonoszlelkű oláh lakosai: Kálma Gyorgyika és id. Forczuj Tagyer. Atkozott legyen még emlékezetük is!

Ugyan 7-én déltájban megindult az egész haramiatábor, mely már akkor a körülfekvő oláh falukból, sőt még magyarokból is – mert ezeket felgyújtással fenyegették – igen nagyra nevedett volt. Felvonultak a bocsi hegyre, onnét este felé leszálltak a kalotaszentkirályi határra s mind közelebb-közelebb húzódtak a faluhoz. Ámbár igen számos nemzetörök gyűltek össze a megye felső kerületéből a rablócsorda megzabolázására, mindazon által ez nem sikerült, mert az őrsereg nagyobb része aznap a Malomszeg felől összesereglett és az albákiak által megkezdendő összecsapásra várakozó oláhok eloszlatására – visszaverésére mennén, kiknek nagyobb része szétsutkosott, de a malomszegiek a falu végére összegyűlvén, az őrsereget bevárták, fegyvereiket letették, a büjtogatókat kivallották, hogy a maroslaki pap fia és a kalotai pap fia és a kalotai falusbíró lettek volna. Itt az őrsereg sokáig tanácskozáván a teendőkről és a malomszegiekkel alkudozáván, a havasiak ez alkalmat és távollétet felhasználva, naphaladat táján K.Sz-Királyra rárohantak, gyújtogatni kezdték szurkos szöszfojtással és a kezükben levő égő szurokkal. Midőn már Sz-Királynak nagyobb része tűzbe és a haramiak által elborítva volt, akkor érkeztek a nemzetörök SzentKirályra. Egyszelől a tűz, másfelől a nyüzsgő rablók miatt nem volt akkor tanácsos ütközetet próbálni, ámbár érkezett volt azon estére 480 fegyveres honvéd Magyarországról, mindazonáltal B-Hunyadra visszatértek s K.-Szt-Király-Zentelkét vesztére hagyták.

A rémitő tűz, a körül-beliül levő falukból odacsődült rablók és maguk a havasiak annyira elpusztították a 2 magyar falut, hogy 2-4 házon kívül (az oláh templom, kántor és 2 oláblakta ház) semmi épület nem maradt. Marháikat, melyeket kivertek, gúnyájukat, mit a tűzből kikapkodtak, a rablók elhajtották csordástul, elvitték rakásostól. Éjjel után, midőn e tűz csaknem mindent megemésztett, a tolvajok megrakodtak, a pokolszülte rablók főnökeikkel bementek a Jósika-udvarba (b. Jósika János osztrák generális birtoka), mely még épen állott, ablakait kivilágították, nagy vigassággal

vacsoráltak, ettek és ittak s mi után ezt is kirabolták, a boros bordók fenekeit beütötték, az udvart is felgyújtották, elégették.

A pusztításban és rablásban a kalotaiak, malomszegiek és maroslakiak a havasiakat felülmúlták, mert ezek csak annyit ragadoztak, amennyit egyszer elbirtak, a fentebbi falusiak egész éjszaka hordták a ragadományt s még másnap fényes nappal is üzték e gonosz merénnyt, melyért sokan odabagyták fogukat és mind a 3 helység tű prédájára tétetett a nemzetörök által.

A havasi vadcsordák és a hozzájuk került gonosz falusiak azon éjszaka számos magyarokat – kivált nemeseket – öltek meg mindkét nemen, a kiket csak kézre keríthettek. Név szerint: Nagy Sándort nejével a legkegyetlenebb halállal ölték meg s 15 éves leányát rabul vitték (e nő ma is él, most Szakács Sándorné). I. Deési Istvánt, öreg Kiszelyné megölték, megégették és sokakat másokat.

Az albáki rablókat vezérelték: Korkis Juon és Darabont Nikolai nevű tanult gonosztevők, kik aztán is mindvégig üzték istentelen mesterségüket: a rablást és gyilkolást.

November 8-án kiindulván az őrsereg és katonaság üldözésükre s a rablófőnökök látva, hogy egyenruhás katonaság is van velük, elszöktek és Meregnyó felé a havasra felmentek. A rablócsorda vezér nélkül látva magát, elkezdett hátrálni, csakhamar megkettőztetett lépésekkel szétoszlani, a havasiak fel a havasra, a körül-beliül levő falusiak falujokba takarodtak. Néhányat ugyan útközben ellöttek, de a többiek ez idő szerint megmenekedtek a megérdemelt büntetéstől, de az Isten bosszúálló igazsága utoléri őket, mert az a sok kiontott ártatlan vér, annyi sok száz család sobajtása, könnyullatása, kik élelem és lakóhely nélkül maradtak télnek idején, lehetetlen hogy bosszúállást ne nyerjen a gonoszok fejére az Isten irgalmasságának királyi székétől.

A mi legjobban fáj az emberi kebelnek, hogy ezen rablócsoport egyik vezetője szamosi Márk Györgyi volt, ki is apjával Ábráhámmal és nagyobbik fiával állottak a dolog élén. Ők készítettek 2 faágyút vaskarikákkal megkötve, melyből a meggyült szurkos szőszöt szétlődözték az épületekre. Ő szerzett puskaport és más egyéb pusztító szereket. Büntársai voltak az úgynevezett csonkai Balcsokiak, Szamosiak, Bélesiek, Gyukucziak, kik határunkon tartják nyáron át marháikat, szénájuknak nagy részét a mi ha-

tárunkon csinálják; kik ha télbe gabonára, pénzre, szénára, szalmára, eczetre. kenderre s akármire szorulnak, helységiink lakosai és a körül-belüli lakók fedezzik szükségüket – ha nem éppen ingyen is, de holmi famatériáért, mely nekik szinte semmibe sem került. Fizessen meg az Isten nekik érdemiük szerint!

A két faágyuk a magyar sereg kezébe kerültek. Az esze-veszett csoport látva a katonákat, felejtkezett a 2 ökrös szekérral lassan vonszolni az ágyúkat, elhagyták ökröstől, szekerestől, melyik aztán a tulajdonos incseli Keresztes Sándor úr kezei közé kerültek. Incselből is rémítő sokat elvittek, elhajtottak, 2 turma juhot a T. Keresztesné és Ráczné asszonyokékat, az elsőtől 12, a másiktól 6 béres ökröket, számos lovakat, teheneket, borjúkat. Különösen Rácznétól egy drága ménlovat, melyet maga a vezér foglalt le magának. A pinczékből hordó borokat, szilvóriumot hordókkal vitték ki a Kalota melletti táborba. A 18 ökröt 3 szekérbe fogták s gabonával telt zsákokkal megrakva vitték fel a havasra. Ily pusztítást még a pogány ellenség sem tett, midőn istentelen lábaival hazánk földjét tapodta!

Mint a főnixmadár hamvaiból, újraéled a település

A magyar kormány 1849-ben annak ellenére, hogy Európa két nagyhatalmával harcban állt, mégis mindenre figyelt, és a leégett település segítségére sietett, melyeről az alábbi jegyzőkönyvek tanúskodnak:

„Alább irtak adjuk ezen hiteles Körleveliünket arról, hogy minekutána ezen Kolos megyében KSzKirály és Zentelke polgárai a rabló olá csorda által merőbe felprédáltattak folyamodtak országos telyhatalmú biztos Csányi László úrhoz aziránt, hogy segedelmeztesse az álladalom által magokat felépíthetése véget, ki is jelen következett kománybiztos Szentiványi Károly Úr 4361 számú válassza szerint felterjesztést tévén az Országos Honvédelmi Bizottmányhoz minekutána azon tisztelt bizottmány folyó év március 25-ről 3756 elnöki szám alatt kelt rendelésénél fogva a kérelmes két közönség

részére 2000 kétezer pengő rénes forintokat három évre kamat nélküli költsön képpen az álladalmi pénztárból kifizettetni megengedett - ebből következőleg nevezett országos telyhatalmú biztos Szentiványi Károly úr idei június 14-ről 1807 számok alatt megyei kormánybiztos G. Béli Ferenc úrhoz azon rendeletét tette, hogy intézkedjék a nevezett két helységben, hogy a felveendő kölcsönről a szokott rendszabályok értelmében a kölcsönözők kötelezvényt készítetvén mutassák be az összegek kikaphatássa végett honnan a rendelés meg is tétetvén első alispán Rettegi László úrhoz a fenn kijelölt rendeletek folytán a nevezett első alispán úr idei június 16-ról 929 s ugyan idei július 6-ról 719 számú rendeleteinél fogva melyeket intézett főszolgabíró Mohai Ádám úrhoz folyó 849-ik év július 11-én megjelentünk a nevezett két helységek egyikében KSsKirályt Császár Péter lakásánál akinek épületje a sietőleg közbejött magyar segítség megjelentével csupán egyedül maradt meg az elégestől de nem az össze rablástól :/ ahová is mindkét helységből az említett főszolgabíró úr jelenlétében összehíván mindkét helység szabad és bistokos polgárait minekutána a külön-külön kikérdeztetések után mindnyájan nyilatkoztak, hogy az ajánlott kölcsöni összeget felveszik a két helység 89 számú polgárai között felosztatván a birtok szerint előlegesen értesültek, hogy egy részre az engedményezett adandó összegből esik 22 huszonkét forint és 28 krajcár kivéve egy szegényebb károsodott polgárt kinek 22 huszonkét forint 56 krajcár és így 28 krajcárral pengőben több mégyen nékiünk való jobb-jobb kezek beadása mellett kötelezték magokat a következőkre:

- 1.) Hogy a kölcsönzött összeg három évi befizetésére az álladalom biztosításául minden belső és külső fekvő javaikat birtokaikat a kölcsönzött összeg kétszeres fedezetéig lekötik és abban az álladalmat be is iktatják aszerint.
- 2.) Hogyha a három év eltelik és nem fizethetnék vagy nem akarnák, mint tulajdon birtokát az álladalom átvehesse vagy vétethesse.

Alól neveinket ide írt hivatalos és hiteles bizonyítást teszünk arról, hogy felszólításunk következtében folyó 1849-ik év július hava 12-én megjelentünk ezen Kolozs megye közönsége Zentelke nevű helységében és ottan magunk mellé véve Domosi falus bírót és hiitösöket u.m. (úgy mint) Márton Márton Bíró, Károly Máté, Király János, Vincze György, Márton György, Vincze Márton és Márton István esküidteket minekutána a fent írt zentelki lakosok

előtt a nevezett bírának és hűtösöknek ugyan a fent írt kötlevelet felolvastuk és megmagyaráztuk a kölcsönző lakosok minden külső és belső vagyonaikban a kölcsönzött összeg kétszeres értékéig főszolgabíró Mohai Ádám urat, mint e tárgyban az álladalom képviselőjét és így az álladalmat ünnepelesen be is iktattuk.

Azt következőleg a fent írt bírák és hűtösökkel átmentiünk K. Szentkirályra és ottan is a kölcsönző lakosok jelenlétében s a nevezett bírák és hűtösök előtt mindenik Kölcsönzőnek külön külön mint belső mint külső fekvő javaikban a már megnevezett főszolgabíró Mohai Ádám urat mint e tárgyban az álladalom képviselőjét s általa az aladalmat hasonló ünnepeleységgel beiktattuk a kölcsönzött összeg kétszeres értékéig az ezen kötlevelben kijelölt kölcsönök ugyan kijelölt az álladalmi birtokban mindkét helységbelieket által is adtuk és jelen levelünkben a neveket e tárgybeli álladalmi biztos főszolgabíró Mohai Ádám úr az álladalom nevében mindkét helységbeli kölcsönző polgároknak három évre még a kölcsön megfizettetik általok csakis haszonvétel végett, mint alladalom tulajdonát adta által. — K elt a fent írt helységben és időben.

Kabos Gergely

Fazakas István alszolgabíró, eskiidt

Mely illetén lekötelezések mellett a kölcsönzők nevei és a kölcsönzött összeg ide alább általunk beiratván ezen kötlevel bővebb megerősítéséül minden kölcsönző maga neve elibe tulajdon keze kezevonását tette, és mi is azon kötlevelet tulajdon neveink aláírása és szokott pecséteink reá tétele mellett jövendőre nézve kiállunk igaz hitünk szerint a fent írt helyen és időben.”

A falu újjáépítéséről elég hiteles képet kaphatunk Vincze Ferenc (1856-1939) nyugdíjas igazgató tanító 1929-ben írt falutörténetében. Igaz, hogy Kós Károly az iromány történelmi hitelességét felületesnek tartja, de úgy gondolom, hogy ez a korábbi századokra vonatkozhat, hisz az idézett részt a szerző közvetlen a szemtanúktól hallhatta:

„A falu egészen porrá éget, mely alkalommal a református papilak is leégett, minden irománya a lángok martaléka lett. Az elmenekült lakosság

másnap visszatért s sírva nézte, volt hajléka pusztulását. Azonban élethen maradt a volt derék papjok, Sófalvi Sámuel, aki nem szűnt meg híveit buzdítani, hogy ne essenek kétségbe szomorú helyzetükben sem, hanem fogjanak új hajlék elkészítéséhez. A hívek ez év őszén, csak olyan ideiglenes hajlékot építettek magoknak, mert hamar beállt a tél. A következő 1849 tavaszán már mindenki hozzáfogott saját hajléka felépítéséhez, amiben nagy segítségek voltak, hogy volt szabad erdeje Szentkirálynak, ahonnan faanyagot hozhattak. Ezután a templom építésére fordították figyelmüket, melynek csak puszta kőfala maradt meg. Azonban a szegénység ebben egyelőre megakadályozta, hiszen még papjuk is idegen hajlékban húzta meg magát, özv. Zay Károlyné jóvoltából s az istentisztelet is egy véletlenül épen maradt házban tartatott meg. Nem volt azonban immár hívó harangjok sem és ezen segített Déési István helybeli hirtokos, ki a kormánytól kapott egy harangot, melyet egy ideiglenes fa haranglábban állítottak fel.

Tehát már volt harang, csak a templom befedése vált sürgőssé, amin Holczer Vilmos, bánffybhunyadi akkori volt gyógyszerész úgy segített, hogy egy koncertes táncmulatságot rendezett, melynek 310 ft. 7 kr. tiszta jövedelmét az itteni templom felépítésére adta, melyhez gr. Bánffy Miklós faanyagot adott és így a református templom befedettet. A templomban belül egy szép szószéket szintén gr. Bánffy Miklós készíttetett, s a padokat pedig a hívek csináltatták belé, s így 1850-ben az istentisztelet kezdetét vehette, a már kész templomban a hívek nagy öröme. Ezután a papilak felépítéséhez fogtak, melyet követett a kántori lak és iskola felépítése. Mindezen munkálatoknál buzgó lelkeszük Sófalvi Sámuel és Kiszely Domokos református lelkész fáradozása és a hívek buzdítása nagy előny volt. Majd 1860-ban a torony befedésére került a sor, ahová az egy harangot fel is állították. Ehhez járult Gyarmathy Miklós, Kolozs megye volt alispánjának buzgalma, ki egy táncmulatságot rendezett Kolozsvárt, melynek tiszta jövedelméből, 300 Frt-ból, egy harangot öntetett, és azt az itteni református egyháznak adta, mellyel megvolt a toronyban a két harang, hogy imára hívja a híveket. Sófalvi Sámuel papjok a második harang elhelyezését már nem érthette meg, mert 1852. szeptember 22-én meghalt, hívei nagy bánatára, ki egyháza érdekében oly sokat fáradozott életében.”

Sorszám	Jelölés	A Kálvária útján névvel.	A Kálvária útján		A Kálvária útján névvel.	A Kálvária útján névvel.	A Kálvária útján névvel.	A Kálvária útján névvel.
			22	28				
			22	28				
1.	X	Uti Marion -	22	28	Marion Uti Pál és a család -	4.	25.	-
2.	X	Uti Pál -	22	28	Marion Uti Marion és családja -	4.	15.	7.
3.	+	Nimród Marion	22	28	Uti Pál és családja -	3.	15.	5.
4.	+	Uti György -	22	28	Nimród Marion és családja -	4.	40.	5.
5.	X	Uti István Madar	22	28	Uti György és Uti István -	4.	65.	3.
6.	+	Uti István -	22	28	Uti Marion és családja -	5.	50.	1.
7.	X	Nimród István	22	28	Uti István és családja -	4.	30.	1.
8.	X	Nimród István és családja	22	28	Nimród István és családja -	4.	50.	2.
9.	+	Nimród István	22	28	Nimród István és családja -	4.	50.	2.
10.	X	Uti András	22	28	Nimród István és családja -	2.	40.	4.
11.	X	Uti György -	22	28	Uti András és családja -	2.	40.	3.
12.	X	Uti Marion	22	28	Uti György és családja -	4.	60.	6.
13.	X	Bálint György -	22	28	Uti Marion és családja -	4.	110.	18.
14.	X	Mag. András	22	28	Bálint György és családja -	5.	45.	7.
15.	X	Bálint István	22	28	Mag. András és családja -	5.	110.	10.
16.	+	Mag. András György	22	28	Bálint István és családja -	5.	50.	6.
17.	X	Uti István és családja	22	28	Mag. András és családja -	3.	30.	1.
18.	X	Péter András	22	28	Uti István és családja -	3.	30.	1.
19.	X	Uti András	22	28	Péter András és családja -	5.	40.	3.
20.	X	Uti István és családja	22	28	Uti István és családja -	5.	40.	2.
21.	X	Uti György és családja	22	28	Uti István és családja -	5.	30.	-
22.	X	Mag. István György	22	28	Nimród György és családja -	5.	35.	2.
23.	X	Nimród György és István	22	28	Mag. István és családja -	4.	50.	5.
24.	+	Nimród István	22	28	Nimród György és családja -	4.	50.	3.
25.	+	Uti István	22	28	Nimród István és családja -	5.	45.	3.
26.	+	Nimród Pál -	22	28	Uti István és családja -	4.	20.	4.
27.	+	Nimród István	22	28	Nimród Pál és családja -	4.	45.	3.

Sorszám	Jelölés	A költés címje és szerzője	A költés szerzője		A költségek fennmaradásának megnevezése	Dátum	Hely
			Ap.	Any.			
28.	+	Ninke István -	22.	28.	Ambr. Kőrösi és Simula Nemes	5.	50.
29.	+	Bond. Gálai -	22.	28.	Bond. István és Nikke István	3.	50.
30.	+	Bond. István -	22.	28.	Bond. Gálai és Bond. Pál	3.	55.
31.	x	Balinc Pál és Mészáros	22.	28.	J. Simula Nemes és Bond. István	5.	60.
32.	+	Simula Nemes és J.	22.	28.	Balinc Pál és Nikke István	5.	40.
33.	+	Ninke István -	22.	28.	Nagya János és Simula Nemes	10.	80.
34.	+	Nagya János -	22.	28.	Ninke István és J. János	2.	35.
35.	+	Ninke János -	22.	28.	Nike János és Nagya János	5.	50.
36.	x	Nike János -	22.	28.	Nike János és Bond. Pál	5.	40.
37.	+	Bond. Pál -	22.	28.	Nike János és Bond. János	5.	40.
38.	x	Bond. János -	22.	28.	Ninke Andor és Bond. Pál	5.	50.
39.	x	Ninke Andor -	22.	28.	Pala Marcell és Bond. János	4.	60.
40.	+	Pala Marcell -	22.	28.	Ninke Pál és Andor	4.	30.
41.	+	Ninke Pál -	22.	28.	Levált István és Pala Marcell	2.	40.
42.	+	Levált István -	22.	28.	Ninke Pál és Nikke János	2.	40.
43.	+	Ninke János -	22.	28.	Ninke János és Pala Marcell	3.	40.

Előzetes bejegyzés
Erdélyi Magyar Adatbank

J. János és J. János

ORZSÁGOS TITKÁRSÁG
F. H. H. H.

Év	hónap	nap	Értelmű	Értelmű	Értelmű	Értelmű	Értelmű	Értelmű	Értelmű
			Értelmű	Értelmű	Értelmű	Értelmű	Értelmű	Értelmű	Értelmű
19	X	Nagy Szent	22	28	belője... (Értelmű)	4	25	3	
20	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	5	20	2	
21	+	Kölcse Szent	22	28	belője... (Értelmű)	5	10	2	
22	+	Kölcse Szent	22	28	belője... (Értelmű)	5	40	2	
23	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	4	25	3	
24	X	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	5	-	-	
25	X	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	6	45	5	
26	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	6	55	6	
27	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	3	25	16	
28	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	5	25	2	
29	X	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	6	60	10	
30	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	6	40	5	
31	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	4	20	2	
32	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	3	50	-	
33	X	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	4	40	5	
34	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	2	20	6	
35	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	2	25	2	
36	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	2	25	-	
37	X	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	14	15	-	
38	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	14	25	-	
39	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	24	20	2	
40	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	2	20	-	
41	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	5	25	2	
42	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	10	60	8	
43	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	4	60	9	
44	+	Flora Szent	22	28	belője... (Értelmű)	3	55	5	
45	+	Flora Szent	22	50	belője... (Értelmű)	6	30	2	

Azt hiszem, itt a legjobb alkalom, hogy '48 és Kalotaszentkirály kapcsán szóljunk néhány szót Gyarmathy Zsigmondról és családjáról, akik az előbbiekkal ellentétben nem rombolták Kalotaszeg falvait, hanem építették és a művészet nagy tisztelői és mecénásai voltak.

A Gyarmathyak régi nemesi család, még 1650-ből a Rákócziak idejéből kapják az ősi címeres levelet. Gyarmathy Zsigmond 1832-ben született Kalotaszentkirályon, két évvel később, mint Miklós bátyja. A szülői ház minden valószínűség szerint az egykori Gyarmathy-teleken a mai körzeti orvosi rendelő helyén állott.

Az 1848-as forradalom és szabadságharc a Gyarmathy fivéreket a kolozsvári Református Kollégiumban találja. Gondolkodás nélkül mindketten otthagyták az iskolapadot, és ha a haza úgy kívánta nemcsak tollal de karddal is a védelmére siettek. Így a Gyarmathy család összes férfitagja (apjuk Sándor is beállt a honvédségbe) ott küzdött a csatatereken. Miklós az 55-ik honvéd zászlóaljban hadnagyként harcolt többek között a dési, a vizaknai, és a piski csatákban. Zsigmond a 32-ik zászlóaljban, szintén a Bem seregében harcolt oly vitézül, hogy kitüntették Gyulafehérvár ostrománál. Sőt Szeben bevételénél elő is léptették főhadnaggyá. A szabadságharc bukása után mindketten bűjdosni kényszerültek, és csak az enyhülést követően tértek haza.

Gyarmathy Zsigmond

Gyarmathy Miklós

Miklós 1853-ban tért vissza Kalotaszentkirályra, ahol családostól alapítva folytatta tanulmányait. Különösen a magyar köz- és magánjog volt az, ami leginkább érdekelt. Kiterjesztette figyelmét

a mezőgazdaság előmozdítására is s feltalálta a váltóékét, amit a múlt században Gyarmathy-féle eke név alatt ismert a gazdaközönség. Foglalkozott a művészettel, s mint elsőrendű énekes népdalokat szerzett, melyeknek dallama átment a nép ajkára. Írt a kolozsvári és budapesti lapokba. 1875-ben Kolozs vármegye alispánjává választották.

Ugyancsak itt említem meg, hogy a Gyarmathyaknak igen fontos szerepet vállaltak abban, hogy a faluban a nagy pusztítás után újra megkondulhatott a harang. Ezzel kapcsolatban Miháltz Elek 1896-ban a Protestáns Közlöny 6-ik számában a következőket írja:

„Régi harangjai az 1848-beli nagy pusztulásakor leolvadtak. Gyarmathy Sándor és Dési István bathatós közbenjárására a magyar kormány az ágyúnak beadott harangok közül két kisebbet ajándékozott volt, de ezeknek egyikét az oklói görögkatolikus eccla visszavette, a másik, amelyet a váradi püsp. tört. III. 246. lapján Bunyitai leírt, 1481-ben öntetett újra, de nem a k.szentkirályi eccla számára. Az oklói oláh eccla által elvitt helyébe Gyarmathy Miklós úr, alispán, most színházi intendáns az általa, többek közreműködésével Kolozsvárt tartott hangverseny jövedelméből 1863-ban egy új, nagy harangot öntetett s így az eccla mindkét harangját a Gyarmathy családnak köszönheti.”

A fentieket erősíti, illetve további adatokat közöl a templom újjáépítésével kapcsolatosan az 1870-es *Évkönyv*:

„1850-ben Holczér Vilmos B.hunyadi gyógyszerész egy sorsjegyes tánc vigadalmat rendezett s az abból bejött 310 Frt. 7 kr. jövedelemből a templomra ablakokat ajtókat alkudott és készíttetett. Bízgó fáradsága annál is inkább méltó az elismerésre, mert nem is volt hitsorsosunk.

Gróf Bánffy Miklós öméltósága amellet, hogy egy díszes szászéki koronát készíttetett, 80 szál gerendával s még több anyaggal segítette a templom felépítését. A gróf bízgó közbenjárásának köszönhető, hogy a templom díszes alakot cserélt.”

Gyarmathy Miklós úr egy koncertet rendezett a kolozsvári színházban s ennek jövedelméből 1863-ban egy nagy harangot öntetett.

„Ezek s több másoknak jótékony adakozásai, de főleg az egyház híveinek áldozatkész buzgósága, lassan oda segíté az egyházat, hogy ma valamint temploma, úgy parokiális épületei is felépülve, jó állagban vannak.”

Zsigmond 1860-ban hazatért s a bánffyhunyadi járás főszolgabírója lett. 1862-ben megnősül, és elveszi a győrmonostori pap lányát, Hory Etelkát. Mintha csak a sors rendelte volna egymásnak őket, s így együtt Kalotaszeg szellemi gazdasági vezetőivé. 1860-ban megalapította a régóta áhított Kalotaszegi Kaszinót. Az EMKE kalotaszegi körének alapító tagja és elnöke. Ugyancsak főgondnoka a kalotaszegi református egyháznak több mint negyed századon át. Hogy fellendítse a vidék gazdálkodását és védje a népet az uzsorásoktól 1872-ben megindítja a Kalotaszegi Takarékpénztárt, melynek vezérigazgatója. A bánffyhunyadi tanintézeteknél felügyelőbizottsági elnök 28 éven át. Ez idő alatt megy végbe az állami iskolarendszer kialakulása. Negyedszázadon keresztül főgondnoka és tanácsadója volt a kalotaszegi református egyházmegyének. Nem feledkezett meg a szegény sorsú gyerekek támogatásáról sem.

S ha már úgyis az oktatásnál tartunk, nézzük meg mit ír a település iskolarendszerének kezdeteiről Sebestyén Kálmán:

„A Kalotaszentkirályi református kisiskola létezéséről a XVII. század közepéről vannak adataink. Első ismert tanítóját 1653-ban említik a források. A XVII. században Zentelkének külön iskolamester volt, a két rektória a XVII század közepe táján egyesült, 1754-ben az egyházi javak összeírásakor az ikerközségben már csak egy tanító működött. Állami iskola 1875-ben létesült a faluban.

1. Az iskola régi tanítói:

1. Berkeszi Márton 1653., 2. Szentgyörgyi Mihály 1670., 3. Barta Miklós 1734., Kászoni István 1735., Szentgyörgyi László 1736., Székely László 1736., Köpeczi József 1737., Jánosi István 1740., Szilágyi

Mihály 1741., Újvárosi Mihály 1744-46., Lövő István 1747., Óvári Sámuel 1749-50., Dénesi György 1750., Pétsi Márton 1752., Désbázi János 1753., Halmágyi Mihály 1753-54., Pétsi János 1755-60., Bertelen György 1761., Krasznai Mihály 1765 körül, Álbisi Sámuel 1765 után, Kósa Mihály 1770 után, Rátz János 1775 után, Pető István 1780., Székely Dániel 1785., Szőnyi József 1790-1853.

Zentelki tanítók: Jánosi András 1737., Szilágyi Mihály 1741.

II. A tanító jövedelme:

Az első szentkirályi díjlevelet 1754-ből ismerjük, eszerint a rektor jövedelme a következő volt: *Aki a papnak kalongyával nem fizet, egy véka búzát, négy véka zabot, két polturát (ad), a harangozásért főzésért is annyit. Amely fát a papnak visznek, annak harmada a mesteré. Temetésért, ha prédikáció alatt énekel négy poltura. Ha pedig prédikáció nem lesz nyolc polturát. Egy 1797-es feljegyzés szerint a kalotaszentkirályi rector jövedelme a bánffybnuyadi, gyalui, kolozsi tanítók járandósága mellett a legjobb az egyházmegyében.*

Az 1813-as díjlevél tömörebben fogalmazott. Minden háztól egy-egy véka búzát, a félbéresek négy véka zabot, az orgonálásért 16 forintot az egész Ecla és egy véka búzát biztosított a tanítónak.

Az 1822-es vizitáció külön megemlítette a tanításért kapott fizetést az olvasókért 12 krajcár, feljebbvalókért 30 krajcár, a felsőkért 1 forint járt.

Az 1837-es vizitáció pénzben összegezte a rektor fizetését: a két Eclésiában ezüstpénzben... 88 forint.

Az 1864-es díjlevél a jövedelem mellett részletes leírását adja a tanító használatában lévő termőföldeknek:

- 1. Minden oly telektől hol két jármás marha van fizetnek egy kis véka búzát, négy kis véka zabot.*
- 2. Minden szolgálattételes zsellér telektől fizetnek egy kis búzát.*
- 3. Minden oly telekről hol négy jármás marha van fizetnek egy kis véka búzát*
- 4. temetésért fizetnek 20 krajcárt, búcsúztatásért 60 krajcárt.*
- 5. Szántók:*
 - a.) A tehén hajtói fordulóban 2 darab föld együtt 6 kis vékás.*
 - b.) A rengeti fordulóban vagyon nyolc vékás.*

- c.) *A batár fordulóban egy darab föld öt kis vékás.*
- d.) *A gyermek tanításáért van az oláh templom mellett egy öt vékás föld, melynek minden munkáit az iskolatanító végzi.*

6. *Zentelki szántók:*

- a.) *A cseri fordulóban egy darab négy kis vékás.*
 - b.) *A térközt egy darab négy vékás.*
 - c.) *A bérczen egy darab négy kis vékás.*
7. *Kaszálórét egyik ecclának sincs a tanító használatában. Zentelkén minden évben egy szekér szénát adnak.*
8. *A temetőbeni fűnek harmada a tanítóé, mivel ő tartozik.*
9. *A gyermekek tanításáért nem fizetnek semmit.*

A fenti díjlevél pénzbeli értéke a vizitációs jegyzőkönyvek szerint 1868-ban 229 forint 86 1/4 krajcár.

Adományok:

A kalotaszentkirályi rektória academica promotio volt. A külföldi akadémiákra igyekvő diák-tanítók fizetéséhez a helybéli birtokos Bánffy család kegyuri adománnyal járult hozzá. a jelentős adomány a következőkből állt: 24 réka búza, 24 réka zab, 12 veder bor és a kis malom szombati vámja. Szőnyi József tanító tagja volt az első kalotaszegi önszegélyező egyletnek a Papi és Mesteri özvegyek és árvák felsegélyezésére fel állított Institutionnak és annak pénztárába évenként 2 Rhénes forintot fizetett.

III. *Az iskola épülete:*

Az 1754-es egyházi összeírás szolgáltat adatokat az iskolamesteri telekről: Melyen actu oskolamestere lakik vagyon délről a református templom kökerítése, északeről egy kis sikátor melyet tekintetes nemzeti Zámbo László uram pretendál a mellette lévő örökséghez. Keletről az utca, nyugatról a pusztaság vicinusi. Regális mensura szerint széle 5 hossza 20 öl.

A vizitációs jegyzőkönyvek az iskola épületéről a következőket írták: 1822-ben a classis meglehetősen, 1825-ben alávaló állapotban, 1851-ben iskola nincs, a rabló csorda által az egész Szentkirály elégetvén, 1870-ben a tanterem az iskolakötelesek felét alig képes befogadni.

IV. A tanulók létszáma

A kalotaszentkirályi iskolában a vizitációs jegyzőkönyvek alapján a gyereklétszám a következő képet mutatta:

1813: 91 tanuló – fiú: 50, leány: 41

1814: 50 tanuló – –

1815: 45 tanuló – két annyi is lehetne

1820: 60 tanuló – –

1825: 75 tanuló – –

1832: 23 tanuló – lehetne még 49

1835: 70 tanuló – –

1839: 82 tanuló – fiú: 53, leány: 29

1847: 73 tanuló – fiú: 44, leány 29

1851: – – – – – nincs iskola

1853: 66 tanuló – fiú: 48, leány: 18

1860: 89 tanuló – –

1870: 176 tanuló – tanköteles 228

A XVIII. század második felében és a XIX. század elején a KRefK-ban Kalotaszegről Kalotaszentkirályról tanulnak a legtöbben, összesen 34-en. (Ebben az időszakban a vidék központjának számító Bánffybu-nyadról csak 21-en tanultak a Kolozsvári Református Kollégiumban)”

Jankó János a múlt század végén 1890–91-ben járta, és kutatta Kalotaszeg falvait. Könyvében *Kalotaszeg magyar népe* igen érdekes feljegyzéseket találunk Kalotaszentkirály-Zentelkére vonatkozóan is:

„Kalota-Szent-Királyon egy főút nincs, hanem van egy Alsó utcája Malomszeg felé, aztán egy Szegelet-, meg Bácsmege utcája, mindkettő az Erdőnek és egy Templom utcája a templom felé. Szorosai: Kocsár (Magyarókereke felé), Bálint-, Csüdöm- (két családról), Molnár- (a molnárról). A faluháza előtti tere a falubely. Zentelkével három hid köti össze, a Csáky hidja a Tölgy patakán, így nevezve a Csákyakról; a Nagyhid a Kalota patakán fent, melyen mindenki szabadon jár-kelhet; és az Urak hidja a Kalota patakán lent, a Bánffyak telkén és birtokán az ő használatukra.”

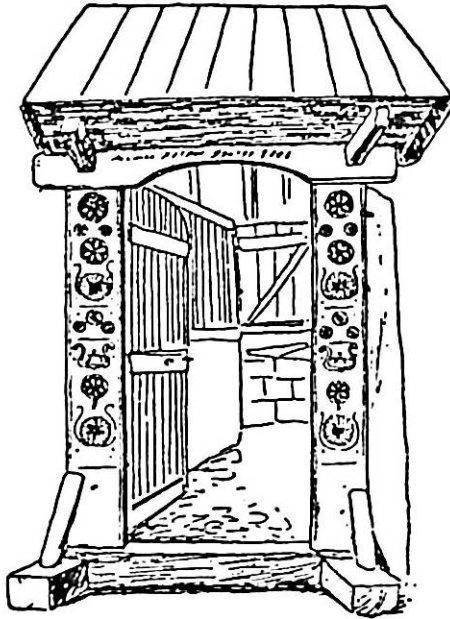
Ebben az időben Jankó János szerint Kalotaszentkirályon 120 ház van, lakóinak száma 864 melyből 628 magyar 183 román 53 egyéb. Zentelkén 56 ház található 688-an lakják, melyből 571 magyar 73 román 44 egyéb. A 176 ház a két helységben, mely alig 40 év alatt épült a nagy pusztítást követően, ékes bizonyítéka e nép szorgalmának és életkedvének. A néprajzkutató a két faluban a következő magyar családok neveit jegyezte fel:

<i>Név</i>	<i>Kalotaszentkirály</i>	<i>Zentelke</i>
Bálint	9	14
Borbély	1	
Boros		7
Csató		1
Csüdöm	7	1
Demeter	5	
Gábor		2
Gábora	5	
Gere		9
Gergely	1	
Isten		1
István		1
Kis	10	16
Kulcsár	10	
Lovász	2	25
Lukács	1	1
Máté	5	1
Molnár	5	
Nagy	4	1
Okos	1	12
Percze	2	
Péter	16	3
Póka	2	7
Rác	4	1
Rigó		3
Szőke	6	2

<i>Név</i>	<i>Kalotaszentkirály</i>	<i>Zentelke</i>
Tököli	1	1
Tóth	1	1
Varga	3	11
Vincze	10	
Zsebe	1	

Ezek a számok és adatok egy szociológusnak nagyon sokat mondanak. De mi is nyomon követhetjük az 1820-as összeírástól az 1848-as pusztításon át 1891-ig, hogy milyen változások következtek egymást a falu lakosságának összetételében.

Közvetlen a század elején járta és kutatta Kalotaszegyet Maloynai Dezső. Íme néhány kép a faluról az általa kiadott munkából, valamint részlet egy zentelkei ház akkori állapotáról.

*Bálint András (Andris) utcaajtója (Kalotaszentkirály)
A szabadságharc idején leégtek a himes utcaajtók,
azóta itt újat a helybeliek nem csinálnak, ezt a
körösői Korpos György faragta, jó barátságból.*

*„A kis kapu rendszeren három-négy sor csipkés faszendellyel van fődve,
olykor – ez a régiebb módi – gömbölyűre, csúposan, a csücskin gombfával.*

Ilyen már kevés van, még Zentelkén akad a legtöbb. A régi kapukon és szegényebb porta előtt, zsindeley helyett zsupfödelesre is találunk.

Említettük már, hogy néhány galambbígos székelly nagy kapu is tévedt Kalotaszegre, de inkább a legazdálkodott s elhanyagolt néhai uri portákon találunk ilyeneket.

Foglalkozzunk részletesebben a ház belső berendezésével. Vegyük a legegyszerűbbet, például Zentelkén, Benki Luki Istvánékat, ahol jó régiesen meg van még a pítar, a szoba s a kamara, vagyis a szalonnás, amelynek ajtóretesze a „vakzár”, a „komarabot”, a szobából záródik s menten észreveheti az asszony, ha záratlanul feledte kiint a szalonnást.

A pítvar nincs bepadlásolva, de hogy a tűzhelyről a láng föl ne csapjon a hiába, a tűzhely fölé senyőboronafák vannak boltozatosan összeróva s ezek képezik a langfogót. A boronafák tapasztva is vannak. A tűzhely mellső része s a tűzelőhely környéke barnábbra van mázolva, hogy a füsttrakódás ne csúfítsa. A padláson, a tűzhely előtt vonul végig a mestergerenda, be a házba, illetve a szobába. A sommásabb konyha holmi kiint lóg a pítvarban: itt a mosószek s a háromlábú szapullószek is.

Bent a házban, az utcára tekintő ablak alatt, szembe a bejáróajtóval, ott az első pad, amelynek folytatása, sarok fordulóval, a bal pad, a ház udvar felé eső fala mentén; a vendéget, akit meg akarnak becsülni, oda ültetik. A pad földbe ásott sason és cölöpökön áll. Itt az asztal. A bejáróajtótól jobbra, sarokban, a kemence; a kemence eleje plattenes – a kemence mellett a pucik-pad (gyerek alszik a pucikban). A harmadik sarokban, a kemence és az első pad között: az ágy; az ágy előtt két, módosabb helyen négy egyes szek, olykor karosszek (a támlás padot nevezik székeknek, maga a szek egyes szek). A bejáróajtótól balra a negyedik sarokban, a keskeny vízpad. Az ágy végiben az esztovata, a szövőszék. Az első pad és bal pad sarokérintkezése fölött az öregek téka, – módosabb helyen jut, az ágy mellé is fali téka. A padok fölött a fogas és tálas; első és bal fogas, teli kancsóval s ott a keretes kis tiükör is. A bejáróajtótól jobbra: fogas és polc a főzőedényeknek s fazokaknak. A mestergerendára van erősítve, bakasztóval, járommal, a hosszú póc, – ott áll a gyújtó (hogy a gyerek hozzá ne jusson), ott a beretva, tiükör s mi egyéb megbecsülni való apróholmi, nyáron az ablak is odakerül a mestergerendára, mert itt nem sarkos az ablak, csak úgy faszeeggel van az ablakbélésbe erősítve. A mestergerendába van verve a fonalrágató erős faszeg, szapulás

után azon rángatják a fonalat, hogy fodrából kinyúlják; vannak ott apróbb faszegek is, kukoricakötni; ott a vetőkaró tartó is, abba jó a vetőkaró tengelye (a vetőkaron vagy hatvan-nyolcvan sing fonál fér meg s onnan szedik le láncha, úgy megyen az esztovátára). Az ágy rendszeren 130 cm magas, úgy, hogy alatta 70-75 cm magas az ür s ott elfér a láda vagy a kihúzható karikáság a gyerekek, az ágy végiben meg a szuszénk; jellemző: az ágyba úgy fekiúsznek, hogy szembe kapják az ablakot, mert jó látni, hogy mi történik odakiint. Az ágy fölött, körül a sarokban s el a kemencéig, a riúd; ünnepen legalább egy riúd fenn lóg, módosabb helyen pedig minden üres falra jut rakott riúd, – mert a sok szép varrottast odarakták ki hajdan s rakják ma is még, ahol maradt. De azt mondja Benki Luki Istvánné, hogy nincs már a faluban varrottas, – kiszedték már piacra, a koporsóból is.

A butorzat, mint látjuk, nem sok s nem igen változatos: asztal, pad, padláda vagy fakanapé, fiasláda, székek, ágy, láda, szekrény, fogas, tálas. Formában legváltozatosabb a székek s díszítésében is sok az eredetiség, bár a városi formákat is utánózzák; díszítik a támlás padot is. Tipikus régi formája van Kalotaszegen az asztalnak s az úgynevezett komarás asztalnak; szerkezetileg is elmés. A ládák többnyire füstve vannak, a menyasszony kapja s a régi ládák közt, a negyvenes évekből, remek díszítésű példányok akadnak még. Általában, még kiint, a szabadban, teljes világításban álló holmi díszítése vésett s faragott, – a butor díszítése inkább füstött s ez jobban is érvényesül a gyéribb világítású szobában. Füstött díszítés kerül a székre, padokra, ládára, polcra, a tékákra s egy-egy helyt az ágyra is; az ágyon inkább a varrottas a dísz, maga a varrottas-hajtásos lepedő, a párnák varrottas csúpjja s a szintén kivarrott úgynevezett ágyfűtől való. Füstik a kis széket is, de több a faragott; szerelmes legény ajándéka, aki maga vesződött véle; ezt viszi magával a leányzó a fonóba is. Elmés, díszes holmi volt a régi világban az asztal fölé logó, fából faragott gyertyatartó, – ma már a padláson bentereg, ahol még tűzre nem került, kiszorította a fotogén (petroleum) lámpa; ezek között is volt füstölt, de inkább faragással díszítették s helyesen, mert az égő gyertya világításában jól látszott rajtuk a hímzés, a faragás; különben is, egészséges érzékekkel, színezésük rendszeren a kifaragott részt hangsúlyozza.

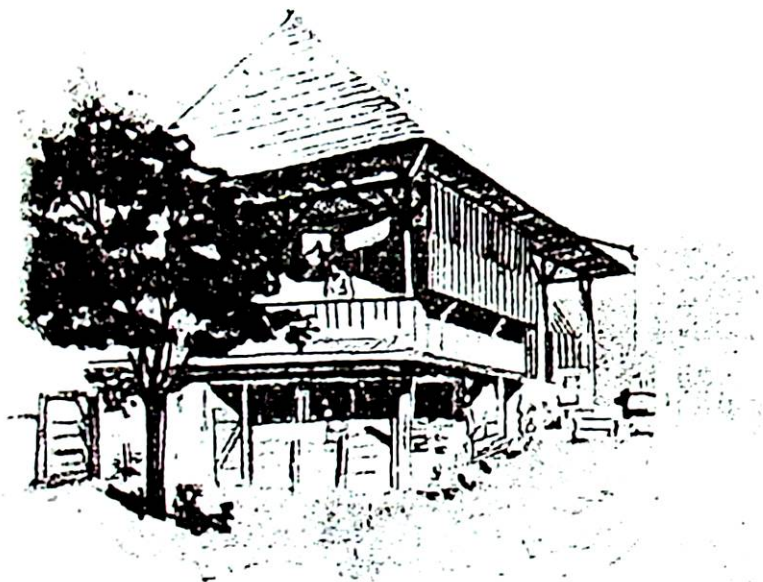
Becsesebb apró holmiját, gúnyját (a fehérműt) s ruháit ládában őrzik a kalotaszegi. A gabonás láda, a fedéllel nyíló szuszénk inkább havasi oláh munka, vásári portéka, nincsen füstve, faragott díszítése is nagyon sommás;

szegényebb háznál a gúnya is ilyen szuszinkba kerül. A láda kisebb; módosabb háznál – már ekkor az ágy végében – kettő, három is áll egymáson.”

Kalotaszekirály

A huszadik század elején a tízes években, még a béke időszakában többször is megfordult a településen Ady Endre, mivel Boncza Bertának rokonai éltek Kalotaszekirályon. A házasság után gyakran vendégeskedtek a Kiszely családnál. Sőt Ady egyik legszebb verse *A Kalota partján* is itt született, a templom alatti hársfa árnyékában 1914 egyik csendes és verőfényes júniusi vasárnapján.

Bálint Palkó háza, Zentelkén

Kós Károly, aki ugyancsak gyakran megfordult a faluban így ír a fenti vers születéséről: *„Első Csucsára való érkezése után azonnal megkereste kalotaszegi dédapjáról való atyafiságát. Szentkirály és Zentelke kálvinista népe éppen a templomból igyekezett kifelé. És aki valaha látta a Kalotaszeg magyar népét templomba vonuláskor, avagy a templomból széledéskor, aki tudja, hogy Szentkirály-Zentelke magyarsága egyike a gyönyörű kalotaszegi nép leggyönyörűbbjének, és ez a falu maga is a legszebbek közül való, aki elképzei a szentkirályi kálvinista templomot, a hegyen, a dombon, a lombok között áll, a domb alatt a kanyargó Kalota vizét a nagy út hidjánál, azon túl a lombos, virágos, színesen ékes falut, melynek népe páratlan, és viseletében méltóságosan, lassan jő ki a cinteremből, és kanyarodik le a templomdomb útján a hídra, az elhiszi nekem, hogy ennél csodálatosabb kép alig-alig lehetséges. A templomdomb oldalából, a Kiszely-féle öreg kerthől fogta meg ezt a képet Ady Endre lelke. És elvonulva a társaságtól megszületett a vers. A Kalota partján.”*

Kisebbségben

Az első világháborúban a csatatereken a két településről sokan ottmaradtak. Emléküket név szerint a templomban emléktábla őrzi. A Trianoni békeszerződéssel a község Romániához került. Az 1921-es földreform, akárcsak Erdély más területein itt is a románságnak volt igen előnyös. Az előbbieken két korabeli dokumentumban is bemutatott Bánffy-kastélyt a '30-as években, mindmáig tisztázatlan (többszöri próbálkozásaim ellenére sem sikerült az igazságot kideríteni) és rejtélyes módon lebontották. Úgy széthordták a szomszédos román falvakba, ahol faluházat és egyebeket építettek, hogy a helyszínen még emléknek sem maradt semmi. A Vicze-hídjok négy sarkánál (ha nincs éppen a malomárókban) a négy faragott kő is a kastélytól származik, valamint a parókia udvarán lévő néhány kőtömb. Nem Ceaușescu találta ki a falurombolást, ő csak folytatta az ördögi „művet”.

A második világháború kitörését követően a második bécsi döntéssel, amikor Románia döntőbírói szerepre kérte fel a nagyhatalmakat, Kalotaszentkirály-Zentelke is visszakerült Magyarországhoz. A község határa egyben országhatár lett. Ma is látható a református temető előtt a sorompó helye. A frontszolgálaton lévőket leszámítva a falu békésen élt 1944 augusztusáig a románok kiugrásáig. Ekkor a falu s egyben országhatár egyszerre frontvonallá változott. A települést többször is lőtték a szomszédos román települések dombjai (Kalota, Bocs) mögül, mely támadások halálos áldozatokat is követeltek a békés polgári lakosság közül. A szovjet csapatok októberre közelítették meg a Királyhágó vonalát. A front továbbhaladtával Kalotaszentkirály-Zentelkét is hasonlóan a többi magyar településekhez ellepték a front mögött „tevékenykedők” a környező román falvakból. Ami a legszomorúbb, hogy éppen a falubeli románok közül kerültek ki ezek vezetői, akik első lépésként összeszedték a faluban tartózkodó helybeli embereket. Ezek korábban határvadászok voltak, határszolgálatot látva el. Mivel senkinek nem ártottak, nem látták az okát, hogy a fronttal tovább vonuljanak, annál is inkább, mert a szomszédos román településeken is jól ismerték őket. Ennek ellenére miután az első intézkedésként a falu központjába összeterelt lakosságot az oroszok közbelépésére hazaengedték, a határvadászokat bezárták az iskolába. Innen pár nap múlva tovább vitték és a nagy többségük a mai Moldávia területén fogságba halt meg. Köztük volt, és sohasem térhetett haza egyik nagybátyám, Balázs János is. Emléküket szintén emléktábla őrzi a templomban, melyet a '90-es változások után lehetett csak kitenni. Egyébként ezt az időszakot, '44 októberét, az idősek csak úgy emlegetik, mint az „októberi nagyvásár”, mert mindent elvittek, ami vihető volt, természetesen fizetés nélkül. És persze a református egyház levéltárából tábor tüzet raktak a parókia udvarán, így ami irat összegyűlt a nagy pusztítás óta, ismét a lángok martaléka lett.

A világháború után a demokratikusnak nevezett rövid átmeneti éveket követően, mikor már Románia biztosan tudta, hogy egész Erdélyt megkapja, következett a kemény diktatúra. A '60-as

évek elején a lakosság újabb megpróbáltatáson ment át a „kollektivizálásnak” nevezett parasztnyúzó folyamattal. És következett az „Aranykorszaknak” becézett népnymorító időszak. Ahogy minél többször hangzottak el úton-útfélen, hogy ne beszéljünk magyarul, mert román kenyeret eszünk, ez a kenyér egyre kisebb és barnább lett. Végül odajutott, hogy a második világháborút követő négy évtized szocialista-kommunista építése után a kenyeret fejadagra adták. Lehet ettől volt ez az időszak „Aranykorszak”, no nem a mindennapi halandónak, hanem a kiváltságosoknak, akik külön üzletekben vásárolhattak. De úgy látszik, hogy az elvtársak még ilyen megnyomorított állapotában sem voltak megelegedve a lakosság homogén nemzetgyúrásának folyamatával.

Közismert volt, hogy a diktátor a hetvenes években meghirdette, majd rövidesen elkezdődött a kisebbségek erőltetett asszimilálásának folyamata. Mint tudjuk e tervet volt hivatott szolgálni a szisztematizálásnak becézett falurombolás is. De lássuk, hogy történt a valóságban a statisztikák kozmetizálása. Jól illusztrálja ezt az 1992-es népszámlálás kapcsán a Szabadságban január 8-án a témában megjelent írás épp Kalotaszentkirály-Zentelkéről:

Megszámláltattunk. Hányan lesziünk?

Jogos kérdés az előző népszámlálás kapcsán.

A népszámlálás időszakában vagyunk. Jelentőségteljes akció ez, hiszen a mostani felmérés, végre – reméljük – hozzávetőlegesen pontos adatokat szolgáltat majd számos fontos kérdésre, arra, például, hogy hányan élünk (hányan maradtunk) mi, magyarok: mekkora volt az utóbbi évtizedekben népünk, nemzetiségünk létszámbeli gyarapodása, avagy lemorzsolódása? Választ kapunk arra is majd, hogy maradtunk-e legalább kétmilliónyian Romániában? Van-e olyan magyar erő ebben az országban, amelyre támaszkodhatunk emberi, állampolgári és kisebbségi jogaink kivívásáért és megőrzéséért folytatott küzdelmünkben?

A múltban a népszámlálások megannyi alkalmat nyújtottak arra, hogy az éppen hatalmon lévő erők politikai hovatartozásuktól nem mentes „számításait” vagy tételeit igazolják. Szándékosan

nem firtatom, hogy ezek a hatalmasságok kik lehettek, kihez, melyik nemzethez vagy nemzetiséghez tartozóknak vallhatták magukat. Feltételezem ugyanis, hogy a népszámlálásokat – évszázadok távlatában, s talán már Heródes óta – elég sokszor manipulálták. Aligha hihető tehát, hogy a Ceaușescu közvetlen irányításával és „igen értékes” útmutatásai alapján lebonyolított legutóbbi népszámlálások nem tartalmazhatnak – enyhén szólva – homályos részeket, felnagyításokat, torzításokat. Az a diktátor, aki képes volt arra, hogy kiporciózza a naponta elfogyasztható kenyérfejadagot, s a világ szeme láttára ugyanakkor szégyenteljesen meghamisítsa a mezőgazdasági terméshozamokat, azt igyekeztén bizonyítani, éhező népét szembekacagva, hogy hazánk a legmagasabb terméshozamokat elért országok színvonalára emelkedett, sőt olykor el is hagyta azokat, alig hihető el, hogy nem követett el „huncutságokat” a népszámlálás során is. Jómagam tehát fenntartásokkal fogadom az 1977. évi népszámlálási adatokat. Állításom alátámasztására álljon itt egyetlen megszívlelendő epizód:

A hetvenes évek végén, akkori főszerkesztőm megbízásából bekopogtam Kolozs megye Statisztikai Igazgatóságához és a lapterjesztés minél jobb megszervezése és ellenőrzése érdekében kértem, hogy bocsássák rendelkezésemre a megye helységeinek népesedési adatait, nemzeti, nemzetiségi megoszlásban is. Az már csak természetes, hogy a főigazgató színe elé utasítottak, mondván, hogy ezek nem akármilyen adatok, s csakis ő adhat engedélyt arra, hogy tanulmányozhassam. Az igazgató is vonogatta a vállát, kiküldött, tanácskozott a körülötte lévőkkel, de állami – vagy szolgálati titokra hivatkozva nem akarta teljesíteni kérésemet. Végre, hosszas telefonálgatás után (főszerkesztő – megyei pártbizottság – KB sajtóosztálya – Központi Statisztikai Igazgatóság stb.) elémtette a kért adatokat, azokat, amelyeket részben ceruzával, részben tintával írtak be az e célra előkészített ívekre. Ezeket az adatokat – átírva – ma is őrzöm, s hosszú ideig nem kételkedem hitelességükben, legfeljebb itt-ott csóváltam a fejem, látva, hogy mennyire visszaeset a magyarság részaránya.

Néhány hónap múltán azonban megingott az adatokba fektetett hitem. Történt ugyanis, hogy kisebb tanulmány elkészítése céljából Kalotaszentkirályon tartózkodtam, s megannyi adat mellett kértem az akkori néptanács elnökét, hogy mutassa meg a népesedési adatokat is. Amikor a néptanácsi elnök által előtett és lemásolt adatokat összevetettem az Igazgatóságtól kapottakkal, megdöbbenem, s bizony senkinek sem mertem szólni róla, hiszen eszembe ötlött: a Statisztikai Igazgatóságon „bizalmas” adatokkal szolgáltak ki. Fölöslegesnek tartom a helyet foglalni azzal, hogy Kalotaszentkirály község mind a hat falujának az adatait leírom. Megelégszem a községszékhely: Szentkirály és a hozzá szervesen tapadó Zentelke falu adataival. E szerint Szentkirályon a néptanács kimutatásai alapján 764 magyar és 212 román személy élt. A Statisztikai Igazgatóságtól viszont előzőleg egészen más adatokat kaptam: ők 488 magyar és 410 román lakosról tudtak. Zentelkén is hasonló volt a helyzet. A helybeli kimutatásokban 702 magyar és 62 román személyt tartottak nyilván. Kolozsváron viszont az említett Igazgatóságon csak 461 magyar lakost ismertek el, ellenben a románok száma náluk elérte a 286-ot! No, most már ember legyen a talpán, aki eldönti, hogy melyik adatnak is higgyen. Az említett számadatokat – hangsúlyozom! – nem én találtam ki, hanem valamennyi adatot hivatalos helyről kaptam. És, hogy az egész községre kiterjedő helyzetképet is adjak, elmondom Kalotaszentkirály községben abban az időszakban, a néptanács szerint (amelynek az elnöke román volt) 2148 magyar ajkú lakos élt, a megyei Statisztikai Igazgatóságnál viszont csak 1423 magyar lakosról tudtak! Hogy hol is vesződött több mint 700 (!) magyar ember egyetlen község területén, ezt természetesen, nehéz lenne most már kideríteni. Azt még feltételezni sem merem, hogy valahol szándékosan meghamisították a népszámlálási ívek adatait. Ilyet ugyebár még az adathamisításairól közismert Ceaușescu rendszerben sem mert feltételezni az ember! De hát akkor hova lettek e kalotaszegi község magyarjai?! Nincs-e valami összefüggés a nagy titoktartás és a számarány furcsa eltolódása között? Nehezen tudnám megállapítani. Habár a legfelsőbb hatalmasságtól ér-

kező parancsoknak és „igen értékes” útmutatásoknak ki mert volna ellent állni?

A jelzett esetből (amelyet egyáltalán nem akarok általánosítani) levonhatunk mindenesetre egy-két következtetést. Engedtesék meg felsorolnom ezeket:

1. Való igaz, hogy a népszámlálás személyekre vonatkozó adatot bizalmasan kell kezelni viszont e feldolgozás szakaszában – szerintünk – az adatokat már nem lehet két lakat alatt őrizni. Tiszta és becsületos munka esetén nincs mit és nincs miért titkolni! A titkolózás mindig és minden körülmény között gyanút kelt azokban, akiktől elzárják az adatokat. A titkolózás és a hamisítások kommunista rendszere elmúlt. Játsszunk minden esetben nyílt kártyákkal! Még népszámlálósdit is!

2. Éppen mindenféle gyanú felmerülésének elkerülése érdekében tegyék lehetővé (és ezt harcolja ki az RMDSZ), hogy az e célra kijelölt hozzáértő személyek (a magyar és más kisebbség sorraiból) az adatfeldolgozás minden szakaszában betekintést nyerhessenek a munkába és szükség esetén ellenőrizhessék, ha csak szűrőpróba alapján is, az összesített adatok valódiságát. Ez mindannyiunkban fokozott bizalmat ébresztene és megnyugtató, hogy végre a tényeknek, a valóságos helyzetnek megfelelő adatok születnek majd.

3. Ma minden érintett fél és tekintélyének megőrzése céljából a kormány is szükségesnek tarja, ám hívjanak meg huzamosabb időre néhány külföldi népesedésszaktikai szakértőt, s biztosítsanak nekik teljes betekintési jogot a munkálatok menetébe, különös tekintettel a népesség nemzetiségi összetételének kiszámítására.

4. Tekintettel arra, hogy a Ceaușescu rendszerben – alighanem szándékosan – igen kevés teret szenteltek Románia lakossága nemzetiségi összetételének ismertetésére, mi több a kezemben lévő 1981. évi 733 oldalas statisztikai évkönyben (amelyben egyébként 45 oldalt szentelnek a népesedési adatoknak!) egyetlen szó sem esik a lakosság nemzetiségi összetételéről, felmerül az a gyanú, hogy valami csakugyan nem volt egészen rendben e kérdés

körül. Erre való tekintettel érdekvédelmi szerveinknek nyomatékosan követelniük kell, hogy az illetékes statisztikai szervek mielőbb hozzák nyilvánosságra, megyékre és helységekre is lebontva a nemzetiségi összetételről szóló hivatalos adatokat! Tiszta munka esetén (s ezt mindenképpen feltételezzük) nincs ok arra, hogy ezeket a népesedési adatokat eltitkolják. Sőt ország-világ színe elé kell tárni azokat!

Hinni szeretném, hogy senki sem ért félre, inkább a jó szándékot olvassa ki e néhány észrevételből. Az egész ország, a hatalom, a kormány, az államvezetés érdeke az elsősorban, hogy a mostani népszámlálás minden szempontból megbízható eredményeket hozzon! Nincs és nem lehet szüksége senkinek sem arra, hogy Ceauşescu-féle, minden szempontból „kozmetikázott” eredményeket dobjon majd ki a számítógépek hada. A népszámlálók készítsenek teljesen hiteles fényképet a mai román társadalom helyzetéről, tagoltságáról és semmiképpen sem az egyéni vagy kis csoportérdekektől fűtött torzrajzokat. Ezekre nincs senkinek sem szüksége!

Okos György

Az 1989-es decemberi fordulatot követően megújult hittel és reményekkel indult el a változások útján a két település lakossága. Sajnos az első lelkesedést hamar lelohasztotta országszerte a régi hatalom embereinek a színlelt pálfordulás révén a közéletbe való újra feltűnése. Mégis az átjárhatóbb határoknak köszönhetően a faluban beindult egy bizonyos kulturális kapcsolat az anyaországgal és nyugattal.

Az első jelentős külhoni kapcsolat a községnek Körösladánnyal alakult ki. A ladányiak egy Körös menti településsel akarták felvenni a kapcsolatot, és így jutottak el a Kalota partjára, ahol az elképzelésüknek megfelelő települést és hozzáállást találtak. Csakhamar beindult a jelentős kapcsolat teremtés a két település intézményei és a lakosság között. A barátság szép jelét bizonyítja az a kombájn, melyet 1991 kora őszén ajándékozott a körösladányi TSZ a községnek, ahol még lábon állt a búza. Az arató cséplő gép

áthozásának ügyintézésében jómagam is részt vettem, és évekkkel az események után meglepetéssel olvastam vissza Beke György író *Atlantisz harangoz* című könyvének Földek sorsa Erdélyben című fejezetében a történeteket:

„Kalotaszentkirályon is lábbon állott még szeptemberben a gabona-termés. A magánkézbe került gépeket nem tudták megfizetni. Elpusztul a termés, ébínség jön a Kalota partjára, ha nincs ennek a falunak olyan fia, aki neve szerint Okos Márton, természete szerint is okos, még hozzá tele felelősségérzettel. Két évvel ezelőtt gyalog tette meg az utat Párizsig, hogy ilyenképpen hívja föl Európa figyelmét az erdélyi magyarság iszonyú elnyomatására. Ez a mai garabonciás elment Körösladányba. Tudta, hogy miért. Ladány testvérközsége Kalotaszentkirálynak, Asztalos Miklós történész és író révén, aki Pestről kitelepítve évtizedeket töltött el itt. Erdélyi múltja, székelyudvarhelyi és kolozsvári diákoskodása épített szellemi hidat Ladány és Erdély között. Megalakult a Kalotaszeg-Körösladány Baráti Társaság, Fiir Lajos és Kántor Lajos díszelnökségével. Kalotaszentkirály máig emlékezik (tanárai emlékeztetik) Ady Endre 1914-es látogatására, mikor a templomból jövő pompás magyarokat megcsodálta. Körösladányban is jól ismerik az Ady-verset: A Kalota partján-t. Okos Márton elpanaszolta Ladányban, hogy a szentkirályi pompás magyarokat ébezés fenyegeti, hiába dolgoztak egész évben szorgalommal. Az erdélyi magyar gazdák nyomorúságos jelenét panaszolta Okos Marci. A ladányiak pedig összedugták a fejüket. Lenne náluk egy öreg kombájn, őke ijabbat vásároltak, azzal a kimustrált géppel segíthetnének-e a testvérfalujukon?

Okos Márton megszerezte Fiir Lajos elnöki aláírását, aztán a Magyar Nemzeti Bank kiviteli engedélyét, és még aznap elindult bazu a kombájjal. A román vámósok meghökkenetek, nem akarták átengedni a határon. Ajándék? Hol a papír róla a szentkirályiaktól, hogy elfogadják az ajándékot? Ilyen számár csak egy vámós lehet, gondolta Okos Marci, de nem mondta, hanem telefonált a falujába. Onnan kiskocsival néhány óra múlva megérkezett a pecsétes irat.

Úgy vonult be az ajándék kombájn Kalotaszentkirályra, mint valami mesebeli, megmentő csoda.”

1991 nyarán egyhetes nemzetközi néptánc tábort szerveztek, mely azóta, évenként megrendezésre kerül. Ezekről bővebben a megjelent újságcikkekben.

1992 tavaszán Hegedűs Lóránt Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke látogatta meg a falut. Ekkor került szóba, és vetődött fel, hogy a templomot újra kellene kazettásítani, hisz a környező falvakban szinte mindegyik református templom mennyezete kazettás. A látogatást követő hazautazásom alkalmával értesültem a fentiekről Mihály János lelkésztől, akivel megállapodtunk, hogy az ügy képviselőjét felvállalom, melyről lelkésznek a püspökhöz írt alábbi levél tanúskodik. Majd ezt követte egy újabb megbízólevél immár Csiha Kálmán püspöktől is aláírva

A KALOTASZENTKIRÁLYI REFORMÁTUS EGYHÁZ-
KÖZSÉG LELKIPÁSZTORI HIVATALÁTÓL
SZÁM : 44-1992.

Főtiszteletű
Dr. HENDCS LÓRÁNT
a Zsinat lelkeszi elnöke
részére
B U D A P E S T

Kedves Főtiszteletű Püspök Ur !

Nagy megtiszteltetés volt gyülekezetünk számára a Főtiszteletű Püspök Ur és kíséretének látogatása, mely maradandó emléket hagyott mindannyiunk szívében.

Örömmel vettük hozzánk intézett kedves sorait, s megelégedéssel olvastuk a Reformátusok Lapjában megjelent lelkes hangú cikkét.

Itt játukkor a Püspök Ur megjegyezte, hogy támogatni fog bennünket a templomunk régi formájának a visszaadásában, a kazettás mennyezet újrakészítésében.

Azóta utánajártunk a dolognak. Érdeklődtünk az állami műemlékbizottságnál, és írást kaptunk arra, hogy a szükséges tervrajzok elkészítése és ellenőrzése után megkaphatjuk az engedélyt.

Az Egyházkerületünk tervező mérnöke elvállalta a tervrajz elkészítését, sőt a munkálatok kivitelezésében is felajánlotta segítségét, ha erre szükség lesz megfelelő fizetés ellenében.

Nem tudom, a Püspök Ur miként gondolja ennek a munkálatnak az elvégzését. Okos Márton, falunk szülöttjét kértem fel arra, hogy tárgyaljon ez ügyben a részletekről.

Sajnos gyülekezetünk anyagiilag nem tud befejezni, mert az új imaterem építését tervezzük, amely körülbelül 4.000.000 lejbe fog kerülni s már ez is anyagi túlterhelést jelent számunkra.

Isten áldását kérjük életére, kedves családjára és szolgálataira.

Kalotaszentkirály -Zentelke, 1992 június 27.

Testvéri szeretettel:

Mihály János
Mihály János
lelkipásztor

Kalotaszentkirály - Zentelke templomának
restaurálása

Bánffyhunyadiától délre, a Kalota pataknek alsó szakaszán táján terül el Kalotaszeg egyik legnépesebb faluja, az 1200 lelket számláló Kalotaszentkirály. Az egykori kis település a századok során, a történelem pusztító sodrában nőtte ki magát mai nagyközösséggé. A falu két, egymással szoros kapcsolatban fejlődő településből: Szentkirályból és Zentelkéből áll.

A templom a XV. században épült csúcsíves stílusban. Eredetileg római katolikus templom volt, majd a XVI. században a gyülekezettel együtt lett református. Építője a gyülekezet.

Történetében több átalakítást ismerünk. 1848-ban úgy a templom fedelét, mint a belsejét tűzvész semmisítette meg. A lángok marataléka lett a kazettás mennyezet is. 1850-ben a templom a gyülekezet áldozatos készségéből újjáépült, de sajnos az eredeti formáját elveszítette, s a kazetták helyett ma is egyszerű meszelt plafon van.

Szeretnénk a kazettákat újra készíttetni, s ezáltal templomunka régi formájában látni. Erre eddig nem adódott lehetőség, hisz a letűnt rendszer falvainkat, templomainkat lerombolni és nem építeni, restaurálni akarta.

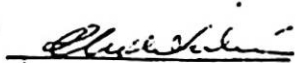
Most lehetőség nyílt arra, hogy újra kazettás templomunk legyen, ámde a restaurálási munkálatok értéke olyan nagy /k.b. 800.000-900.000 forint/, hogy az egyre rosszabbodó életkörülmények miatt (földműveléssel foglalkozó) gyülekezetünk nem képes ezt a terhet elhordozni. Ezért fordulunk segítségért azokhoz, akik támogatni szeretnének bennünket e munkában. Ilyen irányú ígéretet kaptunk a Dunamelléki Ref. Egyházkerület püspökétől, Ft. Dr. Hegedüs Lóránttól, aki ez év áprilisában gyülekezetünkben szolgált.

Ügyünk képviselőjére felhatalmazzuk s egyben megbizzuk falunk szülöttjét, Okos Mártont.

Kalotaszentkirály-Zentelke, 1992 november 10.

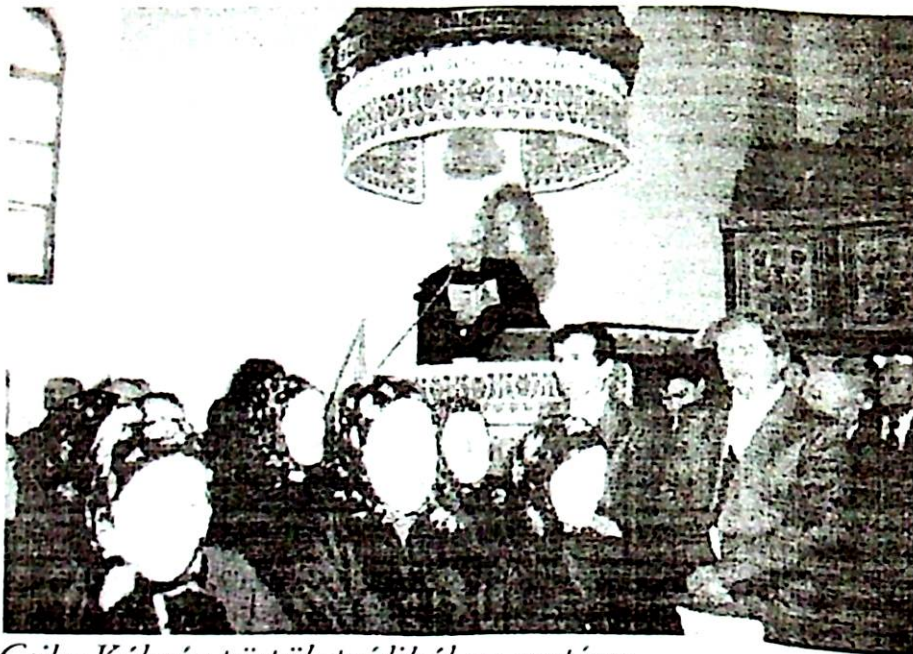
Testvéri köszöntés a
Mihály János lelkészétől

Erdélyi Református Egyházkerület
Kolozsvár, 1992 november 11.

Dr. Csiba Kálmán püspök

Ezt követően sok levelezés, utazás és érvelés folytán az Illyés Alapítványnál látszottak a megvalósulás lehetőségei. Miután az anyagi támogatás biztosítva volt elkezdtek számba venni a számításba jöhető kivitelezőket. Tárgyalást folytattam a Baranya megyei Old község templomát restauráló francia csoporttal, a csíkszeredai Pálffy Árpád és Mérey András művészekkel, a magyarországi Kocsi Mártával valamint az Erdélyi Egyházkerület illetékeseivel. Végül is az idő szorításában a csíkszeredaiak készítettek egyáltalán elbírálható tervet. Ez a terv került elbírálásra 1994 tavaszán az egyházközség vezetői, az egyházkerület illetékesei és a koltaszegi motívumok és néprajzban otthonosan mozgó Vasas Samu tanár közreműködésével a helyszínen, amely kisebb-nagyobb módosításokkal el lett fogadva. Ekkor kapták a megbízást a csíkszeredaiak, a munkálatok elvégzésére, azzal a feltétellel, hogy őszi-re avatásra kerüljön sor.

A színes tervről készült fényképet megküldtem Hegedűs Loránt püspöknek is véleményezésre, melyre Dr. Hegedűs Lóránt válaszolt.

Csiha Kálmán püspök prédikál az avatáson

DUNAMELLÉKI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
Püspöki Hivatala
Ráday Kollégium, BUDAPEST, RÁDAY U. 28.
1092
Telefon: 218-0753 Telefax: 218-0903

ad 880 - 1994. szám

OKOS MÁRTON úrnak

Budapest

Lovassy u. 4. I.em.14.

1 0 8 4

Kedves Testvérem!

Köszönöm tájékoztatását és a kalotaszent-
királyi szép kazettákról készített fénymásolatot.

Levelét és a képet véleményezésre elküldtem
Pap Gábor művészettörténésznek, aki ebben az ügyben
szakember. Válaszának másolatát mellékelem.

Remélem sikerül a munkálatokat befejezni
és újra ékessé válik a templom mennyezete.

Isten áldását kívánva, szeretettel
köszöntöm Mindnyájukat:

Budapest, 1994. július 12.

melléklet

Loránd Hegedűs
Dr. Hegedűs Loránt/
püspök

Dr. Hegedűs Lóránt püspök úr részére

Budapest, Ráday u. 28.

Tárgy: Kalotaszentkirályi festett kazettás mennyezet

Tisztelt Püspök Úr!

Okos Mártonnak a kalotaszentkirályi ref. Templom festett kazettás mennyezetével kapcsolatban 1994 május 5-i kelettel Önhöz küldött levelét, a hozzá mellékelt mennyezet-tervrajzzal tegnap jutatta el hozzám véleményezés végett testvérbátyám, Pap László pomázi lelkipásztor.

Véleményemet több mint másfél évtizedes önálló kutatómunkára alapozva mondom el. Eszerint a bemutatott terv, meg nem nevezett „székelyföldi festők” alkotása, motívikájában és – módosított – színvilágában megfelel a Kalotaszegen korábban (XVII.–XVIII. század) kialakult református mennyezetfestési hagyományoknak. Eleget tesz annak a követelménynek is, hogy a kazetták mintái nem ismételtetik egymást, népszerűen szólva: abány kazetta, annyiféle minta.

Amiben elmarad az előképektől, az a rendszerszerűség hiánya a kazetták egymás mellé rendezése tekintetében. Erre vonatkozóan azonban csak a helyszíni pontosabb ismeretében tudnék konkrétabb észrevételeket tenni.

A XVII.–XVIII. századi festett kazettás mennyezetek „működésrendjére” vonatkozó legfontosabb tudnivalókat az 1991-es debreceni kiállítás-katalógus előszavában kíséreltem meg összefoglalni. Ennek egy megújított, 1994-es változatát itt mellékelem, tájékoztatás végett.

Összegezve azt mondhatom: ha az egyházi eljáróság ez év októberére tervezi a mennyezet átadását, akkor a képi programban történő komolyabb változtatásokra már nemigen kerülhet sor. Az összehatás ugyan ilyenformán merevebb, lélektelenebb, mint a „klaszikus” kalotaszegi példák, Bánffybhunyad, Körösfő, Magyarvalkó stb. esetében, de a geometrikus rend ridegségeért kárpótolhat a minták változatossága és a gazdag színvilág.

Köszönöm a lehetőséget, hogy elmondhattam véleményemet.

Budapest, 1994. július 5.

Tisztelettel:

Pap Gábor művészettörténész

Ha bár a faluban kevesen hitték, mégis a kitűzött időpontban, október 9-én sor került az avatásra. Sajnos a kazettásítás ötletének elindítója nem tudott eljönni, így levélben küldte el üdvözlését.

ad 880 - 1994. szám

OKOS MÁRTON úrnak,

Budapest

Pf. 307

1 4 6 1

Kedves Testvérem!

Megkaptam és köszönöm levelét, a szép meghívót és a kalotaszegi ujságokat.

Együtt örülök a kalotaszentkirályi gyülekezettel és hálát adok Istennek, hogy a felújítási munkálatok végére érkeztek és a gyönyörűen megújított templomban dicsérhetik az Urat.

Sajnos előre lekötött szolgálataim és amerikai útra indulásom miatt nem mehetek el az október 9-i hálaadó istentiszteletre. De lélekben és imádságomban ott leszek, Isten áldását kívánom a szent gyülekezetre, az ünnepi alkalom minden résztvevőjére.

"Érezzétek és lássátok meg, hogy jó az Ur! Boldog az az ember, aki őbenne bíz". /Zsolt. 34:9./
Budapest, 1994. szeptember 30.

Testvéri köszöntéssel:

/Dr. Hegedűs Loránt/
püspök

A község életében igen kimagasló eseménynek bizonyult az ünnepség, hisz előtte emberemlékezett óta nem járt a gyü-

lekezett püspöke az egyházközösségben, míg most Csíha Kálmán püspök hirdette az ígét, és jelen voltak a kalotaszegi lelkészek is szép számmal. A templom zsúfolásig megtelt, de így is sokan kint rekedtek az udvaron.

Ugyancsak 1994. júliusában a Budapesti Székely Kör támogatásával sikerült Ady Endrének emlékművet állítani az „Adyfa” alatt, a vers egykori ihletési helyén. Azóta minden év júliusában Ady emlékünnepséget szerveztünk, mely rendezvényeken igen neves személyiségek fordultak meg. A következő fejezetben többek között néhány újságcikk segítségével ismertetem az Ady-emlékmű avató ünnepségét.

Az Ady-emlékmű leleplezés előtt, 1994. július 17.

Idővel e rendezvények maguk után vonták a faluturizmus megjelenését, mely mára több családnak fontos jövedelem kiegészítést jelent.

A sajtó tükrében

Magyar Fórum 1993. szeptember 9. *Kalotaszentkirály, a hagyományteremtő*

Kevés időtálló vívmánnyal dicsekedhetne a román diktatúrától „forradalom”, ha csak a magyar- és demokráciaellenes „ceausescui” szellem és hatalomgyakorlat maradandóságával nem... Ezért kiemelkedő eredmény minden olyan, a kilencvenes év elején született kezdeményezés, melyet ma már hagyományosként emlegetünk.

A kalotaszentkirályi embereknek sikerült: 1990-ben Kisjancsi József művelődésiház-igazgató, a kínálkozó szabadsággal élve, magyar népdal- és táncművészeti rendezvényt kezdeményezett, azzal az igénnyel, hogy hagyományt teremtsen. Szép Gyula zeneakadémikus, a Kolozsvári Magyar Opera munkatársa segítségével, 1991 augusztusában meg is rendezték első alkalommal a táncotort. Szervezésében a Madisz is közreműködött. Kalotaszentkirály-Zentelke polgárai biztosították a szállást – térítésmentesen. Ugyancsak a pusztai részvételi díj ellenében az iskola könyhája látta el a 250 érdeklődőt, közöttük negyven külföldit: hollandokat, franciákat, angolokat és japánokat is. Az 1992-es táncotort némi visszaesést jelentett a résztvevők számát illetően, de a kolozsvári magyar televízió beszámolója az erdélyi magyarság széles körében terjesztették a színvonalas, hagyományfelelevenítő és ápoló, és a megismerésen keresztül megőrizhető nóta- és népitánc-kincset.

Sajnálatos módon a kissebesi (poieni) alpolgármester „magyarkodásnak” minősítette a rendezvényt, annak ellenére, hogy alkalmat kapott „feltérképezni”, mi folyik Kalotaszentkirályon, hogy Nyugat-Európából és Távol-Keltről érkező résztvevőket a táncotortás, a művésziélmény-vágy, nem a „román nép elleni kisebbségi megnyilatkozások” hozzák Erdély e tájaira.

Az ideai tábor már a hagyomány jegyében került megrendezésre augusztus 8-16-a között. A költségeket a Kállós Alapítvány, a magyarországi Illyés Alapítvány és a román kulturális minisztérium állta. Négyszáznegyven résztvevő között számosan voltak a Felvidékről, a Vajdaságból, de nem hiányoztak a hollandok, németek, franciák, angolok, amerikaiak és a japánok sem.

Csupán a Kárpátalja népművészei és a szomszéd falusi alpolgármester nem érkezett meg... A kárpátaljaiakat talán a kilométerekben mérhető távolság marasztalta otthon, az alpolgármester urat bizonyára a lelkiekben és ideológiában mérhető távolság...

Okos Márton

Szabadság, 1994. július 20.

A Kalota partján

*Pompás magyarok, templomból jövet / Mentek át a Kalota folyón /
S a hidat fényben majdnem fölemelte / Az ölelő júniusi nap. / Mennyi szín,
mennyi szín mennyi kedves / És tarkaságban annyi nyugalom... – ju-
tottak eszembe e verssorok, miközben a Kalota parti hársfa alatt –
mint egykor Ady Endre – a vasárnap délelőtt csendjében kém-
leltem a falut, az istentiszteletre hívó harangszóra megelevenedő
Kalotaszentkirályt. S bár a zsúfolásig megtelt templomban végül is
jelen volt a falu apraja-nagyja, és csak úgy csattogtak a fény-
képezőgépek a „fehér és piros és virító sárga, izgató kék és harcos
barna színben” pompázó népviseletben öltözött több mint fél
tucat lány és fiú láttán, máig is kísért a reggeli kietlen falu képe, a-
hol a harangzúgásra lassacskán, döcögve éjfeketébe öltözött töpö-
rödött öreganyókák jöttek elő, először csak egyenként, majd cso-
portosan a templom felé vezető úton – mintha az ady-i ámulat, a
Kalota parti ahítat már csak versében élne. Nem ünneprontásnak
szánom, de amikor ma Ady Endrére emlékezünk és A Kalota
partján című nagyszerű versét szavaljuk, meg kell látnunk azt is,
hogy ej, de fogyatkoznak azok a „leesni áhító ékes párták”, s a
„tempós vonulást, állandóságot, biztonságot, nyarat, szépséget és*

nyugalmat” egyszer csak felválthatja a kietlenség, a kihalt pusztaság a sekélyesedő Kalota partján is.

Nem ünneprontás tehát ez, csupán óvó figyelmeztetés. Nyomós érv, bizonyítéka annak, hogy ma Ady-emlékművet állítani azon a helyen, ahol A Kalota partján című vers keletkezett, valóban nem egyszerű „fesztivizmus”, ahogy azt a ma megsokasodó emlékműavatásokon egyesekben akaratlanul is felmerül. Ady Endrének, a pompás kalotaszegieknek, múltunknak emléket állítani e minden romboló korban, egyre inkább sürgető kötelesség. Elvágódó, szétszéledő gyerekeink, de a régészeti ásók formájában jelentkező buldózerek előtt is.

Mint a kalotaszentkirályi születésű, ma Magyarországon élő Okos Márton, az ünnepség főszervezője elmondta, a kalotaszentkirályi Ady-emlékmű két művész, a csíkszeredai Pálffy Árpád és kálotaszentkirályi Bakó László munkáját dicséri. Mindez azonban nem jöhetett volna létre a magyarországi Székely Kör jelentős támogatása nélkül, amelyet dr. Domokos Jenő és Antall Barnabásné képviselt. Magyarországról érkezett a Magyar Szellemi Védegylet nevében Molnár M. Eszter és Pályi Dénes is, és ugyancsak a kalotaszentkirályiak vendége volt Herédi Gusztáv, Kónya-Hamar Sándor, Király László, Kántor Lajos, aki az Anyanyelvi Konferencia és a MÚRE üdvözlétet tolmácsolta. Az ünnepséget Vincze Kecskés István, a helyi RMDSZ-elnök nyitotta meg, és valamennyi jelenlévő meghatottan hallgatta a beszédeket követő csodálatos szavakat, népdal-összeállítást.

Székely Kriszta

Bihari Napló, 1994. július 20.

Ady a Kalota partján

„Pompás magyarok templomból jövet
Mentek át a Kalota folyón...”

(1914., Kalotaszentkirály)

1994. július 17., vasárnap, Kalotaszentkirály. Templomból jövő nagyságos arcok, sok-sok tarka szín, pompásan vonulnak le a domboldalon egy pont felé. „a Kalota partján biztosság, nyár, szépség és nyugalom”. Az évszázados történelmi hársfa alatt ma dombormű jelzi, hogy itt járt a nagy. Leányszemek nézik sóváran. Népviseletbe öltözött lányok figyelik, mint annak idején az élőt. Őt. Ady Endrét. Selyembojt, gyöngyös párta, vállfűs ing, darázsos vagy pántlikás kötő, szőrszoknya, csizma. Bőgatya, vászoning, surc, rojtos keszkenő, mellény, árvalányhajas kalap. Kalotaszegi népviseletben, áhítattal a szívükben, magyarul érzők és magyarul gondolkodók – az állandóság lengi körül őket. A négy fiatornyos református templomot még körülveszi a zsindeyes kőkerítés, a Kalota sem fordult visszafelé folyásában... Egy másik szobor képe villan fel mindenki előtt. A szoboré, amelyet meghurcolt a jelen – a múlt okán – Kolozsvárott...

Vincze Kecskés István kalotaszegi RMDSZ-elnök nyitó beszéde és a dombormű felavatása után Herédi Gusztáv kolozsvári tette fel a kérdést: kell-e emlékmű, vagy fölösleges fesztivizmus csupán ez az egész? És megszületett a válasz. A szétszórt kalotaszegi múzeum, a régi Boncza-kastély (ma Goga), a Mátyás király szülőházában berendezett múzeum, a 48-as ereklyemúzeum ma mind az emlékezeté. Kellenek új szobrok, emlékművek, biznysággéppen, hogy itt voltunk, s itt vagyunk.

Néhány gondolat Pályi Dénes tanár, a magyarországi Szellemi Védegyelet szószólójának beszédéből: „Tisztelettel és szeretettel tudunk erre a földre gondolni. Egymás kezét fogva a határok felett, őrizzük meg a hagyományokat, hogy erős magyarság legyen a Kárpát-medencében, legyünk egyre többen és őrizve adjuk to-

vább ezt a műveltséget, ezt a múltat”. Felszólalt még Kántor Lajos, a Korunk főszerkesztője és Király László író, majd elhelyezték a koszorúkat, az emlékezés virágait.

Egy könnycsepp az avató ünnep végén, egy könnycsepp a himnusz után, azt mondta: együtt vagyunk, ha nem is mind, de együtt. Egy érzés még összetart. Volt, aki meghalt, és jött új közénk, de egy könnycsepp még összetart, megtart magamnak, magadnak, annak, aki vagy. Tisztán zengő hangok voltak ott a Kalota partján. Aztán csend, torokszorító csend, könnycsepp-csalogató csend. Elfelé indultunk és együtt voltunk mind annyian.

Balla Tünde

Romániai Magyar Szó, 1994 július *A Kalota partján*

A templom zsúfolásig megtelt, pótpadok sokaságát kellett behozni, az egybegyűltek többsége mindannyiunk örömére fiatal, kiskorú (végre egy gyülekezet, ahol ők alkotják a többséget). Szép számmal jöttek el külföldiek is, ... hazai és magyarországi szövetségek tagjai.

Avató beszédében Herédi Gusztáv rámutatott: minél több ilyen emlékműre van szükségünk, hiszen 75 év alatt sok templomunkat, iskolánkat, emlékművünket, szobrunkat, emléktáblánkat rombolták le vagy vették el, hogy kihúzzák alólunk történelmünk nyomait, a tanúbizonyságait annak, hogy mi itt államot alkottunk, civilizációt teremtettünk. A nemtelen romboló folyamat pedig ma is tart – példa rá a kolozsvári főteret feltúrni, átalakítani szándékozó ásatás erőltetése. Ezzel szemben a szentkirályi Ady-emlékmű az alkotás és a két nép barátságának, a két kultúra találkozásának jelképe.

Miklós Miklós

Magyar Nemzet, 1995. augusztus 3. *Üzenetek Erdélyből*

Közel egy hetet töltöttem Erdélyben: ifjúsági és fiatal értelmiségi táborokban és irodalmi megemlékezéseken...

Végül aztán Kolozsváron át, érkeztem el a kicsiny, de festői Kalotaszentkirályra, ott született 1914 júliusában, pár nappal az első világháború kitörése előtt Ady Endre nevezete verse: A Kalota partján, amely a kalotaszegi magyar népnek állított költői emléket. Azóta felállították Ady emlékművét is a falu közepén, s ezúttal is a költőre emlékezett a falu népe: előadássorozattal, amelyen például Kántor Lajos, a Korunk főszerkesztője és Bustya Endre, a talán legkiválóbb Ady-kutató vállalt szerepet, majd ünnepi istentisztelettel, ezen Tőkés István kolozsvári püspökhelyettes prédikált, igen szépen, bátran és okosan, végezetül pedig az Ady-emlékmű megkoszorúzásával, midőn magam az Anyanyelvi Konferencia üdvözlétét tolmácsolhattam és ünnepi koszorúját helyezhettem el. Erdélyben utazni vagy másfél ezer kilométert mostanában nem csak a történelmi táj szépsége és az országutak abroncsnyúzó szörnyűsége következtében számít egymással ellentéte élmények különleges vegyületének. A magyar turista egyszerre találkozik felzaklató és megbékítő tapasztalatokkal, akár a köznapi élet felszínén is. Vadkanképű román policájjal, aki leállít és megbüntett, mondván, ezen az utcasarkon bekanyarodni pár nap óta tiltva van, aztán, midőn a megszerzett ezresekkel továbbáll, kiderül, hogy szó sincs tiltásról, és a kapott nyugta is valami régen érvényét veszített rendőrségi papírfecni.

De találkozni lehet Smaranda Enachével, a marosvásárhelyi Pro Európa Alapítvány létrehozójával, aki nem csak tökéletesen beszél magyarul, hanem valóban európai jogérzékkel és keresztény empátiával próbálja védelmezni a kisebbségi polgárok egyéni és közösségi jogait...

Ilyen üzenetekkel érkeztem haza Bálványosról, Homoródról, Kolozsvárról és Kalotaszentkirályról: nos, most átadom az üzeneteket.

Pomogáts Béla

Szabadság, 1994. október 13.

Templomaink – népünk megtartó gyékénykosarai

A kalotaszentkirályiak, mint ahogy mindenki ezeken a mi vidékeinken, megtanulhatták az építés, a mindig újraépítés dolgát: mert hiába égették porig, pusztították el otthonait, templomát háromszor is az évszázadok alatt, ez a falu, ez a közösség ma is él, épít, újít. Felégethették, lerombolhatták, elvehették tőlünk iskoláinkat, otthonunkat, földjeinket, a személyes szabadságunkat, de a hit, az újrakezdés, a megmaradás vállalása, íme, tovább él Kalotaszeg vidékén és él mindenhol, ahol ma megint templomokat építenek, újítanak, amelyek, akár a bibliai történetben a gyermekét féltő-rejtő anya fonta gyékénykosár, sokáig és igen sokszor az egyedüli menedéket jelentették. „Kavargó nagy sötét vizein a történelemnek ringatóznak Erdély gyékénykosarai: a templomok és benne megmaradt népünk, a Mózesek és az Isten népe. Mi gyékénykosarat fogunk, mi templomot javítunk, Isten házát építünk, imádkozunk, ide hozzuk gyermekeinket. Ez a mi fegyverünk, ez a mi megtartásunk, ez a mi otthonunk, az Isten gyékénykosara. Fonják e gyékénykosarat hitből, szeretetből, hűségből!” – mondta Csiba Kálmán református püspök a Kalotaszentkirály-Zentelke társgyülekezet hálaadó istentiszteletén, amelyre a templom felújítása, kazettásítása alkalmából került sor vasárnap.

Kalotaszentkirályról nem sok dokumentum maradt fenn a levéltárakban. 1944-ben, Erdély Romániához csatolásának napjaiban a falut megszálló román katonáknak ugyanis volt gondjuk szétdúlni, felégetni az irattárat, egyedi dokumentumokat semmisítve meg. Mihály János lelkipásztor szerint a falu neve 1523-ban, a kolozsmonostori konventen íródott le először. A templomról 1430-ból maradt fenn az első feljegyzés. További adatok arról tanúskodnak, hogy az első pusztítás az 1241-es tatárdúláskor sepet végig a falun. 1660-ban, Rákóczi György és a török seregeinek összecsapásakor pedig a második. Borzadályt keltő rémtettek so-

rát jegyezték fel 1848-ban is, amikor november 7-ről 8-ra virradólag a románok gyilkoltak, raboltak, és felégették a falut.

A templom kazettásítása felújításával az egykori mennyezet mását kívánták feleleveníteni a kalotaszentkirályiak. S hogy mindez a lehető legrövidebb időn belül és az elvárások felett sikerült, az mindenekelőtt a szentkirályi származású Okos Mártonnak köszönhető, aki a budapesti Illyés Alapítványhoz fordult anyagi támogatásért. Az alapítvány jelentős hozzájárulása és két ügyeskező csiki mester segítségével alig négyhónapos munka után a 220 festett kazetta felkerülhetett a templom mennyezetére. Pálffy Árpád személyesen nemcsak a motívumok tervezője, hanem a bútorfestés szakmájában jártas asztalos szakember is bemutatkozott. A motívumok - a mester állításai szerint – bár alapos dokumentáció előzte meg, ha nem is teljes mértékben sikeredtek kalotaszeginek, visszaadják az itt élőknek a messze földön híres szép-szeretetét, díszítő kedvét. A színezés, festés Mérei András munkáját dicséri.

A vasárnapi ünnepségen határon túli meghívottak is részt vettek. A vendégek közt volt dr. Zétényi Zsolt, Lakner Zoltán, a Mocsáry Alapítvány elnöke, Simén András, kuratóriumi tag, a Rákóczi Szövetség titkára, valamint Bálint Pataki József, a Határon Túli Magyarok Hivatalának főosztályvezetője is, aki Tabajdi Csaba politikai államtitkár üdvözetét tolmácsolta: Aki útra készül, nem újít templomot. Ezért a felújított templom egyben e közösség összetartozásának, megmaradásának is a szimbóluma, de jelképezi az összmagyarságnak az együvé tartozását is, hiszen emlékezetben és reményességben valamennyien egyek vagyunk – állt a levélben.

Székely Kriszta

Erdélyi Napló, 1996. augusztus 7.

Ady Napok Kalotaszegen

A Kalotaszentkirályi Ady Endre Kulturális Egyesület és a Nyárszói Református Egyházközség szervezésében az Anyanyelvi Konferencia s a Bocskai Szövetség támogatásával július 27-én és

28-án megtartott ünnepségek az idén nemcsak nagy költőnkre volt hivatott emlékezni, hanem ezeregyszáz éves nemzetünkre is.

Ez a rendezvénysorozat Nyárszón a református templomban vette kezdetét, ahol a helybeli lelkipásztor, Vincze István mondta el ünnepélyes megnyitóbeszédét. A kis kalotaszegi templomban összesereglett ünneplők, akik az anyaországból is szép számban érkeztek, olyan neves személyiségek beszédeit kísérelték figyelemmel, mint Pomogáts Béla, a Magyar Írószövetség elnökéét, a Kalotaszentkirályi Ady Endre Kulturális Egyesület tiszteletbeli elnökéét, aki Erdély helye a magyar történelemben címmel tartott előadást, majd őt követte Kántor Lajos, a MÚRE elnökének, a Korunk főszerkesztőjének Ady, Erdély, Kalotaszeg című beszéde. Előadásával megtisztelte az egybegyűlteket Méray Tibor író is.

Fel, a régi nyárszói temetőbe a göröngyös út felér egy kisebb kirándulással. Itt a fák hűs árnyékában rótták le tiszteletüket Ady dédnagyapja, Viski Dániel sírhantja előtt. Vincze István lelkipásztor emlékbeszéde, majd az Ady-vers után következett a nemzeti megbékélés jegyében három nyelven a miatyánk. A népviseletbe öltözött szorgos menyecskék mindenkit vendégül láttak a parókia udvarán, s a friss kalács elfogytával lassan véget ért az első nap.

Kalotaszentkirályon immár két éve, hogy felavatták az Ady-emlékművet az alatt a fa alatt, ahol az a bizonyos Ady-vers született: Pompás magyarok, templomból jövet / Mentek át a Kalota folyón...

Itt az ünnepség a református templomban kezdődött, ahol dr. Tőkés István teológiai professzor hirdetett ígét.

Kijövet a templomból akárcsak a vers születésekor, az ünneplők végigvonultak a Kalota partján – igaz, nem népviseletbe öltözve -, hogy elhelyezzék a megemlékezés koszorúit. Pomogáts Béla ünnepi beszéde után két kiállítást is megtekinthettek az érdeklődők. Heim András grafikáit és Kudor István, valamint Vincze Kecskés István fafaragók honfoglalási és természetesen kalotaszegi mintájú faragásait.

A vasárnap délutánt egészében kitöltötte az a szabadtéri millecentenáriumi emlékműsor, amelyen fellépett a szeghalmi Sebes György Általános Iskola énekkara, a Körösladányi Dalkör, a Szeghalm Dalkör és a Kalotaszentkirályi Hagyományörző Népi Együttes. A műsort Szép Gyula, a Kolozsvári Magyar Opera titkára vezette. Az esemény zárópontjaként intézmények és személyiségek vehették át az emlékmű kicsinyített mását. Először is a támogatók, az Anyanyelvi Konferencia részéről Pomogáts Béla, a Bocskai Szövetség részéről pedig Kreczinger István elnök. Úgy a Vasvári-napokon, mint a mostani Ady ünnepségeken is szerkesztői szinten képviseltette magát a Népszabadság Tripolszky László személyében. Az emléktárgyat átvette a Szabadság képviselője és Heim András képzőművész is. A műsor befejezésekor megnyitották Bakó László akvarell-kiállítását egy gyermekrajz-kiállítással egyetemben.

Kalotaszeg vidéke egyre ismertebb lesz, ilyen rendezvények alkalmával újra felfedezik elfelejtett értékeit. Aki pedig a legtöbbet tesz ennek érdekében, az Okos Márton, Kalotaszentkirály szülötte, aki olyan támogatókat tud meggyőzni e nemes ügy érdekében, akik úgy gondolkodnak, mint Kreczinger István, a Bocskai Szövetség elnöke: Minden erőnkkel nemzetünket szolgáljuk!

Péntek Attila

Erdélyi Napló, 1996. augusztus 28.

Tánc tábor Kalotaszentkirályon

Magyar nyelvterületen a legnépszerűbbek közé lépett elő a kalotaszentkirályi tánc tábor. A tavalyihoz képest idén jóval kevesebb táncolni vágyót fogadtak, és jövőre is korlátozott létszámú érdeklődőt képesek elhelyezni. A jövő május-júniusban tartandó táborokban már beteltek a helyek.

A tábor megszervezésében, lebonyolításában az egész falu közössége részt vállalt. Legfőképp a polgármesteri hivatal, a helyi kulturális egyesület, de egyszerűbb emberek is jó szívvel biztosítottak szállást a résztvevőknek. Jelentős segítséget nyújtott a ko-

lozsvári Heltai Gáspár Alapítvány és a budapesti Molnár utcai Táncház is, akik egész évben azt az irodát működtetik, amely a szervezéssel foglalkozik.

Egy héten keresztül folyt az oktatás, este pedig a tánc tábor környékéről is szép számban érkezőkkel együtt vigadhattak a táborlakók. Gyakran előfordult, hogy már virradt, mire kifáradtak a táncosok és a zenészek. Igaz ugyan, hogy a gyermekek képzésével senki sem foglalkozott, azért két kolozsvári táncoktató a szentkirályi gyermekeknek betanított a zárőnnepségre egy kis műsort. A gálán nyilvánosságra hozták a népdalverseny győzteseit és felléptek azok az újdonsült zenészek is, akik a tábor ideje alatt hangszeres oktatáson vettek részt.

A nagy számban összegyűlt közönséget – a tánc tábor történetében először - többek között a szomszédos Csucsáról érkezett román táncsoport szórakoztatta, akik egy öreges táncot mutattak be. Szintén először szerepelt a rendezvényen Kalotadamos táncsoportja is.

Az ünnepség után, az utolsó napon is táncházba hívogattott a muzikaszó. Másnap aztán az iskola udvarán megkezdődött a sátrak lebontása, mindenki fáradtan, de élményekkel telve indult hazafelé. S a tetőről még egyszer visszatekintve a falura, így köszöntek el: A jövő évi viszontlátásra!

(*péntek*)

Szabadság, 1997. március 26.

Egy iparosodó község sikerei

Kalotaszentkirálynak rangja és neve van a falvak között. Kalotaszeg egyik legdinamikusabban fejlődő községe, ahol az utóbbi hét esztendőben a 18 erdélyi faluban beindult falusi turizmus toplistájának az élén áll. ezt szakemberek állítják. olyan falu, ahol az 1989-es decemberi események után az emberek nem lopkodtak, nem hordtak szét mindent, nem tették a földdel egyenlővé

mindazt, amit saját verítékükkel kényszerből kellett létrehozniok az évtizedek során.

A fejlődés mögött egy olyan falusi értelmiségi réteg áll, amelyik az idők változásával magához ragadta a kezdeményezést. Ennek az összefogásnak köszönhetően született meg az a részvénytársaság, amelyik a volt termelőszövetkezet teljes vagyonát átvette, gépparkkal együtt. az egykori tagság közül hetvenen léptek be tőkehozzájárással az új társaságba, a többi volt tsz-tagot kárpótolták. Csáki Attila, az Rt elnöke mezőgépész mérnök, mezőgazdasági szakember, a közgyűlés őt bízta meg a közös vállalkozás vezetésével.

A vállalkozásnak roppant szerteágazó a tevékenysége, mára dinamikusan fejlődő céggé vált. Az egykori malmot megjavították, felújították, s ma már 10 falu jár ide kenyér és kukoricalisztet őröltetni. Ha volt malom, kellett, kellett kenyérsütőde is. Ennek beindulásával az emberek az évi kenyérszükségletüknek megfelelő gabonát beadták az RT-be, a visszajáró korpamennyiséget kivették, s kifizetik a kenyérsütés költségét. Mindkét félnek jó üzlet, azóta is az egész falu itt vásárolja a kenyeret.

A cég gépparkjával bér munkában megdolgozza a tagság földjeit. Bérleti szerződésbe kivett földjeik művelésére alakították ki a mai gépparkot. Távolatlag az állattenyésztés felfuttatására akarnak összpontosítani. Ez jó üzletet jelenthetne a vidék emberének, hiszen régi tapasztalat szerint lehetőség van a takarmánytermesztésre. Más szántóföldi haszonnövény, a gyengébb minőségű földek miatt, alacsony hektárhozamú, így a mezőgazdaság itt kevésbé kifizetődő foglalkozás. Az emberek többsége azért vállalja a földművelést, mert van nyugdíja, amit be tud fektetni a mezőgazdasági munkákba. A kisparcellás gazdálkodásban azonban nagyon kevés a haszon, ha van egyáltalán. Ezen a kényszerű helyzeten szeretne változtatni a részvénytársaság egy merész programmal: a közeljövőben készül el a vágóhid és a húsfeldolgozó kisüzem, amit a budapesti Mocsáry Alapítvány támogatott hárommillió forinttal. A húsfeldolgozó szerződéses rendszerben venné át a gazdától a felhizlalt állatot, levágná, feldolgozná, és a közeli

városokban értékesítené. Hosszabb távon saját állattenyésztő farm létrehozása is szerepel a tervben: ennek mai csírája egy 7 kocás sertésállomány.

A falu kisiparosairól híres. Sok a jól képzett építőmunkás, asztalos, akik a környék valamennyi építkezéseinél megfordultak. A faluban kb. 35 asztalosműhely működik, családi vállalkozásként. A részvénytársaság a lekötetlen munkaerőt szeretné hasznosítani egy nagyobb műhely létrehozásával az egyik volt TSZ-istállóban. A helyi adottságokra már felfigyelt egy olasz cég is, amelynek képviselői az asztalosműhely megteremtésében társultak az RT-vel. A külföldi befektető bútorgyár felépítését tervezi Kalotaszentkirály határában, főleg külföldi termelésre. A munkaerő helyben már biztosítva.

A falu polgármestere, Kis Jancsi József a helyi önkormányzat terveiről szól:

– Legfontosabb teendőnek a falu ivóvízellátását tartom. Költségvetési támogatásból a községközpont 450 házának 80 százalékába már sikerült bevezetni. Három forrásból kapja a vizet a falu, ezt kellene korszerűsíteni víztisztító berendezésekkel. A '95-től tartó program keretében 270 millió lejt kaptunk az ivóvízellátásra, s a további teendőkre is találunk finanszírozási lehetőséget. A szennyvízelvezetés, csatornázás már egy sokkal költségesebb, munkaigényes beruházás. Idén szeretnénk elfogadtatni a terveket, a teljes dokumentációt. Több évre szóló program ez, amelynek keretében ülepítőket is építenénk.

E korszerűsítésre nagy szükség van, hiszen jelenleg Kalotaszentkirály a Kalotaszeg leglátogatottabb faluja, egyre nagyobb az igény a falusi turizmus szolgáltatásaira. A falu református lelkipásztora, Mihály János erről is részletesen tájékoztatott:

– A falusi turizmus nálunk szinte iparággá vált. Kezdetben kíváncsiságból kopogtattak be, főleg magyarországiak, később több vonalon is szervezett csoportok érkeztek, akiket falusi házaknál szállásoltunk el. Az emberek rájöttek, hogy ez komoly jövedelemforrást jelent. Sokan korszerűsítették a lakást, fürdőszobát építettek, megjelentették címüket turistakatalógusokban. A falu-

ban jelenleg 150 turistát is el lehet szállásolni éjszakára, de ez a lehetőség tovább bővül. A nemzetközi nyári tánc táborokba autóbusszal érkeznek az érdeklődők, terjed a falu híre. Van, aki vendég látó kurzusokra is eljár, megpróbál szakképzett lenni e területen.

A látványos fejlődés ellenére eddig nem igazán tért vissza egyetlen elköltözött falubeli sem Kalotaszentkirályra. A falu 1200-as lélekszáma itt is folyamatosan csökken. 1992-től eltemettek 78 reformátust és született 33 gyerek... A helyzet mégsem lesújtó, mint sok más faluban. A helyi iskolában sikerült bentlakást kialakítani a környező falvak iskolásai számára, a közösség iskolabuszt is kapott, amivel az ingázó gyerekeket és a pedagógusokat szállítja, egyelőre díjmentesen. Ez is nagy szerepet játszik abban, hogy Kalotaszentkirályon nem helyettesítők, hanem szakképzettek tanítanak.

A vasárnapi istentiszteleteken a gyülekezetnek közel a fele jön el templomba, aktív a nőszövetség, a kórus, megalakult az Ady-egyesület.

A közösségi életnek olyan tényei ezek, amelyek falvaink többségének szolgálhatnának példaként a megmaradáshoz.

Makkay József

Szabadság, 1997. augusztus 5.

Ady- napok Kalotaszegen

A Kalotaszentkirályi Ady Endre Kulturális Egyesület az elmúlt hét végén immár negyedszerre szervezte meg az Ady- napokat. A kalotaszegiek és a határon túlról érkező vendégek két napon keresztül emlékeztek a nagy költőre, akit 1914 júniusában, amikor Kalotaszentkirályra látogatott, megragadott a Kalota-parti „pompás” magyarok templomba vonulása.

Az ünnepség szombat délután a nyárszói református templomban kezdődött, ahol Visky Dániel, Ady Endre anyai déd-nagyapja több mint ötven évig szolgált. Vincze István lelkész istentiszteletét követően a jelenlévők G. Nagy Illián költő verseit hallgathatták meg. Ady Endre istenes verseiről a nyárszói lelkész

tartott előadást. Kántor Lajos, a Korunk főszerkesztője Visky Dánielre és Ady Endrére emlékezett.

Vasárnap a kalotaszentkirályi református templomban dr. Tőkés István teológiai tanár hirdetett igét. Ady Endre a „beteg kor dalnoká”-nak nevezte magát, aki azért dalolt, hogy gyógyítson, mert „beteg” a világ. Ady Endre verseiben kifejezte, hogy csak Isten segítségével lehetnek a népek igazán szabadok, erősek és boldogok - mondotta Tőkés István.

Mihály János kalotaszentkirályi református lelkész a falu és a templom történetét ismertette röviden. Az előadásból megtudhattuk, hogy a honfoglaláskor letelepedett száznegyven nemzetség egyikét hívták Kalothának, s ez a vidék a birtokát képezte. A község jelenlegi nevét 1083-ban István király tiszteletére kapta, és a többi Szentkirálytól való megkülönböztetésül kapcsolták hozzá a Kalota előtagot. Első okiratos említése 1288-ból való, amikor Kun László király a győrmonostori Mikola fiának adományozta a már társegyházként szereplő Kalotaszentkirály-Zentelkét. 1660-ban II. Rákóczi György seregét Gyalu és Lóna között a budai pasa legyőzi, és a visszavonuló török csapatok elpusztítják a falut. 1848-ban a nemzeti villongások idején a havasról lejutott román kőborcsoportok felégették a falut. A tűzvész martaléka lett a XIII. században épült, eredetileg római katolikus, a XVI. Századtól már református templom is.

G. Nagyné dr. Maczó Ágnes, a magyarországi országgyűlés alelnöke beszédében Ady Endre és Keresztelő Szent János próféta között vont párhuzamot. A három évvel ezelőtt felállított Ady-élműnél Bakó László, a kalotaszentkirályi Ady Endre Egyesület elnöke méltatta az ünnepség megszervezésének jelentőségét. Boros János, a Kolozs megyei RMDSZ szervezetének elnöke Kónya-Hamar Sándor és Mátis Jenő képviselők nevében is üdvözölte a jelenlévőket, és Kalotaszeg intenzív közművelődési életére hívta fel a figyelmet. Koszorút helyeztek el: G. Nagyné dr. Maczó Ágnes, a magyar országgyűlés alelnöke, dr. Skriba Judit, a Népszabadság marketing igazgatója, a Bocskai Szövetség, a

Rákóczi Szövetség, az Ady Endre Egyesület és a körösfői RMDSZ szervezete.

Az iskola udvarán tartott szabadtéri műsorban fellépett bánffyhunyadi kórus, a marosvásárhelyi Boróka-együttes, a kalotaszentkirályi táncsoport. Korpos Melinda körösfői tanuló pedig történelmi dalokat énekelt.

Okos Márton főszervező, tavalyhoz hasonlóan, megajándékozta mindazokat a személyiségeket és egyesületeket, akik elősegítették a kalotaszegi kultúra és Ady Endre emlékének ápolását. Ebben a kedvességben részesültek: G. Nagyné dr. Maczó Ágnes, dr. Skriba Judit, dr. Tőkés István, a Rákóczi-, a Bocskai-szövetség és az Anyanyelvi Konferencia képviselője.

Papp Annamária

Kalotaszeg, 1997. augusztus

A lélek szabadságharca

Tisztelt Ünneplő Gyülekezet!

Szeretettel köszöntöm Önöket itt, a Kalota partján, ahol a pompás magyarokat, templomból jövet megörökítette, halhatatlanságba emelte Ady Endre.

Ady Endre, a magyar lélek tükörkészítője, aki oly hatalmas, – de egyáltalán nem késői prófétája volt a magyarságnak, mint János Júdea népének. Mert nincsenek késői próféták: a próféták mindig időben jönnek. Isten üzen velük egy-egy népnek, s annak külön örülhetünk, hogy rólunk nem feledkezett el ezidáig. Ne csodálkozzunk ezen, hiszen a magyarság mindig isten gyermekének tekintette magát, csak sokszor szerették volna, ha ez a békes, türelmes, pompás nép erről elfeledkezik.

Köszönéseinkben, megszólalásainkban ma is használatos az atyafi, atyám fia szófordulat, ami természetesen semmi mást nem jelent, mint az atya fia, vagyis Isten gyermeke. Tény, hogy ez így van, ám ez nem jelent semmi kizárólagosságot.

Ady prófétaságát nem én emelem olyan magasra, hogy Jánoshoz hasonlítom, hanem az ő költészete, az ő igéje, véreit fi-

gyelmeztető, szólító intése helyezi szívünk magaslatába. Idézzünk Jánostól. „Térjete meg, mert elközelített a mennyeknek országa.” Vagyis felszólít arra mindenkit, hogy „készítsétek az Úrnak az útját, és egyengessétek meg az ő ösvényeit.” De mielőtt tovább mennék, itt hívom fel a figyelmet János egyik, látszólag különös megnyilvánulására. Azok kedvéért említem ezt, akik jól fölfogott érdekből ma is úgy gondolják, hogy a hit, az istenes élet nem egyéb bányásznál, örökké karámba zárt barmoknál, kiket az idők végezetéig rabolva fejnek gyilkos kezek. S ha netán erre ráeszmélnék a szegény megrabolt milliók, akkor azonnal azt kiabálják, hogy bocsássunk meg nekik mi keresztények, mert a megbocsátás benne van a mi szent könyveinkben, s úgy gondolják, hogy ezzel el is intéződött a dolog, és folytathatják ott, ahol abbahagyták.

De nézzük csak mi van a mi szent könyveinkben! Amikor a képmutatók mennek Jánoshoz, hogy keresztelje meg őket is „sose lehet tudni, hogy mi lesz” alapon. János, akinek a kereszténységhez mégis csak volt valami köze, erre nem azt feleli, amire ma ösztökélnék bennünket a mai képmutatók, hogy jól van, volt ahogy volt, jól átvertetek mindenkit, megsanyargattatok, megnyuvasztottatok a népet, de ha már itt vagytok, essünk túl azon a keresztségen, hogy bányáságunkon csorba ne essék.

Ám Keresztelő János istenes ember lévén, így szólt a sündörgő farizeusokhoz: „Mérgetes kígyóknak fajzatai! Kicsoda intett meg titeket, hogy istennek elkövetkezendő haragjától megmeneküljete? Teremjete hát megtéréshez illő gyümölcsöket...”

Szélsőséges volt-e Keresztelő János? Kirekesztő volt-e, vagy igazi keresztény? „A fejsze pedig immár a fák gyökerére vetetett. Azért minden fa, amely jó gyümölcsöt nem terem kivágattik és tűzre vettetik.”

Igen. Az a normális, ha a paraszt a gyomot kapálja ki a kertjéből, nem pedig a virágot. Ám sokak szerint ez ma szélsőséges, kirekesztő magatartás. az volna jó, demokratikus és toleráns, ha az atyafi az összes virágát kivsetkelné, a gazt meg hagyná burjánzani kedvére.

Keresztelő Jánosnak a fejét vették, mert a jó gyümölcsöt termő fával nem volt semmi baja.

Ady Endréről pedig Fülep Lajos református lelkész írta le, hogy: „De hiszen kis híján haláláig mindent elkövettek az elpusztítására”. Lássuk mi volt az oka, hogy a Kárpát-medencében élő képmutatók annyira rühellték Adyt:

Otthon bolondját járja világ,
Robogok honról rejtett vonaton,
Majmos, zavaros, perces hittelen,
Ebek hazája ma nem az enyém
Nagy súlyos álmok kiterítve lenn,
S ha marad csak egy hívőm, szent legény
Fenn zűrös, olcsó komédiák.
Még a holttestem is ellopatom.

Magyar Babelnek ostoba kora,
Ez a ricsaj majd dallá simul át,
Ments, Atyaisten, hogy benne ne legyek:
addig halottan avagy éberem
Engemet kötnek égbeli jegyek
Pihenjen a szent láz s az értelem,
S el kell, hogy jöjjön nászaink sora.
Míg eltűnnek a mai figurák.

Most perc-emberkék dáridója tart
Magyar leszek majd, hogyha akarom,
De építésre készen a kövünk
ha nem sutáké lesz itt a világ
Nagyot végezni mégis mi jövünk,
s fölcsap minden szent és igazi láng
Nagyot és szépet, emberit s magyart.
Rejtekből, avagy ravatalon.

És még ma is úgy gondolják sokan, hogy lehet itt nélküle országot építeni. Meglátszik az minden mai magyar politikuson, hogy mennyire ismeri, érti Ady égbeli-jegyese üzenetét.

Innen Erdélyből nézve még fontosabb az ő európaiságának figyelembevétele. Az Övének, mert bármily különös, kétféle európaiság létezik még manapság is. Az egyik az Ady, Thomas Mann, Rodin, Tolsztoj féle európaiság, melyben istenes biztonság, szépség és nyugalom van. A másik pedig a zsákmányéhes, alacsonyrendű Európa, mely gyarmatává tette a fél világot, kiirtott közel 20 millió amerikai őslakost. S a lealacsonyodásban adáig jutott, hogy gyarmati módon leigázta, s kifosztotta saját testvéreit a közép-európai népeket. Majd egymásnak ugrasztotta őket, megbélyegezve egyiket-másikat, hogy a további zsákmányoláshoz baleskokat is találjanak.

Ez az európaiság így legyöngítette a magyart, a románt, a lengyelt, a szlávot, hogy a Moszkvai bekebelezés után 1956-ig moccanni sem tudott.

S ha már az 1956-os forradalmat említettem, szólnom kell arról is, hogy ezt a csodás, égi-jegyese forradalmat azért torolták meg olyan kegyetlenül, mert a Thomas Mann és Ady féle európaiság lobogóját emelte a zsákmányéhes, alacsonyrendű Európa fölé! Csak növelte a szégyent, hogy ez a forradalom rávilágított a leninista-sztálinista Moszkva és a zsákmányéhes nyugat cinkosságára is!

És most, hogy Közép-Európa népei kiszabadulhattak a vasfüggöny mögül, s várták, nagyon várták az igazi európaiságot, azt kell tapasztalnunk megint, hogy e közép-európai kis népeket újra meg akarják osztani. ezt bevesszük a NATO-ba, azt nem vesszük be, és húzzák az Uniós mézesmadzagot, miközben minden tulajdonunkra rácsapnak, mint India kincseire.

Zavarossá teszi a helyzetet a honi politikai életben, hogy az uralkodó körök egyes rétegei kikiáltották magukat európaiaknak, s hogy ők majd ezen a címen a hajuknál fogva beráncigálják a bennszülött, barbárnak bélyegzett magyarságot az ő Európájukba, ott mégiscsak komfortosabb a cselédszoba. S azokat pedig, akik ez ellen fölemelik a szavukat, azonnal megbélyegzik, hogy nem euró-

paiaik. Akkor ordítóznak igazán, ha a báránybőrt valaki lerántja róluk. Mert ők szabadságot, egyenlőséget, testvériséget kiáltanak, s közben a zsákmányszerzőket szolgálják. S bizony nagyon nehezen viselik, ha valaki rávilágít a magyarság tényleges helyzetére, s az igazi európai szellem figyelmét erre fel szeretné hívni.

Azért viselik nehezen, mert a magyar szabadság e térség szabadsága is egyben, a magyar rabság pedig tovább fekélyesíti a térség népei között a sebeket. És míg ezek a sebek fekélyesednek, ők nyugodtan uralkodnak. Elvárhatja-e tőlünk bárki a világon, hogy miután megkötözték nénénket, bátyánkat, mi ennek tudatában leülnénk a konyhában lakmározni, s nem azon törnénk a fejünket, hogyan tehetnénk szabaddá őket?

Két szabad nép szépségben és nyugalomban élhet egymás mellett, de ha az egyiket ráveszik, hogy nyomja el a másikat, akkor mindkettő szabadsága megszűnik, mert egyikből fogoly lesz, a másikkból fegyőr.

Ady Endre visszahozta a múltunkat. Erdélyből hozta vissza, a Kalota mellől. Imádkozva nézzük e nagy szemekben mi is magunkat, hogy mint vagyunk bennük.

Sokszor arra gondolok, hogy az erdélyi magyarság lesz a kovásza a XXI. századi magyar megújulásnak. Nem vagyunk még szabadok. Olyan szolgaság van elmúlóban, mely a szabadság külső látszatát viselte magán.

A kipányvázott lélek szabadságharcának hosszú ideje következik. A lélek szabadságharca nem mások ellen, hanem: anyanyelvünkért, kultúránkért, Istenünkért. Szóval csupa olyan dologért, amely a magyarságon kívül minden más európai népnek megadatik, mint a levegő. Van-e ennél nagyobb elnyomás, kell-e ennél nemesebb küzdelem?! Ámen.

G. Nagyné Dr. Maczó Ágnes

Népszabadság, 1998. október 15.

Szentkirályi metszéspontok

Az erdélyi Kalotaszentkirályon jártam a nyáron, a hagyományos Ady Endre-napokon.

Azon a rendezvénysoron, amelyen ezúttal nemcsak a tájhoz erősen kötődő költő emlékét elevenítették fel, hanem a község múltjáról is megemlékeztek. Szentkirály neve éppen hétszázötven esztendeje jelent meg először egy oklevél szövegében. A hétszázadik évfordulót (1988-ban) természetesen nem lehetett megülni, ezért a most rendezett „falunapnak” különös fényt adott az is, hogy az erdélyi magyar közösségek ma szabadon emlékezhetnek meg múltjukról és hagyományaikról.

Az ilyenkor szokásos ünneplésnek is hagyományos rendje van: Kalotaszentkirályon írók és tudósok idézték fel Ady Endre helyi kötődéseit, a táj irodalmi emlékeit (például Kós Károly munkásságát, amely erős szálakkal kötődött a vidék történetéhez és népi életéhez). Ünnepi beszédek hangzottak el az Ady tiszteletére emelt emlékműnél. Vasárnap délelőtt szinte mindenki (a fiatalok a hagyományos „pompás” népviseletben) egybesereglett az Árpád-kori református templomban, hogy meghallgassa Tőkés István (a püspök édesapja) ünnepi igehirdetését. Azt, amelyet ezúttal a faluban élő kis román ortodox és magyar baptista közösségek lelkészeinek megszólalása egészített ki. Bizonyoságául annak, hogy az ünnep megnöveli egy emberi közösség összetartó erejét.

Rendeztek polgármesteri fogadást is, ezen minden család feltálalta konyhájának és pincéjének nevezetességeit, és ilyenkor a távolból érkezett vendég aligha háríthatja el a sűrű kínálgatást.

Megnyílt az egyhetes szentkirályi tánc tábor, s a tánc házban nemcsak a helybeli fiatalok gyűltek össze, sok vendég érkezett Kolozsvárról, Budapestről, sőt akadt látogató Hollandiából, Luxemburgból is. Van, aki minden nyáron visszatér, a szentkirályi művelődési ház ilyenkor egy nemzetközi találkozó színhelye.

Minderről azért írok jó érzéssel, mert lám, Erdélyben nemcsak panasszal, szegénységgel, romlással találkozok a látogató,

hanem az ünneplés örömeivel és egy falusi közösség építő igyekezetével is.

Ez az öröm egy emberi közösség önérzetének és lelki biztonságának a jele.

Aki ugyanis számon tudja tartani a múltat, és fel tudja mutatni ennek a múltnak az értékeit, biztosabb öntudattal nézhet saját jövője elé.

Aki ugyanis számon tudja tartani a múltat, és fel tudja mutatni ennek a múltnak az értékeit, biztosabb öntudattal nézhet saját jövője elé.

Az erdélyi magyaroknak, úgy is, mint a magyar nemzet tagjainak, és úgy is, mint Románia polgárainak, a legfőbb történelmi feladata a jelenben: a polgárosodás. Ennek a polgárosodásnak természetesen a falvak világára is ki kell terjednie, azaz a hagyományos paraszti kultúra értékeinek fenntartása, védelme és gondozása mellett be kell fogadni, és fel kell használni a modern civilizáció vívmányait is.

Portalanított utakat, egészséges és komfortos otthonokat kell építeni, modernizálni kell a gazdálkodást, például ki kell alakítani az Európa-szerte (és most már Magyarországon is) elterjedt falusi turizmus infrastruktúráját, alkalmassá kell tenni a falut és ennek lakóközösségét az idegenforgalom fogadására.

Kalotaszentkirálynak (és számos erdélyi magyar községnek) ebben a tekintetben igen ígéretesek a lehetőségei.

Gyönyörű és szinte érintetlen természeti környezet az Erdélyi-középhegység legmagasabb csúcsainak, közöttük a Vlegyászának (Vigyázónak) a közvetlen közelében, eleven a népi kultúra, mozgásba lendülő a helyi művelődési élet, amelyet új színekkel gazdagítanak a Szentkirályon mára otthonossá vált kolozsvári értelmiségiek.

Írók, festők, szobrászok vagy éppen a helybéli népművészek, fafaragók és egy ott élő tehetséges akvarellista: Bakó László, aki egyszersemind helytörténész, pedagógus és idegenvezető.

Szentkirály most valamiképpen a patriarchális múlt és a polgárosodó jövő metszéspontjában foglal helyet.

Még eleven a hagyományos népi kultúra, elevenek a paraszti vendégszeretet régi tradíciói, ezeket természetesen őrizni, fejleszteni kell. de tapasztalható már az a kezdeményező-, újítkészség is, amely a polgárosulás velejárója. Az elmúlt évek során a községben művészeti galériát hoztak létre, számos régi portát újítkottak fel, és felépítettek harminc új fürdőszobát. (Ez utóbbi akár jelképes eseménynek is tekinthető.)

Lehet, hogy néhány esztendő múltán Kalotaszentkirály lesz az erdélyi Szentendre vagy Kapolcs.

Pomogáts Béla

„A nemzetgyűlölet fordítottan arányos a műveltséggel”

A fenti idézetet a világirodalom kimagasló óriása, Geöthe, mondta, mikor a napoleoni háborúkra célozva a francia nép és kultúra iránti viszonyáról faggatták. Úgy gondolom, hogy az alábbi újságcikkek, sajnos, hűen tükrözik a Geöthe-i igazságot, hisz ha bár a falubán nagyjából sejtik, sőt tudják is az elkövetők kilétét, mind a mai napig nem merték nyilvánosan vállalni a tetteket.

1998 januárjában, félévre a 22-es sürgősségi kormányrendelet után, végre kikerült a kétnyelvű helységnevtábla a zentelkei faluvégére. Az ügyeletes provokatörök azonnal munkába álltak. A második névtelen provokációt, mely már gyújtogatással fenyegetőzött, a sajtóban ismertettük a közvéleménnyel. A kolozsvári Szabadság 1998. március 9-én az alábbi írásomat hozta:

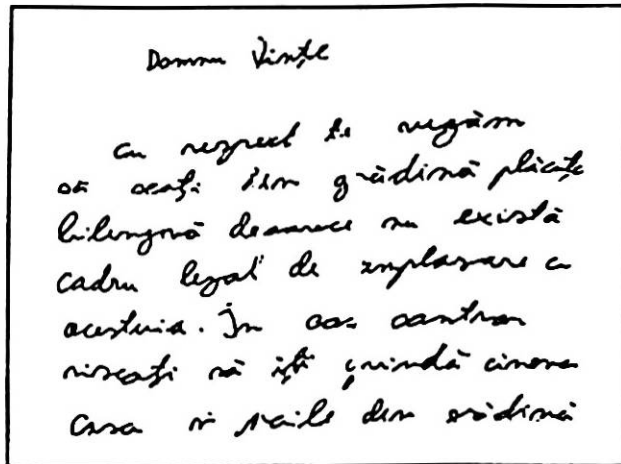
Szabadság, 1998. március 9.

Gyászos évforduló

Gyakran szöges ellentét van a kormányok kijelentései és a polgárok mindennapi tapasztalatai között. Mert míg Szegeden a magyar és román államfő konzulátust nyit meg, Kossuth–Bălcescu-emléktáblát leplez le (emlékezve a Megbékélési Tervezetre) és áradoznak a jószomszédi kapcsolatokról, addig Erdélyben egyre másra mázolja le a kétnyelvű helységnevtáblákat. Sőt, most már

egyenesen gyújtogatással fenyegetőznek. A minap a következő román nyelvű névtelen levelet kapta az egyik kalotaszentkirály-zentelki lakos:

„Vincze úr, tisztelettel kériünk, hogy vedd ki a kertedből a kétnyelvű táblát, mert nincs törvényes keret az elhelyezésére. Ellenkező esetben kockáztatod, hogy valaki felgyújtja a házádat és a kertben szalmádat.”

A kétnyelvű táblát másfél hónapja helyezték el a település bejáratánál, praktikus okból tulajdon beleegyezésével az útig nyúló kertben. A kormánykoalíció csak sürgősségi kormányrendelet formájában tudta ezt a törvényt bevezetni. Az írja elő ott, hogy ahol a lakosság 20%-át meghaladja a kisebbség, kitehető a kétnyelvű helységnévtábla. Kalotaszentkirály-Zentelkét 90%-ban magyarok lakják. Ennek ellenére a törvényeket tiszteletben tartó békés polgárokat és községi vezetőket büntetlenül fenyegethetik és provokálhatják egyesek. Úgy egy hónapja a polgármester ablakát dobálták meg tojással, kapuját lemázolták és telefirkálták, akárcsak a művelődési otthon falát, de nem büntettek meg senkit. Azt a művelődési otthont csúfolták meg, melynek falai között, a diktatúra bukása óta, minden nyáron nemzetközi táncművészeti rendeznek, ahova pedig Nyugat-Európától Távol-Keleten át Amerikáig érkeznek résztvevők. Vajon ha az itt megforduló turisták a provokációk hírére elviszik a nagyvilágba, ki ad még hitelt Emil Constantinescu elnök kijelentéseinek Brüsszelben, Párizsban, Washington-

ban és Strasbourgban, hogy Románia példaértékűen teljesítve a feltételeket készen áll az euroatlanti csatlakozásra?

De ne csodálkozzunk, hogy ez történik, hisz épp az államelnök és a kormány tagjai adják meg az alaphangot rá. Mert míg Budapesten megígérik a magyar egyetemet, Bukarestben már nem emlékeznek rá. Különben aligha hunynának szemet a hatóságok a sorozatos provokációk és immár a gyújtogatásos fenyegetés ténye fölött. Vagy talán ugyanúgy akarnak ők is megemlékezni 1848-ról, mint ahogy 150 évvel ezelőtt, amikor november 7-én Kalotaszentkirály-Zentelkét kirabolták és felgyújtották? A korabeli eseményekről Magyarvalkó református lelkésze, *id. Kihén Ferenc* az egyház anyakönyvének 44. lapján ezt jegyezte fel: „Ugyan 7-én déltájban megindult az egész haramiatábor, mely már akkor a körülfekvő oláh falukból, sőt még magyarokból is – mert ezeket felgyújtással fenyegették – igen nagyra növekedett volt. Felvonultak a bocsi hegyre, onnét este felé leszálltak a kalotaszentkirályi határra s mind közelebb-közelebb húzódtak a faluboz. Ámbár igen számos nemzetörök gyűlteke volt össze a megye felső kerületéből a rablócsorda megzabolázására, mindazon által az nem sikerült, mert az őrsereg nagyobb része aznap délután a Malomszeg felől összesereglett, és az albákiak által megkezdendő összecsapásra várakozó oláhok eloszlatására visszaverésére menvén, kinek nagyobb része szétfutkosott, de a malomszegiek a falu végére összegyűlvén, az őrsereget bevárták, fegyvereiket letették, a bujtogatókat kivallották, hogy a maroslaki pap fia és a kalotai pap fia és a kalotai falusbíró lettek volna. Itt az őrsereg sokáig tanácskozáván a teendőkről és a malomszegiekkel alkudozáván, a havasiak ez alkalmat és távollétet felhasználva, naphaladat táján K. Szt.-Királyra rárohantak, gyújtogatni kezdetek szurkos szőszfojtással, és a kezükben levő égő szurokkal. Midőn már Szt.-Királynak nagyobb része tűzbe és a haramiák által elborítva volt, akkor érkeztek a nemzetörök Szentkirályra. Egyszerűl a tűz, másfelől a nyüzsgő rablók miatt nem volt akkor tanácsos ütközetet próbálni, ámbár érkezett volt azon estére 480 fegyveres honvéd Magyarországról, mindazonáltal B.-Hunyadra visszatértek s K.-Szt.-Király-Zentelkét vesztére hagyták.

A rémítő tűz, a körül-beliül levő falukból odacsődült rablók és maguk a havasiak annyira elpusztították a 2 magyar falut, hogy 3–4 házon kívül (az oláh templom, kántor és 2 oláhlakta ház) semmi épület nem mara-

dott. Marháikat, melyeket kivertek, gúnyájukat, mit a tűzből kikapkodtak, a rablók elbajtották csordástól, elvitték rakásostól. Éjjel után, midőn a tűz csaknem mindent megemésztett, a tolvajok megrakodtak, a pokolszülte rablók főnökeikkel bementen a Jósika-udvarba (b. Jósika János osztrák generális birtoka), mely még épen állott, ablakait kivilágították, nagy vigassággal vacsoráltak, ettek és ittak s mi után ezt is kirabolták, a boros bordók fenekét beütötték, az udvart is felgyújtották, elégették... A havasi vad csordák és a hozzájuk került gonosz falusiak éjszaka számos magyarokat – kivált nemeseket – öltek meg mindkét nemen, a kiket csak kézre keríthettek. Név szerint: Nagy Sándort nejével a legkegyetlenebb halállal ölték meg, a 15 éves leányát rabul vitték (e nő ma is él, most Szakács Sándorné). I. Deési Istvánnét, öreg Kiszehynét megölték, megégették és sokakat másokat.

Az albáki rablókat vezérelték: Korkis Juon és Darabont Nikolai nevű tanult gonosztevők, kike azután is mind végig űzték istentelen mesterségüket: a rablást és gyilkolást...”

Minden elégett, ami eléghetett. Olyan tűz volt, hogy a toronyban a harang is megolvadt.

Sok munka és verejték után a település ismét felépült. A pusztítás utolsó nyomait 1994 őszén sikerült eltüntetni, mikor a templom restaurálása keretében a mennyezet ismét festett kazettát kapott (Illyés Alapítvány támogatásával). Az 1994. október 9-i avató ünnepségen, amelyre Magyarország mellett Németországból és Franciaországból is érkeztek, a helyi ortodox lelkész üdvözlő szavaiban épp a fenti eseményekre hivatkozva elmondta többek között, hogy a pusztítás többet soha nem ismétlődhetik meg.

Tudjuk, hogy a lelkészeknek és a vallási vezetőknek szavuk van a híveik előtt. Láthatjuk, mit okoztak a vallási villongások Boszniában és a világ más helyein. Reméljük, hogy a kalotaszentkirályi lelkész állja a szavát, és Constantinescu elnök is komolyan gondolta, amit budapesti látogatásán mondott. De ezt akkor bizonyítanak a legjobban, ha a törvényeket betartó polgárok ellen gyújtogatással és provokációkkal fenyegetőket felkutattatnák, és Románia törvényei értelmében megbüntettetnék.

Okos Márton

A Bécsi Napló 1998 március-április *Új román műfaj*

Szinte nincs olyan nap, amikor ne olvasnánk, vagy ne hallanánk a médiában újabb helységnévtábla mázolásról. Úgy látszik, hogy a Funar polgármester és támogatói által kezdeményezett és nagy kedvvel űzött szórakozás lassan román nemzeti sporttá növi ki magát.

A sorozatos provokációkat követő homályosság és büntetlenség miatt, sajnos ma már oda jutottunk, hogy Kolozs megyében egyre gyakrabban ismétlődik a táblamázolás. Volt már olyan is, hogy a kétnyelvű tábla alatt autógumit égettek, ha mázó-lással nem értek célt. Kalotaszegen sem jobb a helyzet. Körösfő, Sárvásár tábláit mindegyre lemázolják. A körösfői polgármesteri hivatalban egy alkalmazottnak biztosítva is van a munka az állandó táblatisztítással és törléssel.

Kalotaszentkirály-Zentelkén (alulírott szülőfaluja) január elején került a kétnyelvű tábla a falu bejáratához. Itt a változatos-ság kedvéért a polgármester ablakát dobálták össze tojással, és a kapuját mázolták és firkálták össze nyomdafestéket nem tűrő román szavakkal. De nem úszta meg mázolás és firkálás nélkül a helyi művelődési ház sem. Az a művelődési ház, ahol a diktatúra bukása óta minden nyáron megrendezik a nemzetközi táncbort.

Ezzel szemben a provokátoroknak nyomuk vész. Nem csoda, ha már odáig merészkedtek, hogy gyújtogatással is fenyegetőznek. A minap egyik falumbeli az alábbi az alábbi román nyelvű névtelen levelet kapta: „Vincze Úr / Tisztelettel kérünk, hogy vedd ki a kertedből a kétnyelvű táblát, mert nincs törvényes keret az elhelyezésére. Ellenkező esetben kockáztatja, hogy valaki felgyújtja a házát és a kertben lévő szalmát” (fordítás tőlem). Még annyit, hogy a falu bejáratánál a kétnyelvű táblát praktikus okok miatt (nehezebb lemázolni) az út melletti kertben helyezték el a tulajdonos jóváhagyásával.

Okos Márton

Szabadság, 2000. július 18.

Temetőgyalázás Kalotaszentkirályon

Július 16-ról 17-re virradó éjjel Kalotaszentkirályon ismeretlen személyek meggyalázták a Református temetőt.

Lakossági bejelentésre a polgármesteri hivatal emberei a rendőrség segítségével helyszínelést tartottak. Huszonnégy sírkövet döntöttek le, ebből hármat széttörtek. A rendőrség elkezdte a nyomozást.

Erdélyi Napló, 2000. augusztus 15.

„Bocsánatot kérek itt, az Úr asztala előtt”

Mint köztudott, hisz a sajtó is beszámolt róla, Kalotaszegen eddig példátlan sírgyalázás történt a kalotaszentkirályi református temetőben. Szomorú látvány volt a ledöntött és derékba tört sírkövek tucatja, köztük az egyik nagybátyámé is. A sírhantok közt járkálva arra gondoltam, milyen aljas szándék vezérelte az elkövetőket, vagy: kinek akartak üzeni? Mert a kegyeletsértő sírgyalázás a világon mindenütt a civilizációnak küldött hadüzenetnek számít.

A falu ilyen előzmények közt készült az Ady-ünnepségre – a millennium jegyében – no meg a nemzetközi néptáncfészerre. Arra gondoltam, mit szólna Octavian Goga a történetekhez, akinek Adyról szóló méltatása románul olvasható az emlékművön: *„Ilyen magasra lövő fényugár előtt megbajolni rendkívül tisztító és jóleső érzés, elemi kultúrkötelesség”*.

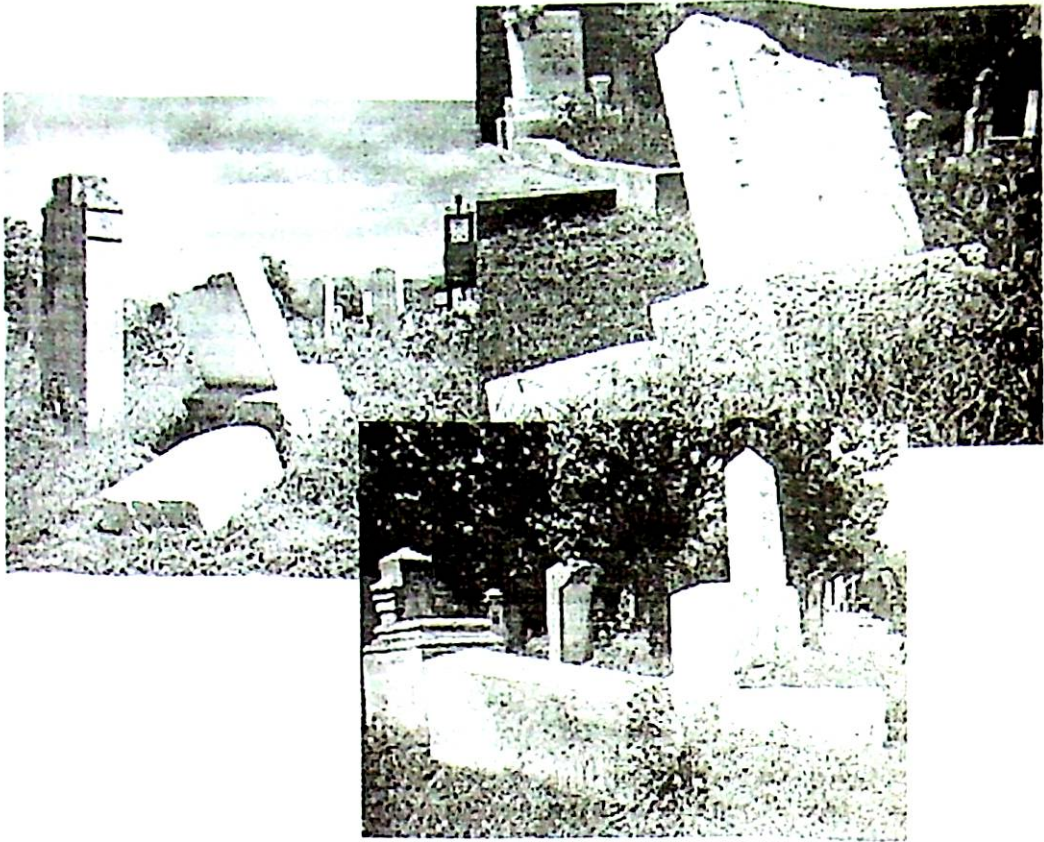
A hatóságok gyors és erélyes fellépésének is köszönhetően nem hivatalosan már tudni vélik az elkövetők kilétét, akik közt nincs református, de ott vannak a letűnt istentagadó kommunista rendszer egyik-másik volt helyi hatalmasságának a csemetéi. Érdekes, hogy pár éve a Művelődési Ház falát és magát a kaput becstelentették meg, hivatalosan azóta is ismeretlen tettesek. Most is sokan azon aggódnak, hogy ismét nem lesz meg a tettes, így felelőségre vonás sem, ami újabb becstelenség melegágya lehet. De

most valami mégis elmozdult a holtpontról: vasárnap megtisztelték jelenlétükkel az Ady-napokat a falu román előljárói is. A templomban Tőkés István teológiai professzor igehirdetése után a helyi lelkész köszöntötte a vendégeket és helybelieket, majd szólásra kérte fel ortodox kollégáját. A pár éve a faluban szolgáló fiatal görögkeleti pap a szeretetről és a toleranciáról szólt. Beszéde végén pedig bocsánatot kért a temetőben történetekért.

Akkor és ott úgy éreztem, ez az ember nagyon magasra fel tudott emelkedni. Mert tudjuk, nem könnyű tévedésünket belátva bocsánatot kérni. Mennyivel nehezebb viszont vezekelni egy olyan bűnért, melyet nem is mi követtünk el. Nagyon sajnáltam, hogy az érintett csemeték szülei közül egy sem volt jelen. Pedig ízelítőt kaphattak volna abból a tanításból és magatartásból, melyet a Ștefan Gheorghiu Pártakadémián nem oktattak, és amelynek alapja a szeretet himnusza. Csak remélni tudom, hogy az érintett családokban majd sok szó esik a bocsánatkérésről, és meglesz a jótékony hatása. Mint egyik ismerősöm mondta, a gyerekek viselkedésében és magatartásában a családi hangulat tükröződik.

Nem titkolt álmaim közt ott van, hogy a példaértékű bocsánatkérés és története eljut egészen a parlamentig is. Remélem, Markó Béla, érdekképviselői szövetségünk elnöke mindent megtesz ennek érdekében. Hisz mennyivel könnyebben viselné el az istenadta nép az átalakulás nehézségeit, ha alkalomadtán egymás-másik honatya a nyilvánosság előtt beismerné: bocsánat, tévedtem. Remélem, hogy egyre kevesebben lesznek kulcspozícióban azok, akik az istentagadó „ordas eszméket” hirdető akadémián végeztek. Abban is biztos vagyok, hogy ismét Adyt idézzem: „az idő rostáján” gyorsan kihullanak a sírgyalázók és hullarablók. S legkevésbé fognak egy magát kétezer éves múlttal és kultúrával hirdető nép hősei közt szerepelni ilyen temető betyárok.

Okos Márton

A fenti történetekre akár epilógusként az alábbi újságcikkkel adhatjuk meg a tanulságnak is beillő zárszót. A Magyar Írószövetség elnöke 1995 nyarán erdélyi körútjáról hazatérve a friss élmények hatása alatt vetette papírra gondolatait. Az írás egyben mintegy összesítője is mindannak, ami az elmúlt évek Ady-rendezvényeinek előadásain elhangzott az Írószövetség elnökétől

Magyar Nemzet, 1995. szeptember 6.

Két politikai gondolat: Ady és Goga

Mivé lett a költők szava?

Ady gondolkodását és költészetét, illetve politikai nézeteit és közírói tevékenységét nem lehet megérteni Erdély nélkül. Ő maga a Partium öntudatos szülötte, Nagykaroly és Zilah neveltje, az erdélyi magyar történelem jó ismerője volt, aki költőként is a közélet szereplőjeként egyaránt elkötelezettséget érzett az erdélyi magyarság iránt, és éppen ennek az elkötelezettségének a követ-

keztében fordult megértéssel és rokonszenvvel az erdélyi románokhoz. Jól tudta ugyanis, hogy a nemzetiségi kérdés megnyugtató rendezése és a magyar-román megbékélés nélkül nem lehet Erdélyt megtartani a magyar állam keretei között.

Bejárta szinte egész Erdélyt, élt vagy megfordult Nagyváradon, Temesváron, Kolozsváron, és nemcsak Csúcsán tartózkodott szívesen, örömmel látogatott Erdély más vidékeire is. Igen sok verse született Erdélyben, ezeknek a szövegét nyíltan vagy rejtettebben átszővi az erdélyi táj, nép és történelem szeretet. Erdély mindig jelen volt gondolkodásában, nemegyszer éppen az erdélyi történelem tanulságai indították útjukra azokat a terveket és látomásokat, amelyeket Magyarország jövőjéről kialakított.

Az ő számára ugyanis az erdélyi hagyománynak üzenetének „stratégiai” jelentősége volt, éppen abban a tekintetben, hogy a magyar megújulásnak, amelyet minden idegszálával kívánt, és amelyet az első világháború, majd a trianoni kényszerrendezés megakadályozott, kívánságai szerint az erdélyi szellem minden irányú nyitottságára, a tradicionális erdélyi szabadelvűségekre kellett volna épülnie. Arra az erdélyi hagyományra, amelyet a több, egymástól igen nagymértékben eltérő etnikai elemre és kultúrára épülő ország(rész) politikai vezetése az évszázadok során kidolgozott és általában sikerrel alkalmazott. Az erdélyi tradíció ugyanis magába foglalta a föderalizmus gondolatát, ez jelent meg a három erdélyi (rendi)nemzet: a magyar, a székely és a szász „uniójának” eszméjében, és bizonyára sokat haladhatott volna előre az erdélyi konszolidáció ügye, ha ebbe az „unióba”, azaz svájci mintájú föderatív szerkezetbe a kiegyezést követő időkben sikerül elhelyezni és bekapcsolni a románokat is.

Ady éppen ezért, Erdély biztosabb jövője érdekében sürgette a magyar-román kiegyezést és követte figyelemmel a román politikai és szellemi élet eseményeit, ezekről mindig nagy rokonszenvvel beszélt. Ugyanennek a gondolatnak a jegyében próbált barátságot kötni az erdélyi román politikai és szellemi élet vezetőivel, közöttük Octavian Gogával, akinek már a tizes évek elején is nagy tekintélye volt. Mint költő és publicista a fiatal román értel-

miség egyik vezérének számított, ráadásul nagyon becsülte Ady költészetét, már 1909-től kezdve rendszeresen fordított tőle verseket, és az is bizalmat keltett személye iránt, hogy 1903-1904-ben valóban bravúrosan lefordította Az ember tragédiáját is.

Ady és Goga kapcsolatának mozgalmas és drámai története eléggé közismert. Barátságukat az alapozta meg, hogy 1912 tavaszán Ady nyílt levéllel fejezte ki szolidaritását a sajtóvétség miatt egy hónapi államfogházra ítélt román költő iránt. Goga ezt a büntetését a szegedi fogházban töltötte le, tulajdonképpen idillikus körülmények között, minthogy nappal a díványon hevert, éjszaka íróasztalánál dolgozott, és még az is megesett, hogy Szalay József szegedi rendőrfőkapitány-helyettes, aki nagyra becsülte a román költő munkásságát, virágcsokorral kedveskedett neki.

Ady Endre baráti levelét Goga válasza, majd egy 1913 elején az ő tiszteletére rendezett budapesti vacsora követte, amelyen Ady a Nyugat egész vezérkarát egybegyűjtötte, közöttük Babitsot, Móriczot, Ignotust, Schöpflin Aladárt, Fenyő Miksát. De már ez a találkozás is balul végződött. Ignotus ugyanis arról írt, hogy midőn Goga mellének szegezték a kérdést: „csak tudnók, hogy mit akartok”, a román költő váratlan radikalizmussal válaszolt: „egyszerűen nem akarunk hozzátok tartozni”. Goga ekkor már a nagyromán állameszme és a bukaresti irredentizmus elszánt képviselője volt, és bármennyire is becsülte Ady költészetét és barátságát, nem érdeklődött igazán a magyar-román összefogás eszméje iránt.

Időközben Goga A magyar nemzeti kultúraanakronizmus címmel igen éles cikket jelentetett meg a Romanul című lapban: kíméletlen támadást a modern magyar irodalom és persze a Nyugat ellen, amelyet azzal vádolt meg, hogy a hagyományos magyar kulturális értékek elutasításával egy idegen: „zsidó szellemiségű” irodalmat erőltet rá a magyar olvasóközönségre. „Az a híd – írja –, amely összekötné a maiakat a magyar múlt lelkével, kettétört; a társadalmi elemek megnyilvánulásai, amelyek e nép történelmét csinálták, nem jutnak szóhoz az irodalomban.” Ezek a vádak kétségtelenül rokonságot mutatnak azzal a kirekesztő bírálattal, ame-

lyet Adyval és a Nyugattal szemben Rákosi Jenő és a Tisza István eszmeiségét képviselő Magyar Figyelő című folyóirat képviselt.

Goga abban is szembekerült Adyval, hogy szerepet vállalt azokon a tárgyalásokon, amelyeket az erdélyi román Nemzeti Párt vezetősége Ady legnagyobb ellenfelével, Tisza István miniszterelnökkel folytatott. Ady ezt úgy ítélte meg, hogy Goga a magyar és a román földbirtokosok egyezkedését kívánja elősegíteni. Közben a román költő demonstratív módon is szakított korábbi magyar barátaival. Nevében a Luceafarul című nagyszebeni román nacionalista lap utasította el Ady és a nyugatosok kinyújtott kezét és a magyar-román megbékélés gondolatát: „A nép, a román paraszt sohasem álmodozik – békéről. A nép véres verejtékkal dolgozik és vár. El tudod képzelni mire vár. Ti csak szövögessétek a magatok jövőjét. Mi is megszöjünk a magunkét, nélkületek, sőt ellenetek is.”

Goga ekkor már egyértelműen a magyarság ellenfeleinek táborában helyezkedett el: Párizsból hazatérőben elkerülte Magyarországot, és egyenesen Bukarestbe ment, ahol a szélsőséges magyarellenes politika egyi agitátora lett. Magyarellenes színdarabja, a Domnul Notar hihetetlenül zajos sikert aratott a bukaresti Nemzeti Színházban, s még zajosabb sikert szereztek újságcikkei, amelyek Erdélynek a magyar államtól történő elszakítását és Románia gyors felfegyverzését követelték.

Mindezt Ady sem hagyhatta szó nélkül, ekkoriban írta: Goga Octávián vádjai című válaszát a Nyugatban, majd Magyar és román című írását a Világ 1914-es évfolyamában, végül Levél helyett Gogának című keserű vallomását a Világ 1915-ös évfolyamába. Ez utóbbiban olvashatók a román költő barátságával véglegesen leszámoló nevezetes sorok: „Nem vagyok büszke arra, hogy magyar vagyok, de büszke vagyok, hogy ilyen tébolyító helyzetekben is megsegít a magam letagadhatatlan magyar magyarsága. Terhelten és átkozottan e levethetetlen magyarságtól, azt üzenem Gogának Bukarestbe, hogy nekem jobb dolgom van. Egy nemzet, aki súlyos, shakespeare-i helyzetben legjobbjai valakijének megengedi, hogy embert lásson az emberben s terhelt, teli magyarságával a legszigorúbb napokban is hisz a legfölségesebb internacionaliz-

musban, nem lehetetlen jövőjű nemzet. Amelyik nemzet ma internacionalista fényűzéseket engedhet meg magának, nyert ügyű. Igazán nem jó magyar poétának lenni, de higgye el nekem Domnul Goga, hogy lelkiismeretet nem cserélnék vele.”

Ady „búcsúlevelének” mélyebb jelentésű üzenete van annál, mintsem hogy szakított valakivel, akit barátságára méltatlannak talált. Mint ahogy Goga gesztusainak is mélyebben rejtett az üzenete. Nem pusztán egy irodalmi és politikai rokonszenv kialakulásának és szertefoszlásának a dramaturgiája jelenik meg a kései szemlélő előtt.

Az egyik oldalon a megértés és a megegyezés készsége, a föderalizmus szelleme, amely azt kívánja, hogy minden nép és minden kultúra szabadon fejlődjék és megőrizhesse a maga értékeit. Ez a szellemiség azt a klaszikus Európát képviseli, amely az első, majd a második világháborúval oly végzetesen és fájdalmasan elbukott, majd az európai egységmozgalommal oly diadalmasan újjászületett. A másik oldalon pusztán taktikai szövetségkeresés, a felszínen barátkozó szavak, a háttérben viszont kökemény hatalmi szándékok, amelyek egyáltalán nem számolnak a másik fél érdekeivel. Mindez a sovinizmus gondolkodására és politikai magatartására vall, arra a mentalitásra, amelyet a román politikai hagyomány nagy része 1918-tól kezdve máig bezárólag képvisel beleértve Bratianut, Maniut, Ceasescut, Iliescut és Funart.

Ady és Goga kapcsolata és párbeszéde ennyiben jelképes értelmű; a huszadik század két lehetséges mentalitásformája jelenik meg benne: a demokratikus és szabadelvű türelmesség az egyik, és a kizárólagosságra törekvő, kirekesztő totalitarizmus a másik oldalon. Ennek nem mond ellent az sem, hogy Goga később, már Nagy-Románia megalakulása után, mindig kifejezésre jutatta barátságát és tiszteletét a halott Ady iránt, és politikailag is támogatta emlékének erdélyi gondozását, sőt a húszas évek elején Bocza Bertától megvásárolta a csucsai kúriát. Mintha valamilyen kései lelkiismeret-furdalás ébredt volna benne, s így minél látványosabban ki akarta volna fejezni hűségét Ady iránt.

Tudjuk jól, a század történelme azt a gondolkodásmódot és politikát jutatta érvényre, amelyet Goga képviselt, hiszen minden nagy történelmi forduló után, legalábbis itt Közép- és Kelet-Európában, a kirekesztő és jogfosztó intolerancia érvényesült. De aki végigtekint a huszadik század politikai és erkölcsi romhalmozán, az mégis elgondolkodhatik: annak a szabadelvű és türelmes mentalitásnak, amelyet Ady képviselt, mégiscsak nagyobb volt az igazsága, ha rendre el kellett is buknia. A magyar költő ennek a szabadelvűségnek és türelmességnek az otthonát szerette volna Erdélyben felépíteni: szavai és álmai ma talán időszerűbbek, mint valaha.

Pomogáts Béla

Kalotaszentkirály-Zentelke jelképei

Kalotaszentkirály-Zentelke jelképeinek tervezésénél a település történelmi múltjára utaló adatok a közelmúltra, a jelenre vonatkozó helytörténeti leírások, az ezekre utaló szimbólumok, címertani elemek, az európai és magyarországi címeralkotás több évszázados hagyományai, valamint a jelenleg érvényes előírások és az elfogadott tervezési gyakorlatok voltak a legfontosabb szempontok.

Kalotaszentkirály-Zentelke címere

A címertervezéshez felhasznált legfontosabb szempontok.

1. A település első írásos említése 1288-ból, az Árpádházi IV. (Kun) László király adománylevelében.

2. A XVI. század óta folyamatosan hitéletet gyakorló református gyülekezet jelenléte.
3. A két településrészt, Szentkirály és Zentelkét elválasztó és egyben összekapcsoló Kalota-patak.

A fentiek figyelembevételével Kalotaszentkirály-Zentelke település címerpajzsának – az első írásos említésre utalóan is – a XIII. században használatos lekerekített, hegyes végű, háromszögű pajzsformát alkalmaztam.

A címerpajzs egy vágással két részre osztott, pajzsfőből és pajzstalpból áll.

A címertervezéshez használt színezések és címerképek

A címerpajzs 1. számú felső mezőjében kék színű háttérben zöld színű hármás vonulat, jobb felső szegletében aranyló nap, bal felső szegletében pedig ezüstszerű, növekvő hold látható. A zöld színű hármás vonulat a település közelében megtalálható Hármás Kősziklát jelképezi, melynek középső vonulatán a Református Keresztyén Egyház egyik ősi szimbóluma, Isten Báránya áll arany glóriával, jobb mellső lábával pedig fehér színű vöröskeresztes zászlót tart. Az általa ábrázolt Isten Báránya a XVI. század második felében reformátussá lett helyi lakosságot is jelképezi. Ez az ősi református ábrázolásmód egyúttal a magyarországi Református Egyház legrégebbi jelképe, de több város címerében is megtalálható. A legismertebbek Debrecen, Szentendre, Szigetszentmiklós címerábrázolásai. Erdélyben a kalotaszegi Bánffyhunjad címerében látható.

1. Az Újszövetségben az Isten előtti áldozat jelképévé vált Jézus Krisztus, akire Keresztelő Szent János így mutat rá: „Íme, az Isten Báránya, aki hordozza a világ bűnét!” (Jn., 1:29). Érthető tehát, hogy a Keresztyén művészet legkedveltebb, leggyakrabban használt szimbóluma lett az Isten Báránya, latinul *Agnus Dei* (agnus = bárány, Deus = Isten).

A mindig lépegető formában ábrázolt bárány keresztes zászlót tart a lábával, ez képekben érzékelteti a feláldozott és Isten által feltámasztott, a halálon győzedelmeskedő Krisztust. A lépe-

gető bárány arra utal, hogy mindig előbbre kell haladni a hitben, Krisztus megismerésében „követni a Bárányt, ahová megy.” (Jel. 14:4). Ismeretes, hogy Jézus Krisztus a bárányon kívül a Jó Pásztor is jelképezi, aki a keleti népeknél mindig a juhok előtt vezette a nyáját. Ilyenkor a pásztor gyakran hátrafordul és megnézi, hogy juhai biztonságban vannak-e.

A kereszt alakú zászlótartó rúd Jézus szenvedésére, halálára utal.

A zöld halmon lépegető Isten Bárányát kék színű háttér veszi körül.

A felső mező jobb szegletében arany színű napot, a bal szegletében pedig ezüst színű, növekvő holdat ábrázoltam.

2. A keresztyén szimbolikában a nap az igazság és a bölcsesség jelképe lett, de Isten tulajdonságainak kifejezésére is használták. A 84. Zsoltár 12. versében olvassuk: Mert nap és pajzs az Úr” –, vagyis világosság és védelem.

Az, hogy két égitestet együtt ábrázoltak a keresztyén szimbolikában, indokolja, hogy a nap és a hold több egyházatyánál az Ó- és Újtestamentumot, illetve az Egyházat, de vonatkoztatták Jézus megdicsőülésére is.

A félhold az emberi élet és szerencse változandóságát is jelképezi.

A fenti ismertetett jelképek együttes ábrázolása a községben lakó magyarok és románok és egyéb vallású emberek összetartozását is kifejezi és megerősíti.

A címerpajzs 1. számú, felső címermezőjét a 2. számú, alsó címermezőtől egy ezüst (fehér) színű hullámos sávozás választja el, amely a két településrészt, Kalotaszentkirályt és Zentelkét elválasztó és egyben összekötő Kalota-patakot jelképezi.

A 2. számú, alsó címermezőben az Árpád-házi uralkodók vörössel és ezüsttel (fehérrel) hétszer vágott családi címere látható. Ismeretes, hogy Kalotaszentkirály-Zentelke a nevében szereplő Szentkirály névalakot feltehetően István király 1083-ban történt szentté avatása után kaphatta. Az Árpád-ház családi címerének átvétele és felhasználása az alsó címermezőben tisztelgés az állama-

lapító Szent király emléke és életműve előtt, másrészt utalás arra, hogy Kalotaszentkirály-Zentelke közössége büszkén felvállalja a szentistváni örökséget, vagyis őrzi évezredek kultúráját, hagyományait és szokásait. Megjegyzendő, hogy a kalotaszentkirály-zentelkei és a kalotaszegi szötteseken ugyanezt a színezést és színösszetételt tapasztalhatjuk. Ez egyúttal utalás az ennek alapját képező kendertermesztésre és az évszázadok óta folytatott és megélhetést biztosító mezőgazdasági és háziipari munkálatokra.

Önazonosságát és önbecsülését nemcsak nyelvében és hagyományjaiban ápolja, hanem jelképeiben is továbbélte és átörökíti a jövő nemzedékeinek számára.

Kalotaszentkirály-Zentelke címerének legfőbb üzenete az, hogy aki az őseit és múltját elfeledi, az jelenét és jövőjét nem érdemli!

A címerpajzs kiegészítő eleme a pajzs fölött lebegő, ötágú, leveles, nyitott korona és a pajzs alatti kék szalagdíszítés és településrészek nevének az 1288-as első írásos említésével és az 1998-as tervezett, de meghiúsult felavatás aranybetűs felirataival.

Fontos kihangsúlyozni, hogy az ötágú aranykorona sem méltóságot, sem rangot nem jelképez. Kizárólagosan csak díszítőelem!

Kalotaszentkirály-Zentelke zászlaja

A zászló alapszíne fehér, mely az erkölcsi tisztaságot, az ebből eredő békességet, a megújulást és a másság iránti megértést, a toleranciát jelképezi. A zászló oldalszéleit vörös-kék-vörös, kifelé mutató farkas fogazat díszíti. A kereszt rudas zászlóknál a fehér mező felső harmadának tengelyében, a nyeles zászlóknál pedig a bal oldali harmad tengelyében foglal helyet a címer.

Megjegyzem, hogy a hasonló farkasfogas díszítéssel a múlt századi kalotaszegi kendőknél találkoztam. Miután Kalotaszeg egységes földrajzi és néprajzi régiónak tekinthető, a kalotaszegi települések közül Jegenyének, Körösfőnek, Magyarvalkónak, Zsoboknak és természetesen Kalotaszentkirály-Zentelkének is azonos

zászlók készültek. Az eltérést az említett települések címerábrázolásai jelentik.

Budapest, 1998. július 23.

Pécsi L. Dániel jelképtervező

Könyvészet

- [1.] *Kalotaszeg folyóiratok*, Bánffyhunyadi, 1990-1998.
- [2.] ***: *Országos Levéltár anyagai*.
- [3.] Takács Béla: *Bibliai jelképek a magyar református egyházművészetben*, Budapest, 1986.
- [4.] Gömbös Tamás: *A szerzetes és lovagrendek címerei és viseletei. A protestáns egyházak jelképei, A szentek jelképes ábrázolása a címerekben*. Budapest, 1993.
- [5.] Hoppál Mihály – Jankovics Marcell – Nagy András – Szemadán György: *Jelképtár*. Budapest, 1994.
- [6.] Csáky Imre: *A magyar királyság vármegyéinek címerei a XVI. – XIX. században*. Budapest, 1995.
- [7.] Kelemen Lajos: *Művészettörténeti tanulmányok*.
- [8.] B. Nagy Margit: *Várak, kastélyok, udvarházak, ahogy a régiiek látták*.
- [9.] Kuskó István: *Történelmi Lapok 1848-49*. Kolozsvár, 1892.
- [10.] ***: *A Horea vezette 1784. évi parasztfelkelés*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1984.

Tartalomjegyzék

<i>Bevezető</i>	3
<i>Kalotaszeg, ahogy nagyjaink látták</i>	4
<i>Első említésektől a középkoron át</i>	8
<i>A nagy pusztítás</i>	34
<i>Kisebbségben</i>	57
<i>A sajtó tükrében</i>	73
<i>Kalotaszentkirály-Zentelke jelképei</i>	108
<i>Könyvészet</i>	113

Kalotaszentkirály-Zentelke *- Overview -*

“Those who have seen the Hungarians of Kalotaszeg on their way to or back from the church on Sunday, those who know the region and its inhabitants the Szentkirály-Zentelke village as one of the most beautiful in Kalotaszeg region, those who can imagine the Calvinist church, the Kalota river winding through mountains and hills... those people understand what I mean when I say that one rarely sees a more magnificent scenery” (Kós Károly).

The first written document testifying the existence of the village dates from 1288, when the king László Kun donated to the son of Mikola from Magyargyerőmonostor region of Kalotaszentkirály-Zentelke, which became the residence of numerous Hungarian nobles.

In 1474 it is mentioned under the name of Sentkyral (the Saint King). It is supposed that it was named after Szent István (Saint Stephen). After the sanctification of king István, on November 5th 1083, several places took his name. Therefore, we can assume that the village had been settled long before it was mentioned in the first written document that certifies its existence. Later it has received the named of the two kings called „all holy”. In the meantime, in order to differentiate several places that had the same, the name of the region was added to the official name.

In a religious document written by an apprentice from a convent in January 2nd 1523, the village is named as *Kalothazenthkyral*.

The oldest and most impressive building in Kalotaszentkirály is the Church – center of community’s life. The research work of László Debreceni revealed that the church was built during the 13th century. The church of the village has been probably rebuilt after the siege of the tartars in 1241.

The inhabitant of Kalotaszentkirály-Zentelke adopted the Calvinist religion at the beginning of the 16th century.

In 1660, as a result of the defeat by the tartars of the army led by György Rákóczi II. near Gyalu, the tartars attacked again Kalotaszentkirály, but the most significant damage was made during the Revolution of 1848, when the village was severely affected. The entire church was set on fire, and its ceiling destroyed.

In 1994, the Illyés Foundation supported the restoration of the ceiling of the church: 220 wooden cases, decorated with traditional models of the Kalotaszeg. The church owns an important patrimony: three bells, one of them still unused, dating since 1481 in the time of Mathias King, an organ made by Kolonics István in 1876, a crown received from the gróf (local Hungarian noble) Bánffy Miklós.

A few centuries ago, Banffy Castle was built in northwest of Zentelke. After the Pact of Trianon, as a consequence of the reform of agriculture from 1921, the castle was completely demolished in the 30-ies, the construction materials being reused.

Among the personalities that have played a role in the village's history we would like to mention the family of Zsigmond Gyarmathy, who contributed to the development of the region and was a great admirer and supporter of the culture of the zone. The Gyarmathys were bestowed the title of nobles during the reign of György Rákóczi II., in the 1650-ies.

Zsigmond Gyarmathy was born in 1832 in Kalotaszentkirály, his family household being located probably where the medical office is situated presently.

When the Revolution of 1848 outburst, Gyarmathy brothers were studying at the Calvinist College in Kolozsvár. With no hesitation, the two young men took part in the revolution, supporting ideals of the revolution.

Zsigmond returned home in 1860, being appointed count Bánffy's administrator. In 1862 he married of the priest from Magyargyerőmonostor, Hory Etelka, supporting together the cultural and economical development of the region of Kalotaszeg. For 25

years he had been the councilor of the Calvinist church, helping the children in need and the orphans.

By 1914, the poet Ady Endre visited Kalotaszentkirály with his girlfriend, Boncza Berta, who lived in Csucs. After they got married they frequently visited the Kiszely family. One of his most beautiful poems "*On the shores of Kalota*" was written in Kalotaszentkirály in a beautiful Sunday, in June 1914.

In July 1994, as a remembrance of the greatest Hungarian poet, the "Ady Endre" monument was built, under the "*Ady tree*". Ever since, the Ady festivities are organized every year, tourists and personalities from the country and abroad taking part in the event.

Since ten years, an international camp for popular dances is organized yearly in Kalotaszentkirály.

All these events constituted an important support for the development of the agrotourism activity.

Okos Márton

A borító címlapján látható:

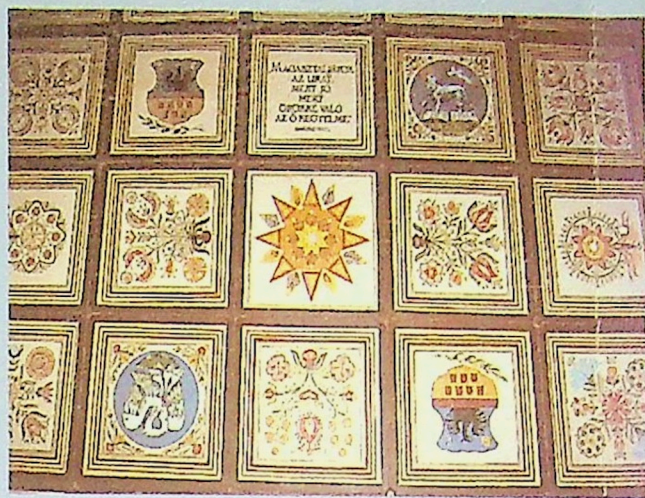
- *a Szentkorona (Szent Istvánra, a falu névadójára való utalás)*
- *a szerző felvétele a faluról és*
- *Harangoznak című festménye*

A borító hátlapján:

- *részlet a templom mennyezetkazettájából*
 - *az Ady emlékmű – Vas Géza felvétele*
-

Ady Endre: A Kalota Partján

Pompás magyarok, templomból jövet,
Mentek át a Kalota folyón
S a hidat fényben majdnem fölemelte
Az ölelő, júniusi nap.
Mennyi szín, mennyi szín, mennyi kedves
És tarkaságban annyi nyugalom
És fehér és piros és viritó-sárga,
Izgató kék és harcos barna szín
S micsoda nyugodt, nagyságos arcok,
Ékes párták, leesni áhitók.
Papi-beszéd kemény fejükből csöndben
Száll el s nyári illattal vegyül.
Mily pompás vonulásuk a dombon.
Óh, tempós vonulás, állandóság,
Biztosság, nyár, szépség és nyugalom.

S réám nyilaz a nyugtalanság:
Leány-szemek, Sorsom szemei,
Szemek, melyekben rózsás, húsz éves,
Vidám kamasznak látom magam,
Szebb szemek minden volt szemeknél
S bennük végképp megpecsételtetett
Az én örök-bús ifjuságom:
Vonzódás, drága üzetés,
Csapongás a végső csapásig
S imádkozva nézni e nagy szemekben
Magamat és mint vagyok bennük.
Csönd, június van a szivemben,
Átalvonult templomi népség
Belém költözött áhitata
S e percben a Kalota partján
Biztosság, nyár, szépség és nyugalom.